

**СПІЛКА УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ АМЕРИКИ
ГОЛОВНА ВИХОВНА РАДА**

ВИПУСК Ч. 29

**МАТЕРІЯЛИ ДО ІІІ-ГО ІСПИТУ
МОЛОДШОГО ЮНАЦТВА**

НА СТУПІНЬ

ЗВІДУНА

НЬЮ ЙОРК

1969 Р.

Випускаємо цей, третій з черги збірник, який охоплює матеріял передбачений у "передумовах" і "вимогах" до 3-го іспиту Молодшого Юнацтва СУМ на ступінь З в і д у н а . Подаємо в ньому матеріял для заокруглення і поглиблення тих підставових знань, які кожний юнак та юначка СУМ повинні засвоїти собі до 13-го року життя, тобто до часу переходу з Молодшого Юнацтва у ряди Старшого Юнацтва.

З огляду на те, що в попередніх збірниках є поданий обширно деякий матеріял, якого вимагається до 3-го іспиту, в цьому збірнику ми тільки згадуємо і відсилаємо до до нього чи інших збірників. Натомість, докладніше подаємо тут матеріял, про що не згадується в попередніх. Беручи це до уваги, Виховники і Виховниці, які підготовлятимуть Юнацтво до 3-го іспиту повинні мати всі три підручники і ними користуватися в підготовці до виховних сходин. Крім того, подекуди потрібно буде користуватися іншими виданнями, збірниками оповідань чи творами поодиноких письменників тощо, яких з огляду на обмежене місце ми не могли подати. Для цього є в **плані** видання окремого додаткового збірника.

Цим підручником можуть користуватися також юнаки і юначки підготовляючись вдома до 3-го іспиту Молодшого Юнацтва СУМ.

Центральна Виховна Рада
СУМ

Головна Виховна Рада
СУМА

В с т у п

I. ПЕРЕХОДИШ ДО ЛАВ СТАРШОГО ЮНАЦТВА СУМ!	1
1. Хто є Звідун?	2
2. Чи Ти відповідно підготувався до іспиту?	3
II. ПЕРЕДУМОВИ ДО 3-го ІСПИТУ МОЛОДШОГО ЮНАЦТВА СУМ	4
1. Має складений 2-ий іспит Молодшого Юнацтва СУМ та один рік бездоганної праці в Молодшому Юнацтві, в ступені Вістового	4
2. Вміє виконувати в рямцях роя або самодіяльного гуртка обов'язки одного з діловодів	5
3. Точно й обов'язково відвідував зайняття і сходини роя та зайняття вищих організаційно-виховних клітин свого Відділу	5
4. Має вирівняні членські вкладки і заощаджену суму грошей у банку, у висоті коштів однотижневого таборування	6
5. Успішно відбув чи відбула дві мандрівки, від 3-5 миль кожна в різних порах року.	7
6. Успішно відбув двотижневий табір Молодшого Юнацтва в ступені Вістового	7
7. Успішно виконав спільно з роєм три добровільні праці, доручення, завдання чи обов'язки для добра СУМ, або української спільноти	7
8. Поправно говорить, читає і пише по-українському	8
9. Ходить до церкви і виконує приписані релігійні практики свого віровизнання.....	8
10. Викажеться добрими успіхами в початковій школі	9
11. Є учнем української школи і виявить гарні успіхи.....	9
12. Виявить підсумки корисної допоміжної праці вдома	9
13. Чемний, коректний та ввічливий у поведінці з молодшими, ровесниками, та старшими, а у відношенні до немічних, кволих і хворих - лицарський	10
14. Правдомовний, точний та обов'язковий	11
15. Дбає про гігієну тіла, чистоту одягу, про лад і порядок у власній кімнаті та в різних приміщеннях, що в них перебуває, працює чи бавиться	13
16. Орієнтується в терені, де проживає, засягом трьох миль та знає і вміє подати інформації про важливіші українські установи в цьому терені	13
17. Виявляє зацікавлення і творчо проявляє себе в одному з самодіяльних гуртках на терені Відділу	14
18. Заплянував і успішно провів з роєм одну кімнатну та одну теренову гру	14
19. Провів на сходинах свого роя одну гутірку і розказав якесь одно повчальне оповідання	14
20. Витримає пробу фізичної вправності, приписану відповідному вікові і статі	15

III. ЩО ТРЕБА ЗНАТИ ПІД ЧАС ІСПИТУ НА СТУПІНЬ ЗВІДУНА

Стор.
16

1.	Знає, що таке Молодше Юнацтво СУМ та вмiє пояснити організаційну побудову Відділу Ю СУМ	16
2.	Вмiє пояснити назву свого роя, загально розповісти про патрона Осередку та про місто, ім'ям якого названо Відділ	19
3.	Знає на пам'ять і пояснить Закони Молодшого Юнацтва СУМ	20
4.	Знає на пам'ять і пояснить "Обітницю" Юнацтва СУМ, святочний і повсякденний привіти, гасло СУМ, знає відзнаки членів Юнацтва та вмiє намалювати емблему СУМ	20
5.	Вмiє співати український національний гімн, вмiє намалювати та означити форми й кольори українського гербу і прапора, знає, як треба поводитися під час виконання національного гімну, підношування і знімання прапора з щогли та вмiє віддати йому почесьтв ...	23
6.	Має загальні відомості про Україну та вмiє показати на мапі	24
	Положення України	24
	Границі України з сусідами	25
	Низини і височини України	27
	Українські гори	29
	Півострови, озера і моря України	29
	Міста України	30
	Природні багатства України	34
7.	Знає загально про 15 визначних постатей з історії України, з кожної доби по декілька	38
	Князь, що ціле життя був лицарем	39
	Князь - "Самодержець всієї України"	41
	Перший Український король	42
	Кошовий, про якого й досі співають пісні	43
	Гетьман, який хотів звільнити Україну від москалів..	44
	Гетьман, що його звали "Останнім козаком"	45
	Той, що уклав конституцію для Українського народу ..	47
	Він писав і творив історію свого народу	48
	Оборонець прав західних земель України	50
	До смерті вірно служив Богові й Україні	51
	Лицар з боярського роду	53
8.	Прочитав і вмiє переповісти короткий зміст 5-ох українських історичних оповідань і 5 українських книжок інших жанрів юнацької літератури	55
9.	Знає життєпис Тараса Шевченка, Лесі Українки та Івана Франка	55
10.	Вмiє співати по три пісні: стрілецькі, повстанські, народні та молодечі - юнацькі	56
11.	Вмiє танцювати два українські народні танці	56
12.	Знає і може розповісти та подасть дату двох важливіших українських національних річниць	57
	22-го Січня	57
	1-го Листопада	58
	Свято Героїв	58
	30-го Червня	59
	УПА	59

	Стор.
13. Вміє розказати про українські різдвяні й великодні звичаї та знає колядувати, а дівчата щедрувати і виводити гагілки	60
Перший день Різдва	61
Великодні звичаї	62
14. Знає місце праці батька, ім'я та прізвище домашнього лікаря і число телефону пожежної сторожі та поліції	65
15. Знає найосновніші вимоги доброї поведінки вдома, в товаристві і в прилюдних місцях	65
16. Вміє пояснити потребу плянового розподілу часу для занять і обов'язків, для забав, ігор чи культурної розваги	66
17. Вміє дати першу допомогу в легких випадках	66
Як зупинити кровотечу з носа?	67
Як перев'язати рану?	67
Як витягнути заневищення з ока?	68
Скалка в пальці	68
18. Знає небезпеки від рослин і звірят у своїй околиці та вміє їм протидіяти	69
19. Знає дещо про основні роди терену та вміє поводитися в ньому під час мандрівки, гри і таборування	70
20. Вміє визначити сторони світу з допомогою компасу і за констеляціями зір, з допомогою поростів і моху та деревах тощо	72
21. Знає основи картографії і вміє читати польові мапи	75
22. Вміє відчитати 10 слідів на снігу, на шосе, на лісових дорогах тощо та визначить напрям цих слідів	76
23. Розкаже про працю самодіяльного гуртка, до якого належить і про свої успіхи в ньому	76
24. Назве й опише три рослини або квітки, три дерева, три птахи і вісім тварин та скаже, котрі з них ростуть, згледно живуть в Україні	77
Мапа України	84
З м і с т	85

Видано засобами Головної Управи Спілки Української Молоді Америки.
Тираж - 1000 примірників. На правах рукопису.

Нью Йорк, жовтень 1971 р.

П Е Р Е Х О Д И Ш Д О Л А В С Т А Р Ш О Г О
Ю Н А Ц Т В А
С У М !

Кілька років перебування і праці в рядах Молодшого Юнацтва Співки Української Молоді зробили з Тебе цілком іншого юнака чи юначку, ніж є ті Твої однолітки — хлопці і дівчата, які не належать до жодної молодечої організації. Одягаючи сумівський однострій з нашитими на ньому відзнаками за складення двох перших явцьких іспитів, за відбуття літніх таборів/може, й іншими, як за фізично-спортову справність і досягнення у самодіяльності/Ти справді можеш почуватися лицарем-воюком, який виконує дуже важливі і дуже почесні обов'язки — служить Богові й Україні, боронить її чести та слави.

На протязі тих кількох років Ти вже переконався, що спільне життя в гурті таких, як Ти, юнаків і юначок, спільна праця з ними, зайняття, мандрівки, спільні таборвання, забави, прекрасні вечори біля таборової ватри, злети і здвиги, сходи́ни й виступи перед широкими масами своїх і чужих громадян збагатили Твою внутрішню, духову істоту, поширили Твоє знання та загартували тіло. Ти краще й глибше зрозумів, що належиш до славного, великого та шляхетного українського народу, що Твою Батьківщиною є Україна, для добра, волі і слави якої Ти готовий посвятити ціле своє життя.

Ти пізнав, що це є Співка Української Молоді, чому вона створена, які вона має завдання, закони і звичаї. Закони й обов'язки СУМ стали Твоїми законами й обов'язками. Ти відчуваєш, що вже перестаєш бути дитиною, яка думає тільки про веселі гри та розваги. В Тебе вже одинадцять, може, й дванадцять або більше років життя і Ти з братерською усмішкою диви́шся на тих 6-річних новачків і новачок, які щойно записалися до Молодшого Юнацтва СУМ.

Їм ще багато чого треба пізнати й навчитися, щоб стати справжніми сумівцями і сумівками. Ти хотів би їм у цьому допомогти. Але Ти свідомий того, що поки зможеш помагати тим маленьким своїм друзям і подругам, розказувати їм про життя в СУМ, ділитися з ними своїм досвідом і знанням, мусиш ще перед тим завершити свою науку і працю в Молодшому Юнацтві СУМ. Ти мусиш ще скласти останній, третій іспит, який зобов'язує Тебе, як молодшого юнака чи молодшу юначку.

Після того, як Ти успішно складеш цей третій іспит і даш вочи-сту "Обітницю", годі зможеш думати про те, щоб дальшою працею і наукою в рядах СУМ добитися права виховувати молодших друзів і подруг. Бо Твоє життя і праця в СУМ є схожі на життя і праця в Твоєму приватному житті. Ти ходив кілька років до початкової школи, учився, склав останні іспити і записувався до середньої школи-гімназії чи "гай-скули". Закінчивши середню школу, Ти вступиш до вищої - каледжу чи університету, щоб завершити свою науку і здобути якесь звання /фах або професію/. Щойно тоді Ти станеш повновартісною людиною, яка може принести користь іншим і собі.

Такою "початковою школою" в СУМ, себто, склавши третій іспит Молодшого Юнацтва, Ти немов попрощаєш своє дитинство, свою першу молодість і перейдеш до лав Старшого Юнацтва.

Ось Ти підготовляєшся до цього останнього, третього іспиту Молодшого Юнацтва на ступінь Звідуна.

Х Т О Є З В І Д У Н

Навчаючись у школі українознавства або читаючи українські книжки, Ти не раз натрапляв на такі слова, як: "звідати", "вивідати", "звідун". Що значать ці слова? Звідати, вивідати значить те саме, що довідатися про щось, дістати інформацію, вістку. А "звідун" - це те саме, що вивідувач, той, хто збирає вістки, інформації. За козацьких часів військові вивідувачі, = звідунуни звалися "пластунами!"

Були це козаки, які вмiли тихо, непомiтно, розпластавшись на землi, як вужi, пiдлiзти пiд ворожий табiр i розвiдати, скiльки є ворогiв, наприклад, татарiв, яка в них зброя тощо. Вiд слiв "пласт", "розпластатися", себто, простягнутися дуже плоско на землi, походить назва "пластун".

За Гетьманщини, головно за великого гетьмана Богдана Хмельницького, військові звідунуни мали обов'язок збирати

вістки про те, чи не надходить ворог, чи не висилає він своїх агентів-шпигунів, щоб підбурювати українське населення, чи не підготов-

ляє війни проти України. Так гетьмансько-козацькі звідуни берегли Україну від усякого лиха.

Може, Ти читав дуже гарний роман, що його написав український письменник Юрій Тис під назвою "Звідун з Чигирини"? Якщо ще не читав, то конечно прочитай. У цій книжці знайдеш чудові пригоди звідуна Остапа Ковальського, який був згодом начальником гетьманської канцелярії в Чигирині. Пригоди Остапа такі цікаві, що не відірвешся від книжки.

Звання звідуна надає своїм членам з Молодшого Юнацтва Спілка Української Молоді, якщо вони сповнили певні передумови і склали третій іспит, призначений для молодших юнаків і юначок. Цією назвою "звідун" Спілка хоче зазначити, що ті члени Молодшого Юнацтва завжди дбатимуть про те, щоб їхніх друзів і подруг, цілу Спілку Української Молоді

не зустріло ніяке лихо, щоб до молодих душ не мали приступу жодне зло, погані впливи й шкідливі ідеї Сумівці і Сумівки із званням звідунів є, отже, молоденькою охороною для численних

тисяч тих, що належать до СУМ. Це дуже почесне й відповідальне звання, тому уважай, щоб Ти ніколи не забув про ці свої обов'язки, не покинув їх! Будь гордий з цього, що маєш такі великі завдання. А для того, щоб їх чесно й успішно виконати, завдай собі трохи труду й з добрими оцінками склади III-ій іспит Молодшого Юнацтва СУМ на ступінь Звідуна.

ЧИ ТИ ВІДПОВІДНО ПІДГОТОВИВСЯ ДО ІСПИТУ?

З попередніх років життя в СУМ Ти знаєш, що коли хочеш складати іспит, мусиш перед тим виконати деякі передумови. Наприклад, підготовляючись до I-го іспиту Молодшого Юнацтва на ступінь Отрока, Ти мусів перед тим цілий рік гарно й совісно працювати в своєму Рої, точно ходити на сходи й заняття, знати українську мову і таке інше. Перед II-им іспитом на ступінь Вістового Ти мусів виконати ще більше передумов, бо Ти дав "Слово", що будеш доброю українською дитиною і слухняним юнаком СУМ.

Тепер, перед останнім, III-ім іспитом Молодшого Юнацтва на ступінь Звідуна Ти повинен був ще краще підготуватися і виконати трохи трудніші і важливіші завдання. Цих завдань-передумов було аж двадцять, отже ще раз добре перевір, чи Ти виконав їх, чи не занедбав чогось із них.

Для пригадки подаємо Тобі, що Ти перед III-ім іспитом, за час від II-го іспиту аж досі, повинен був зробити, чи чого навчитися. Хочемо також трохи допомогти Тобі в цьому, тож дамо різні пояснення.

Але тому, що деякі передумови ІІ-го іспиту Молодшого Юнацтва на ступінь Звідуна є такі самі, або дуже подібні до передумов, що їх треба було виконати перед І-им і ІІ-им іспитами. Ти мусиш перечитати дещо з двох підручників, що їх видала Головна Управа СУМА в Нью Йорку. Ці підручники називаються: "Матеріяли до І-го іспиту Молодшого Юнацтва на ступінь Отрока" і Матеріяли до ІІ-го іспиту Молодшого Юнацтва на ступінь Вістового". В підручнику знайдеш багато пояснень, відповідей та іншого матеріалу, дуже потрібного Тобі для поширення знання і для складення ІІІ-го іспиту на ступінь Звідуна. Текст підручників написаний так, що Ти зможеш, якщо не будеш лінуватися, сам, без чужої допомоги, навчитися того, що Тобі потрібне. Тому конечно й обов'язково купи собі ці два підручники.

А тепер пригадай собі ті передумови-завдання, що їх Ти повинен був виконати, коли постановив підготовлятися до ІІІ-го іспиту на ступінь Звідуна. Перша передумова ІІІ-го іспиту Молодшого Юнацтва СУМ на ступінь Звідуна наказує, що кожний молодший юнак і кожна молодша юначка, які складають цей іспит.

1. МАЄ СКЛАДЕНИЙ ІІ-ИЙ ІСПИТ МОЛОДШОГО ЮНАЦТВА ТА ОДИН РІК БЕЗДОГАННОЇ ПРАЦІ В МОЛОДШОМУ ЮНАЦТВІ, В СТУПЕНІ ВІСТОВОГО.

Це значить, що Ти не можеш складати ІІІ-го іспиту, якщо Ти ще досі не склав ІІ-го, і якщо Ти погано виконував свою працю в Молодшому Юнацтві, одержував догани від своїх зверхників, Але якщо Ти маєш добрі оцінки з ІІ-го іспиту на ступінь Вістового і якщо Ти так працював у своєму Рої, що всі виховники були задоволені, Ти маєш право складати ІІІ-ий іспит Молодшого Юнацтва на ступінь Звідуна.

Так само, як Ти підготовлявся до І-го і ІІ-го іспиту Молодшого Юнацтва, так само і до ІІ-го іспиту Ти мусиш також засвоїти собі певні знання та виконати певні передумови. Знання Ти набуватимеш, коли ходитимеш до української школи, на щотижневій сходині Твого Рою та вдома читатимеш українські книжки, журнали і газети, а передовсім журнал сумівського Юнацтва "Крилаті". Матимеш виконані передумови, коли в своєму приватному й організаційному житті додержуватимешся "Законів Юнацтва СУМ".

Друга передумова:

2. ТОЧНО Й ОБОВ'ЯЗКОВО ВІДВІДУВАВ ЗАЙНЯТТЯ І СХОДИНИ РОЯ ТА ЗАЙНЯТТЯ ВИЩИХ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ВИХОВНИХ КЛІТИН СВОГО ПІДВІДДІЛУ.

Пояснення до цієї передумови про те, що це є "вищі організаційно-виховні клітини" та "підвідділ" і що треба було виконати, знайдеш у підручнику "Матеріали до II-го іспиту Молодшого Юнацтва на ступінь Вістового" на сторінці 4-ій.

Третя передумова -- завдання:

3. ВМІЄ ВИКОНУВАТИ В РАМЦЯХ РОЯ АБО САМОДІЯЛЬНОГО ГУРТКА ОБОВ'ЯЗКИ ОДНОГО З ДІЛОВОДІВ.

Насамперед Ти повинен знати, що означає слово "діловод". Діловод — це той, хто веде якесь діло, якусь справу, виконує якусь працю чи завдання, але не один раз, а протягом якогось довшого часу. В Твоєму Рої, як знаєш, є старшина або Ройова самоуправа. До неї належать: ройовий, заступник ройового, писар і скарбник. Усі вони є діловоди, ведуть діла в Рої, його справи. Ройовий веде Рій, керує ним, призначає час сходин чи зайнять, дбає про те, щоб у домівці Роя був порядок і лад і т.п. Заступник ройового заступає ройового, коли цей не може прийти на сходини з різних причин. Писар Роя записує до окремої книги те все, що діється в Рої, які були зайняття, сходини, імпрези, прогулянки тощо! переходує листи, які приходять до Роя, відписує на ті листи до інших Роїв чи осіб, веде список — реєстр членів Роя. Скарбник збирає вкладки й записує їх суму до касової книжки, платить за різні рахунки, які дістає Рій, наприклад, за придбання якогось приладдя, закуплення книжок тощо. Ті суми, які прийшли до каси Роя, скарбник записує під рубрикою "прихід" або "прибуток", а всі виплати під рубрикою "витрати" або "розхід".

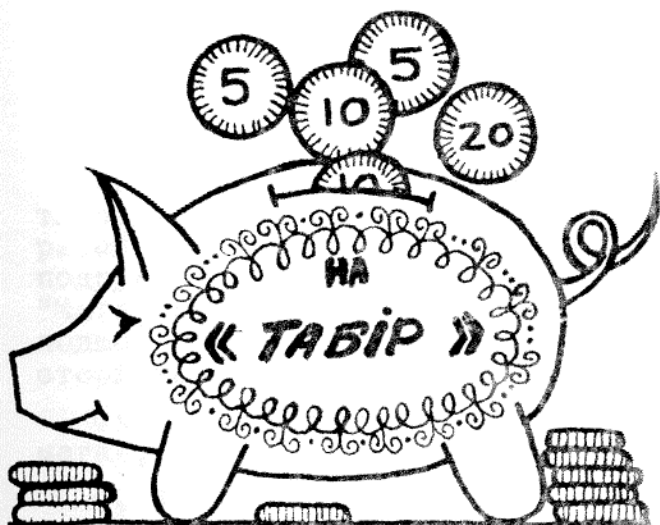
Перед III-ім іспитом Ти повинен попросити тих друзів, які є в самоуправі Роя, щоб вони Тобі показали, як вони ведуть діловодство, які мають книги і що в них записують. Бо може так статися, що Тебе виберуть на члена ройової самоуправи, або виховник призначить Тебе до неї і скаже бути писарем, скарбником, чи заступником ройового, а навіть ройовим. Отже, Ти повинен знати, які обов'язки і завдання Тебе чекають. Це є передумова до III-го іспиту.

Подібно зацікався з діловодством у Самодіяльному гуртку, до якого Ти належиш.

Четверта передумова для тих, що складають III-ій іспит Молодшого Юнацтва на ступінь Звідуна, каже, що кожний юнак і юначка:

4. МАЄ ВИРІНЯТИ ЧЛЕНСЬКІ ВКЛАДКИ І ЗАОЩАДЖЕНУ СУМУ ГРОШЕЙ У БАНКУ, У ВИСОТІ КОШТІВ ОДНОТИЖНЕВОГО ТАБОРУВАННЯ.

У підручнику "Матеріали до I-го іспиту Молодшого Юнацтва на ступінь Отрока" і "Матеріали до II-го іспиту Молодшого Юнацтва на ступінь Вістового" знайдеш докладні пояснення, чому треба платити членські вкладки або членські внески до СУМ. Докладно прочитай їх на 14-ій сторінці першого підручника і на 4-5 сторінках другого підручника. Крім того, ідучи до III-го іспиту на ступінь Звідуна, Ти повинен мати із собою посвідку з банку, ощаднестевої каси чи кредитівки, що маєш своє грошевеkonto, себто заощадження. Висота цих заощаджень повинна бути така, скільки Ти мусів би заплатити за один тиждень перебування на літньому сумівському таборі. Навіщо ці заощадження? Твої виховники чи Іспитова Комісія, яка під час іспиту запитає Тебе про ошадності, хочуть, щоб кожний член СУМ знав вартість гроша, вмів бути ошадним, щоб був переконаний, як важко приходитьсь батькам заробити й втримувати своїх дітей і посилати їх до шкіл, літніх таборів тощо. Складаючи до банку чи іншої каси

дрібні заощадження, Ти звикаєш до скромності, не витрачаєш грошей на дрібниці й зайві речі, допомагаєш збільшувати народне майно. Бо кожний сумівець і сумівка повинні складати свої заощадження в українських інституціях - "Самопоміч", кредитівках і касах ошадності. Маючи до обороту великі суми грошей, ці українські інституції можуть розвиватися, збільшувати свої грошеві засоби, а тим самим можуть помагати цілій українській спільноті. Вони можуть брати менші відсотки від позичок, ніж беруть чужі банки, можуть давати на різні українські цілі, можуть підтримувати українську культуру тощо.

Звичайно буває так, що Твої батьки платять цілу суму за Твоє перебування на літньому таборі. Але подумай, яке б Ти зробив добре й шляхетне діло, коли б Ти, маючи в українському банку чи касі власні заощадження, сам заплатив бодай за один тиждень належність за таборування. Твої батьки не мусіли б журитися і працювати поза обов'язкові години, щоб придбати на витрати за Тебе. Тому щади, як тільки можеш, але не ставай скупим і ласим на гроші. Гроші є потрібні тільки для того, щоб людина могла жити, розвивати свої духові сили й робити корисні діла. А не для того, щоб їх якнайбільше збирати. Тому зберігай мірку також і в ошаджуванні грошей.

П'ята іспитова передумова вимагає від юнака і юначки щоб він і вона:

5. УСПІШНО ВІДБУВ ЧИ ВІДБУЛА ДВІ МАНДРІВКИ, ВІД 3 - 5 МИЛЬ
КОЖНА В РІЗНИХ ПОРАХ РОКУ.

мандрівництво - це один із найприємніших і найкорисніших родів спорту. Мандруючи, Ти не тільки пізнаєш нові околиці, людей, природу, але й загартовуєш своє тіло. Колишні козацькі звідуни мусіли бути витривалі на всі труди й невгоди. Їм доводилося далеко мандрувати і не раз терпіти холод, голод, спрагу, різні невгоди. По дорозі їм загрожували великі небезпеки, але звідуни на те не зважали. Також і юнаки та юначки звідуни не повинні лякатися жодних небезпек і трудів, але загартовувати себе мандрівками.

Іспитова передумова вимагає, щоб ті, хто складає III-ій іспит Молодшого Юнацтва, відбули дві мандрівки: на віддаль 3 і 5 миль або приблизно 5 і 8 кілометрів. До того ж вони повинні відбувати ці мандрівки в різних порах року.

Шоста передумова каже, що кожний юнак і юначка:

6. УСПІШНО ВІДБУВ ДВОТИЖНЕВИЙ ТАБІР МОЛОДШОГО ЮНАЦТВА В СТУ-
ПЕНІ ВІСТОВОГО.

Про великі користі літнього таборування на сумівській Оселі разом із сеснями інших друзів і подруг, прочитай у підручнику "Матеріали до II-го іспиту Молодшого Юнацтва на Вістового", сторінка 5 .

Сьома передумова іспиту вимагає, щоб юнак і юначка:

7. УСПІШНО ВИКОНАВ СПІЛЬНО З РОЄМ ТРИ ДОБРОВОЛІВНІ ПРАЦІ, ДО-
РУЧЕННЯ, ЗАВДАННЯ ЧИ ОБОВ'ЯЗКИ ДЛЯ ДОБРА СУМ, АБО УКРАЇН-
СЬКОЇ СПІЛЬНОТИ.

Є багато можливостей зробити добровільно, з власного почину й без жодного примусу, якусь працю чи добре діло, яке принесе користь для цілої Спілки Української Молоді чи для української спільноти, себто всіх українців. Багато прикладів знайдеш у тих підручниках, про які вже тут не раз згадувано. А ще інший приклад: можеш, разом із друзями свого Роя, приєднати до СУМ тих дітей, які не належать до жодної української молодечої організації. Тільки треба поговорити з їх батьками, розповісти, які користі буде мати їхня дитина, коли стане членом Ю СУМ, переконати. Можна також влаштувати якусь імпрезу, невеличкий концерт, виступ, або доповідь про вагу й значення для української молоді такої молодечої організації, як СУМ, і запросити старше громадянство.

Якщо Ти і Твої друзі читаєте чужу пресу, часописи, а побачите,

що хтось написав неприхильну статтю чи інформацію про Україну, можете спільно, всі разом написати листи до редакції того часопису і в'яснити та справити неправдиві твердження. Цим способом можна принести користь не тільки для української спільноти в вільному світі, але й для України, обороняючи її честь.

Восьма передумова для Тебе перед іспитом на ступінь Звідуна:

8. ПОПРАВНО ГОВОРИТЬ, ЧИТАЄ І ПИШЕ ПО-УКРАЇНСЬКОМУ.

Ця вимога є обов'язкова для всіх членів Молодшого Юнацтва від самого початку їх членства в Ю СУМ. Вона зобов'язує і члена-кандидата, і члена-прихильника, і справжнього члена Молодшого Юнацтва. Чому? Бо всі вони є українцями, дітьми українського народу, Батьківщиною їх є Україна. Всі вони належать до Спілки Української Молоді, а не до якогось товариства, де є молодь різних національностей. Українська мова є рідною мовою для цієї молоді; вона є рідною Твоєю мовою, хоч би Ти не хотів нею говорити. Але Ти не цураєшся своєї мови, ані своєї Батьківщини України. Ти знаєш, що Ти є українець чи українка і такими залишетесь до смерти.

Не знаючи добре рідної української мови, Ти не міг би бути в СУМ, не міг би жити з своїми друзями і подругами, не міг би брати участі в українському житті. Тому завжди і всюди наказуй сам собі: я хочу і мушу добре, без помилок, розмовляти, читати і писати українською мовою, мовою моїх батьків, моїх друзів і подруг! Я хочу й буду вчитися цієї мови!

Дев'ята іспитова передумова вимагає – кожний юнак і юначка Молодшого Юнацтва СУМ:

9. ХОДИТЬ ДО ЦЕРКВИ І ВИКОНУЄ ПРИПИСАНІ РЕЛІГІЙНІ ПРАКТИКИ СВОГО ВІРОВИЗНАННЯ.

Пояснення про те, коли пишемо слово "церква" малою, а коли великою буквою, які є приписані Церквою практики і які серед українців є віровизнання, є подані докладно в примірнику "Матеріали до іспиту Молодшого Юнацтва на ступінь Вістового", ч. 28, сторінка ч.7-8.

Десята передумова каже, що кожний юнак і юначка, які хочуть складати III-ій іспит Молодшого Юнацтва:

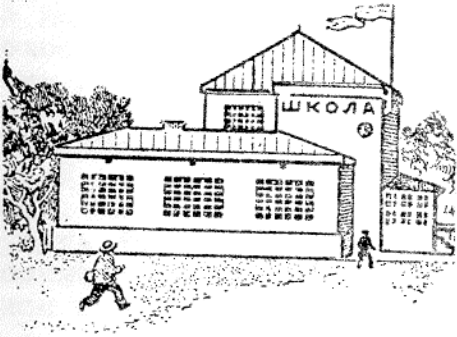
10. ВИКАЖЕТЬСЯ ДОБРИМИ УСПІХАМИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.

Отже, мусиш уважати, щоб оцінки Твої науки в тій школі, до якої Ти ходиш, були добрі, щоб Ти переходив з класи до класи, а не повторяв науку. Бо це буде вказувати, що Ти в СУМ радо й пильно вчитимешся того, що Тобі потрібно знати, як сумівцеві чи сумівці.

Одинадцята вимога каже, що молодший юнак і юначка:

11. Є УЧНЕМ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ І ВИЯВИТЬ ГАРНІ УСПІХИ.

Ця вимога ще раз показує Тобі, що мусиш учитися рідної української мови. Ти мусиш ходити до школи українознавства і закінчити її з дуже добрим успіхом. Якщо в тій місцевості, де Ти живеш, нема школи українознавства, мусиш навчитися української школи іншим способом. Мусиш брати приватні лекції, або попросити своїх батьків чи виховника, щоб Тебе вчили української мови. Якщо в Тебе є сильна воля і велике бажання навчитися рідної мови, Ти скоро досягнеш цього. При цьому пам'ятай, що людина, яка знає багато мов, має кращі можливості в житті, ніж та людина, яка знає тільки одну мову.

Дванадцята передумова III-го іспиту така: кожний юнак і юначка-

12. ВИЯВИТЬ ПІДСУМКИ КОРИСНОЇ ДОПОМІЖНОЇ ПРАЦІ ВДОМА.

Слово "підсумки" походить від слова "підсумувати", себто додати до себе кілька чи кільканадцять цифер. Підсумки праці - це все те, що Ти зробив на протязі, скажімо, місяця чи року. Допоміжна праця - це праця, яка помагає іншим, дає їм користь. Отже виявляючи підсумки корисної допоміжної праці вдома, Ти показуєш що і скільки разів Ти зробив корисного для своїх рідних вдома. А Ти обов'язково повинен завжди помагати вдома своїм батькам, сестрам і братам. Зроби навіть незначну працю - прибери у кімнатах, помий посуд, направ якусь полomanу річ, підлий водою квіти: все це буде корисне для Твої родини. Твої батьки, сестри і брати матимуть менше праці, зможуть відпочати. Крім того, всі вони радітимуть, що Ти є добрим сином чи братом. Родина, в якій кожний помагає один одному, піклується один одним - це немов міцна твердиня, якої не зруйнує

найбільше лихо. А міцні родини творять сильний нарід.

Тринадцята передумова вимагає ві Тебе, щоб Ти Був:

13. ЧЕМНИЙ, КОРЕКТНИЙ ТА ВВІЧЛИВИЙ У ПОВЕДІНЦІ З МОЛОДШИМИ, РОВЕСНИКАМИ, ТА СТАРШИМИ, А У ВІДНОШЕННІ ДО НЕМІТЧНИХ, КВОЛИХ І ХВОРИХ - ЛИЦАРСЬКИЙ.

Слово "коректний" походить із латинської мови й значить дослівно "виправлений". Але його уживається в такому значенні, що хтось має добру поведінку, є чемний. А слово "ввічливий" означає те саме, що "привітливий", також чемний до інших. Отже, пам'ятай, що Ти повинен завжди бути чемним і привітливим до всіх, хто б це не був: старша людина, Твій одноліток-товариш, чи молодший за Тебе хлопець або дівчина. Чемність і гарна поведінка супроти інших - це прикмети шляхетної людини, з якою всі радо пристають і люблять її. Ніколи не старшуй над молодшими, не поводи́ся з ними грубо, не насміхайся, ані не дошкуляй їм; не поводи́ся занадто свобідно з своїм товаришем, бо можеш його вразити чи розсердити. Тоді ваша дружба буде захитана, а може й зникне цілком. До старших за себе стався завжди з пошаною, прислухайся уважно до того, що вони Тобі оповідають чи наказують. Намагайся ніколи не пере́чити старшим, навіть тоді, коли Ти маєш інший погляд. Ти можеш висловити його, але чемно, спокійним голосом. Дбай, щоб Твоя поведінка була бездоганна, а переконаєшся, що всі будуть Тебе любити, радо дружити з Тобою і ставити за приклад іншим. Кожний сумівець і сумівка повинні своєю гарною поведінкою вирізнятися з-поміж інших, бути зразком для всіх.

Немічний, кволий - це той, хто не має багато сили, міцного тіла не може легко перебороти труднощів. Супроти таких людей Ти повинен бути завжди лицарським. Себто, Ти ніколи не повинен насміхатися з них, не дошкуляти їм, не хвалитися перед ними своїм здоров'ям, силою чи знанням. Може, Твої далекі предки - Твої прапрадіди були колись лицарями, тож Ти мусиш наслідувати їх. А лицар - це людина, яка ніколи не кривдить слабшого за себе, не пишається своїм значенням і силою, навпаки, обороняє тих, хто не має сили, ані змоги оборонитися перед кривдою.

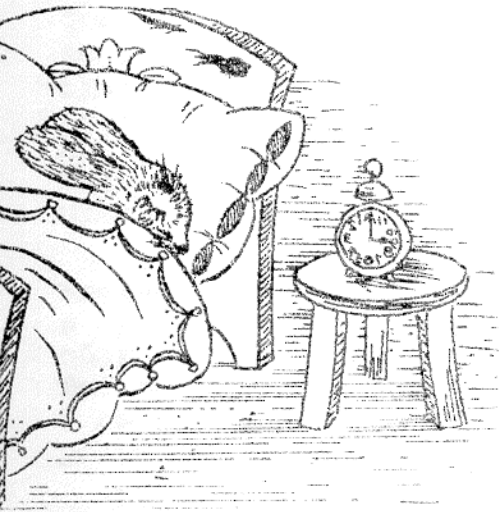
Коли Ти бачиш, що хтось не має сили піднести якийсь тягар, або оборонитися перед сильнішим за себе, Ти повинен стати в його обороні. Завжди виступай в обороні менших, слабших, навіть, хоч би при Тому Ти міг зазнати кривди від якогось напасника. Супроти старих, немічних і хворих будь завжди лицарським. Часто буває, що молоді грубо насміхаються, коли бачать слабшого за них, хворого чи каліку. Це дуже погана й некультурна звичка. Якщо чуєш, що Твої друзі, навіть незнайомі, насміхаються чи кривдять інших, відважно виступи в обороні покривджених. Твоя честь, як українця і сумівця, повинна наказувати Тобі лицарську поведінку. Ніколи не посороми доброго імени свого роду, своїх батьків, цілого українського народу.

За вимогами наступної передумови до іспиту, Ти повинен і повинна завжди бути:

14. ПРАВДОМОВНИЙ, ТОЧНИЙ ТА ОБОВ'ЯЗКОВИЙ.

"Правди не сховаєш", "Все згине, тільки правда зостанеться", "Хто любить світ, той любить правду", "Маленька правдонька всі неправди переважить" - ось кілька прикладів із великої кількості українських народніх приказок і прислів'їв про правду й неправду або брехню. Український нарід дуже вразливий на правду і неправду, справедливість і кривду, тому й створив дуже велику кількість приказок. "Брехливий чоловік - як вугіль: хоч не спалить, то очорнить", "Брехнею увесь світ перейдеш, та назад не вернешся", "Хто вчора збрехав, тому й завтра не повірять", "Брехня часта, але пуста, а правда рідка, зате як квітка".

У цих словах ховаються надбаній протягом цілих віків досвід і мудрість. тому добре призадумайся над ними й перевір себе, чи не маєш поганої звички говорити неправду лише для того, щоб не зазнати якоїсь неприємності, догани тощо. Бо ж серед молоді, не лише української, а й іншої часто панує погане переконання, що не треба до чогось признаватися, говорити правду, а навпаки - треба "викручуватися", щось вигадати, сказати неправду. Як часто трапляється, що Ти, не вивчивши завданої лекції, намагаєшся різними викрутками оправдатись перед учителем; а спізнившись на сходини чи до школи українознавства, шукаєш якогось оправдання і говориш неправду!

А тим часом такі дрібні брехні дуже шкодять тим, хто ними користується. Може, Ти чув від своєї мами або бабусі, коли ще був маленьким, таку гарну казочку про пастушка овець, який любив говорити неправду з нерозумних пустощів? Пильнуючи на пасовиську своїх овець, він для жарту почав голосно кричати й кликати людей на поміч, бо, мовляв, вовк схопив його овецьку. Люди прибігли, щоб прогнати вовка, а пастушок аж качався із сміху, що так обдурих їх. Але наступного дня з лісу вийшов вовк і таки справді спіймав овецьку й почав утікати. І скільки не кричав пастушок, скільки не просив про порятунок, люди, які чули його крик, не прибігли на допомогу, бо вже не вірили йому.

Хто говорить неправду, той сам собі шкодить, бо інші не вірять йому навіть тоді, коли він дає слово, що його слова правдиві. Тому, хоч як не раз Тобі важко признатися до якогось неприємного вчинку, знайди в собі відвагу сказати правду. Кожний член Спілки Української Молоді повинен бути правдомовний і служити прикладом для інших.

Чи знаєш історію про послугача в поїзді, який називався Йоган Стокер? Всі любили його, бо він був увічливий і радо робив іншим послуги, допомагав тощо. Але одного він не розумів - тієї відповідальності, яка на ньому лежала. А мусів він дбати про те, щоб на час виставити червоний сигнал - знак, якщо грозила якась небезпека. Одного разу поїзд, у якому їхав Стокер, мусів затриматися на рейках, бо щось зіпсувалося в машині. Тими самими рейками мав за кілька хвилин переїхати з протилежного боку поспішний поїзд.

Машиніст і кондуктор вагону наказали Стокерові, щоб він негайно виставив червоний сигнал, як пересторогу. Але Стокер тільки усміхнувся і сказав: "Зараз, зараз, нема чого поспішати, я зроблю все, тільки одягну плащ, бо надворі мороз!" Кондуктор ще раз наказав дати пересторогу. "Добре, добре?" відповів послугач. Але, коли кондуктор вийшов, Стокер почав помалу одягатися, опісля закурив, і щойно згодом, підсвистуючи, вийшов, щоб виставити знак перестороги. Нараз він почув сопіння поспішного поїзду. Стокер кинувся вперед з усіх сил, але вже було запізно - поспішний поїзд з розгоном вдарив у поїзд, який стояв на рейках. Почулися крики й зойки поранених.

Пізніше знайдено Стокера на якомусь згарищі. Він зійшов з розуму й вимахуючи ліхтарем, немов перед поїздом, постійно кричав: "Ох, коли б я був не спізнився!.."

Ця історія є добрим прикладом на те, що значить точність та обов'язковість. Бути точним, завжди приходити чи виконувати щось в означений час - це одна з найважливіших прикмет характеру, що її Ти обов'язково мусиш плекати в себе. Від того, чи людина є точна, чи можна мати певність, що вона прийде або виконає якесь завдання точно в домовлений час, - залежить не раз людське життя чи доля багатьох людей. Якщо б вояк спізнився на стійку, ворог міг би використати його неточність і завдати втрат цілому відділові. Якщо сумівець чи сумівка не є точними, вони завдають великих втрат усім своїм друзям і подругам. Спізняючись на сходи, на лекції, до школи українознавства, на зайняття Самодіяльного гуртка, Ти вносиш нелад, крадеш час в інших, які могли б його використати для корисних цілей.

Точна людина є також завжди обов'язкова, себто вона дбайливо виконує те що їй призначено. Твоїми обов'язками є тепер: учитися в школі та виконувати завдання, які Ти маєш в СУМ. Ти повинен ці обов'язки сповняти радо, совісно й точно. Хай ніхто не нагадає Тобі: "Та зроби вже нарешті це або те! Не лінуйся!" З власної волі й охоти, без чужої спонуки виконуй те, що до Тебе належить, а виростеш на людину, перед якою всі матимуть пошану.

Люди слабкої волі, ліниві, які не мають мети перед собою, як кажемо, на власній шкірі дуже часто не розуміють того, що значить бути обов'язковим, поки не пізнають ту народню мудрість, що каже: "Млин ніколи не меле тією водою, яка вже відплила."

Ці люди завжди спізняються, або занадто поспішають у всьому й тому нічого в них не виходить до ладу. Каже стара приказка, що вони "мають три руки - праву, ліву й одну ззаду". Вони нагадують тих хлопців, які завжди спізняються до школи й ніколи не знають своїх лекцій. Легковаження обов'язків стає у них звичкою і вони ніколи в житті не осягнуть чогось вищого.

Старайся не наслідувати цих людей, а будь прикладом для інших, як треба виконувати обов'язки, що їх кладе на нас життя серед

спільноти, в рядах Спілки Української Молоді.

Наступна іспитова передумова каже, що кожний юнак і юначка:

15. ДБАЄ ПРО ГІГІЄНУ ТІЛА, ЧИСТОТУ ОДЯГУ, ПРО ЛАД І ПОРЯДОК У ВЛАСНІЙ КІМНАТІ ТА В РІЗНИХ ПРИМІЩЕННЯХ, ЩО В НИХ ПЕРЕБУВАЄ, ПРАЦЮЄ ЧИ БАВИТЬСЯ.

Слово "гігієна" походить із грецької мови й означає "цілющий", такий, що лікує. Загальнословом "гігієна" окреслюємо ті заходи, які забезпечують збереження здоров'я. До цих засобів належить: утримування чистоти, ладу й порядку, купелі, охайність в одязі й помешканні тощо. Там, де є бруд, нелад, там часто панують різні хвороби, бо в бруді множаться різні небезпечні заразки, які нищать людське здоров'я. Про потребу втримувати чистоту, лад і порядок прочитай ще відповідні пояснення і приклади в двох попередніх підручниках - "Матеріали до I-го іспиту на ступінь Отрока і

"Матеріали до II-го іспиту Молодшого Юнацтва на ступінь Вістого.

Тринадцята іспитова вимога є така:

16. ОРІЄНТУЄТЬСЯ В ТЕРЕНІ, ДЕ ПРОЖИВАЄ, ЗАСЯГОМ ТРЬОХ МИЛЬ ТА ЗНАЄ І ВМІЄ ПОДАТИ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ВАЖЛИВІШІ УКРАЇНСЬКІ УСТАНОВИ В ЦЬОМУ ТЕРЕНІ.

Ти повинен пізнавати місцевість, в якій живеш разом із своєю родиною, цікавитися її околицями на просторі 5 кілометрів або 3 милі, знати, які є вулиці, дороги, як краще і скорше можна пройти до сусіднього міста чи села, і т.п. При тому Ти повинен знати також, які є там українські установи, товариства, церкви і школи. Коли б Тебе хтось запитав про адресу, вулицю чи інші дані, де ці установи примістилися, Ти повинен докладно пояснити. Знання цих справ виявить, що Ти не живеш тільки для себе, але хочеш бути корисним членом цілої української спільноти.

Наступна передумова для тих, які складають III-ій іспит Молодшого Юнацтва на ступінь Звідуна - кожний юнак і юначка:

17. ВИЯВЛЯЄ ЗАЦІКАВЛЕННЯ І ТВОРЧО ПРОЯВЛЯЄ СЕБЕ В ОДНОМУ З САМОДІЯЛЬНИХ ГУРТКІВ НА ТЕРЕНІ ВІДДІЛУ.

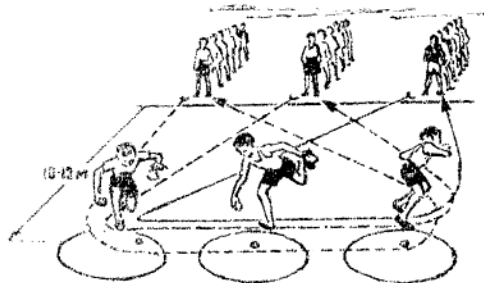
Що значить: творчо виявляє себе в Самодіяльному гуртку? Це значить, що Ти не лише записався до одного з Самодіяльних гуртків, які є при Твоєму Відділі СУМ, наприклад, до танцювального, хорового гуртка, до оркестри, гуртка декламаторів чи іншого, але пильно працюєш в ньому й маєш успіхи. Праця в Самодіяльних гуртках поширює Твоє знання, дає вдовolenня. Як гарно й приємно є виступити на сцені й заспівати, разом з іншими, пісню, чи пописатися українським танцем, декламацією і зібрати заслужені оплески! Тому широ працюй у тому Самодіяльному гуртку, до якого належиш. А

якщо Ти ще й досі не належиш до якогось гуртка, то не гайся якнайскорше записатися.

Вісімнадцята іспитова передумова вимагає, що Ти:

18. ЗАПЛЯНУВАВ І УСПІШНО ПРОВІВ З РОЄМ ОДНУ КІМНАТНУ ТА ОДНУ ТЕРЕНОВУ ГРУ.

Життя людини не є тільки безперервною працею і виконанням обов'язків. Для того якраз, щоб добре й охотно працювати, людина мусить деколи розважатися, відпочати, знайти радість і здоровий сміх. Так само є в СУМ. Члени Спільки сходяться, мають різні зайняття і працю, але часто розважаються, ведуть ігри й забави, співають пісень тощо. Тому й Ти повинен запланувати якусь цікаву гру і разом з іншими друзями з Роя провести її.

Мисливці і качки

Наступна іспитова передумова вимагає, щоб той, хто хоче скласти III-ій іспит на ступінь Звідуна:

19. ПРОВІВ НА СХОДИНАХ СВОГО РОЯ ОДНУ ГУТІРКУ І РОЗКАЗАВ ЯКЕСЬ ОДНО ПОВЧАЛЬНЕ ОПОВІДАННЯ.

Це одна з трох грудніших передумов і до її виконання Ти повинен дбайливо підготуватися. Бо Ти повинен виступити перед своїми друзями з Роя і провести з ними гутірку. Отож Ти мусиш насамперед перевірити своє знання української мови. Бо гутірку треба вести свobodно, не заїкуючись, не шукати в голові потрібних українських слів.

Якщо хтось із друзів поставить Тобі запитання, чи схоче пояснення, Ти повинен дати добру і ясну відповідь. Тому насамперед підшукай собі тему гутірки, себто передумай, про що говоритимеш, а тоді, хоч би й коротко, напиши зміст гутірки, поправ помилки, попроси старших чи виховника, щоб переглянув те, що Ти написав. Відтак не вивчай на пам"ятах написаного, ані не відчитуй змісту перед друзями, але ще раз передумай його. Переконаєся, що говоритимеш перед друзями свobodно й гарною українською мовою.

Розказуючи якесь оповідання, пам"ятай, що воно повинно мати повсальний висновок, себто, якусь науку, яка пригодиться тим друзям, що слухатимуть, навчить їх чогось. Наприклад, Ти можеш оповісти про те, яку шкоду приносить необережність чи недбайливість.

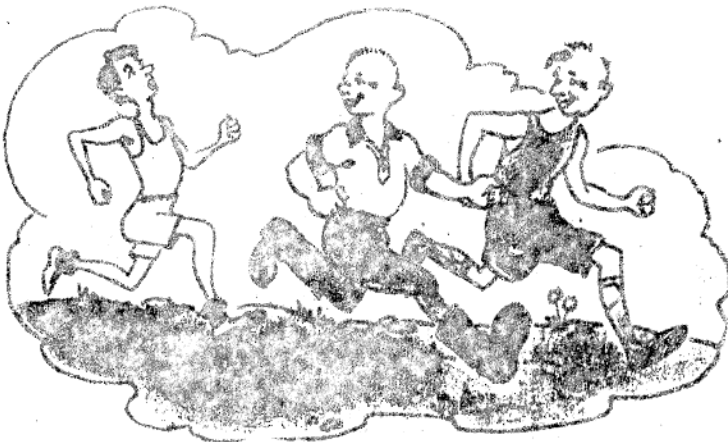
І ще одна іспитова передумова. Вона каже, що юнак і юначка, складаючи III-ій іспит на ступінь Звідуна:

20. ВИТРИМАЄ ПРОБУ ФІЗИЧНОЇ ВПРАВНОСТІ, ПРИПИСАНУ ВІДПОВІДНОМУ ВІКОВІ І СТАТІ: рання руханка, впоряд з Роєм, вмiє переплисти віддаль 50 стiп, вправно їздить на ковзанах, лещатах або ровері тощо.

Під час іспиту Ти повинен доказати, що фізично Ти є заправлений, можеш робити спортові вправи. Тому старайся щодня робити бодай короткий прорух, руханку. При тому пам"ятай, що треба робити вправи такі, які відповідають віковій і статі Молодшого Юнацтва. Себто, юнак - хлопець може робити тяжчі вправи, юначка - дівчина дещо легші.

Але обидвоє вони повинні знати, що це є впоряд, як його провести з іншими друзями і подругами; повинні теж вмiти плавати на віддаль 50 стiп або 15 метрів, їздити взимі на ковзанах /лижвах/ і на лещатах, влітку на ровері тощо. у вільні хвилини вправляй ці ділянки спорту, щоб зміцнити й загартувати своє тіло.

ЩО ТРЕБА ЗНАТИ ПІД ЧАС ІСПИТУ
НА СТУПІНЬ ЗВІДУНА

- - - - -

Двадцять передумов, що їх Ти повинен був виконати на протязі часу підготовки до III-го іспиту Молодшого Юнацтва на ступінь Звідуна, є немов першою пробою і перевіркою Твого знання та праці в рядах Ю СУМ. Самий іспит виявить, чи Ти використав роки свого перебування в Молодшому Юнацтві і чи можеш перейти до лав Старшого Юнацтва СУМ. Іспитові вимоги, себто запитання, що їх під час іспиту може поставити Тобі Іспитова Комісія, майже повністю охоплюють ту кількість знання, яке повинні були набути молодші юнаки і юначки, що приступають до кінцевого іспиту Молодшого Юнацтва на ступінь Звідуна.

Іспитових вимог є Двадцять чотири і їхній текст можеш знайти на 135 - 137 сторінках "Правильника Юнацтва СУМ". Крім того, ми ще раз подамо їх у цьому підручнику й допоможемо Тобі знайти на них правильні відповіді.

Як Ти повинен підготуватися до іспиту? Насамперед уважно прочитай кожну іспитову вимогу і перевір, чи Ти розумієш усі слова й зміст тієї вимоги-запитання. Відтак намагайся знайти добру відповідь. У попередніх підручниках згадано, що корисним є підготуватися до іспиту не самому, а разом з іншими друзями чи подругами. При тому треба себе контролювати запитаннями: один юнак чи юначка запитує свого друга або подругу, а другий відповідає. Якщо Тобі ще важко знайти потрібну відповідь, або Ти не є певний, чи Твоя відповідь правильна, мусиш запитати старших - батьків чи виховників, а також ще раз заглянути до підручників з матеріалами до іспитів.

Укладаючи відповідь на кожне запитання-вимогу, старайся ухопити її суть. Це значить - короткими, добре побудованими реченнями перекажи те, що найголовніше і що найкраще відповідає на запитання. Не вивчай напам'ять пояснень, які тут даватимемо, але своїми словами відповідай і пояснюй. Цим Ти докажеш, що розумієш запитання і вмієш думати самостійно.

А тепер переглянь іспитові вимоги. Перша з них вимагає ось чого: молодший юнак і молдша юначка, складаючи III-ій іспит на ступінь Звідуна:

1. ЗНАЄ, ЩО ТАКЕ МОЛОДШЕ ЮНАЦТВО СУМ ТА ВМІЄ ПОЯСНИТИ ОРГАНІЗАЦІЙНУ ПОБУДОВУ ВІДДІЛУ Ю СУМ.

Деякі пояснення про те, що таке Молодше Юнацтво СУМ, знайдеш у попередніх підручниках з матеріалами до іспитів на ступні Отрока і Вістового. Крім того, ще раз пригадаємо Тобі:

Молодше Юнацтво Спільки Української Молоді - це перша й основна частина в побудові цілої СУМ. Ціла наша Спілька Української Молоді

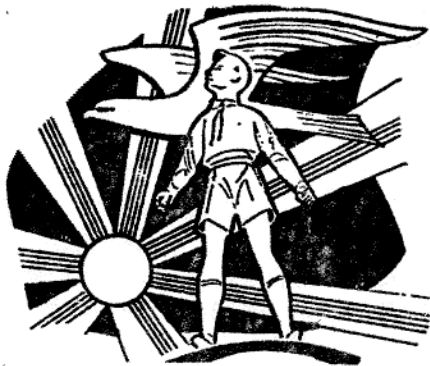
має три такі частини: Юнацтво, Дружинники та Сеньйори. Юнацтво натомість поділяється на дві частини, а саме: Молодше Юнацтво і Старше Юнацтво.

Молодше Юнацтво є спільнотою /гуртом, громадою або збором/ українських дітей віком від 6 до 12 років життя. Старше Юнацтво це є спільнота /гурт/ українських дітей віком від 13 до 18 років життя.

Завдання Юнацтва СУМ такі: відповідними способами, методами виховувати dorостаючу українську молодь на добрих синів і дочок України. Тому СУМ намагається плекати і розвивати в українській молоді найкращі чесноти і прикмети характеру, обов'язковість і дисципліну-карність та глибоку й постійну любов до України, вірність Богові і Його заповідям.

Праця над вихованням молоді в Молодшому Юнацтві СУМ – це початкова праця над тим, щоб підготувати цю підростаючу українську молодь до вищих форм діяльності і вищих цілей у рядах Старшого Юнацтва СУМ.

Членом Молодшого Юнацтва СУМ може бути кожна українська дитина, яка закінчила 6 років життя і має згоду своїх батьків чи опікунів на те, щоб записатися до Спілки. Члени Юнацтва СУМ діляться на: членів – кандидатів, які переходять тримісячну пробу й ще не мають права носити сумівського однострою, ані відзнак; членів – прихильників, які вже дістали право носити однострій і відзнаки та підготовляються до першого сумівського юнацького

іспиту; членів, які склали I-ий іспит Молодшого Юнацтва СУМ наступний Отрока.

Члени Молодшого Юнацтва СУМ мають різні права і обов'язки. Про це докладніше знайдеш у другому підручнику з матеріалами до іспиту на ступінь Вістового.

Відділ Юнацтва СУМ організаційно є так побудований /має такі частини чи клітини/: Р і й , К у щ , С т а н н и ц я .

Про те, що таке " р і й " взагалі і Рій у системі СУМ є пояснення в першому підручнику з матеріалами до іспиту на ступінь Отрока на сторінках 19 і 20. Тут тільки коротко пригадаємо ще раз. Р і й – це перша і одночасно основна, підставова частина /ще кажемо клітина/ Молодшого Юнацтва СУМ з метою організувати і виховувати українську молодь. Рій складається з 6 до 15 членів – самих хлопців або самих дівчат, які добровільно гуртуються для того, щоб спільно вести свої зайняття, гри, забави, мандрівки і працю.

Горлиця

Роєм кермує Ройова самоуправа. Її обирають члени Роя, або призначає виховник Роя. До самоуправи Роя належать: ройовий, його заступник, писар і скарбник. Всі вони мають відповідну працю - функції.

Кожний Рій обирає собі окрему назву, чи інакше символ. Назви можуть бути: історичні / наприклад: Січовики, Повстанці, Мазепинці/, географічні / Полтавці, Чорноморці, Верховинці і т.п./, функційні, взяті з назви якогось заняття / Санітарки, Бойовики, Каменярі тощо/ побутові, взяті з побуту українського народу / наприклад: Легіні /що в гуцулів означає "хлопці", "юнаки"/, Мавки, Русалки, Лісовики і так далі/, взяті з назв звірів /Олені, Вовки, Лисиці, Зубри/, з назв птахів /Соколи, Орли, Журавлі, Горлиці/ і з назв рослин /Маки, Чорнобривці, Євшан-зілля тощо/.

Кожний Рій має право мати свій власний прапорець. Як виглядає такий прапорець і якої він є форми, пояснено на 21-ій сторінці першого підручника з матеріалами до іспиту на ступінь Отрока; там знайдеш також відповідні рисунки символів Роїв.

Виховну працю в Рої ведуть впорядники і виховники.

Куш - це найменше два, а найбільше п'ять Роїв Молодшого Юнацтва, які є в тій самій місцевості /наприклад, у великому місті/, або в окремих її дільницях /частинах, передмістях/. Кушем кермує Провід Куша, який складається з таких осіб: кушовий, його заступник, писар, скарбник-господар. Деколи в Куші /головно тоді, коли кушевим є старший юнак чи юначка/ є ще опікун Куша - старша людина-виховник, який допомагає Проводові Куша.

Кожний Куш, подібно, як і Рій, має свою назву. Крім того Куш має ще свого Патрона, порядкове число і кушовий стяг /прапор/.

П а т р о н - це латинське слово й означає те саме, що опікун. Звичайно патроном Куша є якась видатна історична постать. Порядкове число Куша носить юнацтво на правому рукаві сорочки однострою.

Полотно Кушового стягу є прямокутне, з шовку або вовняної матерії, розміром 70 на 90 сантиметрів, матово-зеленого кольору. Береги полотна є обшиті золотистим плетеним шнурком, грубим на один сантиметер. На правій стороні полотна є нашита посередині або вигалтована сумівська емблема, а під і над нею півколом золотий напис в якому є: число і назва Куша, ім'я і прізвище патрона та місцевість осідку Куша Наприклад: 3-ій Куш "Лісовиків" імени гетьмана Івана Виговського, Нью Йорк, ЗСА.

На протилежній стороні стягу є посередині напис із золотих букв " Г А Р Т У Й С Ь ! " Над і під написом є нашиті на білому колі символи Роїв, які належать до даного Куща.

Полотно Кушового стягу є прикріплене на держаку. Кушовий стяг носить і піклується ним хорунжий куща. Хорунжими можуть бути юнаки і юначки, які своєю працею і взірцевою поведінкою в СУМ і поза ним заслужили собі на таку почесність. Не можуть бути хорунжими ті юнаки і юначки, які не відвідують юнацьких сходин, не здають приписаних юнацьких іспитів та яких поведінка є невідповідна. Хорунжі завжди мусять бути одягнені в повний сумівський однострій з усіма приписаними відзнаками. Вони мусять також докладно знати, як поводитися із стягом в часі церковних відправ, походів, дефіляд тощо.

Третьою частиною Молодшого Юнацтва є с т а н и ц я Молодшого Юнацтва СУМ.

Станиця є там, де є великі Відділи Юнацтва СУМ і де діють два або більше Кущів. Завданням Станиці є узгоджувати працю тих кущів.

Станиця має свій власний провід, який складається з таких осіб: станичний, його заступник, кушові з усіх Кущів. При станиці є ще Рада Виховників. До неї належать: всі кушові, виховники і впорядники Роїв. Станична Рада узгоджує працю поміж кущами, плянує програму виховання і зайнять та веде доповнюючі вишколи для керівників Молодшого Юнацтва СУМ.

Докладніше про організаційну побудову Молодшого Юнацтва СУМ знайдете в "Правильнику Ю СУМ" стор.45 – 52, а графічне представлення на останніх сторінках цього Правильника.

Друга іспитова вимога каже, що юнак і юначка:

2. ВМІЄ ПОЯСНИТИ НАЗВУ СВОГО РОЯ, ЗАГАЛЬНО РОЗПОВІСТИ ПРО ПАТРОНА ОСЕРЕДКУ ТА ПРО МІСТО, ІМ'ЯМ ЯКОГО НАЗВАНО ВІДДІЛ.

Якщо Твій Рій, до якого належиш, називається, наприклад, "З а п о р о ж ц і", Ти повинен пояснити, хто вони були, чим вони уславилися, коли це було, як вони боролися тощо. Про це все мусиш знати з історії України, що її вивчаєш в школі українознавства. Колиж Твій Рій має іншу назву, як ось: " с о к о л и", "Олені" чи "Маки", мусиш вміти описати чи дещо розповісти про цих тварин, птахів чи квіти.

Запорожці

Це саме стосується і до Патрона Куща чи Осередку. Як уже знаєш, Патроном – опікуном є звичайно якась заслужена для України історична постать. Підготовляючись до III-го іспиту, добре прочитай з історії України про того, хто є опікуном Осередку, до якого належить Твій Рій і цілий Відділ Юнацтва.

Перед іспитом Виховник кожного Роя повинен докладно розповісти про всі ці справи Юнацтву. Дані про патронів знайдете в історії України або в наступних виданнях: "Визначні Українські Жінки" та "Визначні Постаті Української Визвольної Боротьби" /Видання ГУ СУМА/.

Це саме Ти повинен зробити, щоб знати про місто України, назву якого носить Твій Відділ Юнацтва СУМ, що до нього належить Твій Рій.

Відділів СУМ є дуже багато і кожен з них має якусь назву, тому ми не можемо подати Тобі описи всіх міст України. Ти мушиш сам довідатися про потрібні дані з географії України. Візьми наприклад добрий підручник, як "Початкова географія України", що її написав проф. Степан Рудницький. Цю книжку доповнив і наново зредагував у 1961 році д-р Богдан Романенчук, а видало видавництво "Київ" у Філадельфії. Отож почавши від 122-ої сторінки цієї книжки, винайдеш у ній назви українських міст і короткий опис про них. Знайди те місто, яким названо Відділ Юнацтва СУМ у Твоїй місцевості, і прочитай що про нього в географії написано. Знайди це місто також на мапі України, щоби при іспиті Ти міг його показати Іспитовій Комісії.

Крім того в цьому підручнику з матеріялами до III-го іспиту чи в попередніх Ти також знайдеш описи деяких важливіших міст України. Може серед них буде якраз і назва того міста, яку носить Відділ Юнацтва СУМ у Твоїй місцевості.

Третя іспитова вимога каже, що той, хто складає іспит Молодшого Юнацтва СУМ на ступінь Звідуна:

3. ЗНАЄ НА ПАМ"ЯТЬ І ПОЯСНИТЬ ЗАКОНИ МОЛОДШОГО ЮНАЦТВА СУМ.

Пояснення про те, які є закони Молодшого Юнацтва СУМ, їхній текст і як їх розуміти, є докладніше подані в першому підручнику "Матеріяли до I-го іспиту Молодшого Юнацтва СУМ на ступінь Отрока, від 2-ої по кінець 11-ої сторінки.

/Підготовляючи свій Рій до III-го іспиту Молодшого Юнацтва Виховник даного Роя зобов'язаний ще раз з усіма перейти пояснення Законів Молодшого Юнацтва та перевірити, чи всі знають їх на пам'ять.

Четверта вимога - кожний юнак і юначка:

4. ЗНАЄ НА ПАМ"ЯТЬ І ПОЯСНИТЬ "ОБІТНИЦЮ" ЮНАЦТВА СУМ, СВЯТОЧНИЙ І ПОВСЯКДЕННИЙ ПРИВІТИ, ГАСЛО СУМ, ЗНАЄ ВІДЗНАКИ ЧЛЕНІВ ЮНАЦТВА ТА ВМІЄ НАМАЛЮВАТИ ЕМБЛЕМУ СУМ.

Після того, коли Ти складеш з добрими оцінками III-ій іспит Молодшого Юнацтва СУМ на ступінь З в і д у н а і будеш переходити з рядів Молодшого до Старшого Юнацтва, даш врочисту "ОБІТНИЦЮ", себто твердо пообіцяєш, яким Ти будеш далі сумівцем чи сумівкою.

Коли Ти склав I-ий іспит Молодшого Юнацтва СУМ, Ти складав " С л о в о ", тобто Ти обіцяв, що будеш доброю українською дитиною, будеш шанувати родичів і старших, пильно вчитися і будеш слухняним юнаком СУМ. Від того часу Ти мав змогу багато дечого навчитися в СУМ, пізнати багато правд і законів, яких кожна порядна людина повинна додержуватись в житті. Тепер Ти робиш більше тверду постанову - обітницю. Текст "Обітниці" є такий:

"Пізнавши основні ідеї і правди Юнацтва СУМ, врочисто обіцяю:
- бути вірним /юначка каже: бути вірною/ Богові й Україні,

придержуватись в житті законів Юнацтва
Спілки Української Молоді,
-слухатися сумівської влади."

За кілька років, що Ти їх провів у
рядах Молодшого Юнацтва СУМ, Ти вже
пізнав, що вся праця Спілки Україн-
ської Молоді змагає до того, щоб її
члени вірно, витривало й постійно слу-
жили найбільшому й найсвятішому гасло-
ві, яке є виписане на прапорі СУМ :

БОГ І УКРАЇНА

Служити вірно Богові аж до своєї смерти, як Творцеві всього Все-
світу і людей, а в тому й української землі та українського народу,
до якого ми всі належимо, - це найбільша наша мета. А для того, щоб
можна цю мету досягнути, постійно залишатися добрими Божими дітьми й
вірними дітьми України, треба всім членам СУМ добровільно й радо
працювати над своїм вихованням і вихованням цілої української моло-
ді. Виконуючи Божі накази, ми всі маємо жити для України, помагати
їй нашою працею і знанням, боронити її чести, боротися за її волю і
самостійність, а пізніше, коли буде вже незалежна Українська Держа-
ва, розбудовувати її і зміцнювати.

Цю мету можна нам, членам СУМ, досягнути тоді, коли в своєму цілому житті,
навіть на старості літ будемо притри-
муватися законів Юнацтва СУМ. Ти знаєш
ці закони, отже мусиш їх притримувати-
ся ціле своє життя.

Складаючи "Обітницю", Ти обіцяєш
також, що будеш "слухатися сумівської
влади".

Людське життя на нашій землі є так
влаштоване, що всі мусять жити спільно,
гуртом, цілими народами, помагати собі
взаємно, разом боронитися і разом зма-
гати до свого вищого духового й культур-

ного життя. Тому, що людей є дуже багато, вони витворили такий лад,
що деякі з них, маючи більший досвід, знання і здібності, плянують,
наказують і кермують іншими. Чому? Бо коли б усі хотіли плянувати й
наказувати, то жодного ладу не було б. Кожна людина має свою окрему
думку й погляди. Отже, мусить бути одиниця, чи гурт людей, які б усі
ті різні погляди й думки та дії зводили до такого погляду й діяльно-
сти, на які погодилися б усі, весь даний нарід, чи велика

більшість людей того народу. Так постали керівники, провідники, влада народу і його держави. І якщо цей нарід слухає плянів і наказів своєї влади, він може розвиватися і міцніти.

Кожна організація, установа чи гурт людей, які спільно й добровільно працюють, також мають своїх зверхників, свою владу. І слухаючи її порад чи наказів, розвиваються. Має своїх керівників, свою владу і Спілка Української Молоді. Це люди, які вже мають досвід у веденні виховної праці та інших завдань Спілки, тому вони її очолюють, себто ведуть. Всі інші члени Спілки слухають їхніх наказів, розпоряджень, порад тощо.

Отже й Ти, складаючи "Обітницю", прирікаєш, що будеш слухатися сумівської влади. Слухатимеш добровільно, не із страху чи примусу. Бо Ти вже знаєш, що так у житті буває: одні наказують, інші виконують ці накази, знаючи, що це тільки принесе користь для усіх. Послух сумівським керівникам приносить користь для цілої Спілки. Вона є сильна, має багато членів і може вести дуже потрібну для України працю. Тому обов'язком кожного сумівця і сумівки є радо й добровільно виконувати всі постанови й всі накази тих старших друзів і подруг, які належать до керівництва СУМ.

Спілка Української Молоді має величне гасло: "Бог і Україна", а сумівська молодь вітається двома привітаннями - святковим "Честь України - Готов боронити!" і повсякденним - "Гартуйсь!" Про гасло СУМ і привітання є докладні пояснення в першому підручнику "Матеріали до I-го іспиту Молодшого Юнацтва на ступінь Отрока" в розділі "Гасло і привітання СУМ" від сторінки 70 до кінця 71-ої. Добре прочитай, що там написано, а вмітимеш дати відповідь на запитання, які є привітання і гасло СУМ.

Так само знайдеш пояснення про те, які є відзнаки членів Юнацтва СУМ, у тому ж підручнику в розділі "Відзнаки Юнацтва СУМ", на сторінках 76 -78.

Емблема - це латинсько-грецьке слово. Воно означає дослівно: вставка, металева платівочка, на якій є опукло вирізьблене якесь зображення - знак, символ. Цю металеву платівочку носить на грудях для прикраси. В щоденному житті емблемою називаємо предмет, який символізує /означає/ якусь ідею. Наприклад, хрест символізує-означає терпіння.

Спілка Української Молоді також має свою емблему - відзнаку. Вона є зроблена з білого металю - хрому, нікелю або алюмінію і на ній є витиснені букви СУМ. Ці букви є так укладені, що творять ніби тризуб. Члени СУМ носять цю відзнаку-емблему на беретці або на пільотці, прикріпивши відзнаку шрубкою або шпилькою. Ця емблема вказує, що той, хто її носить, належить до Спілки Української Молоді.

Є два роди сумівської емблеми - мала емальова і велика емблема СУМ.

Мала емблема СУМ виглядає так: на синьому тлі щитика, який є високий на два і пів, а широкий на один і пів сантиметра, є розміщені золоті букви "СУМ", укладені у формі тризуба. Внизу цих букв нема дубових листків і жолуддя, як це

є на великій емблемі.

Малу емблему має право носити кожний молодший юнак і юначка, які вже склали I-ий іспит на ступінь Отрока і дали "Слово". Вони носять цю емблему на грудях, п'ять сантиметрів вище від лівої кишені сорочки однострою.

Велика емблема СУМ також має щитик, але більший, як у малої емблеми. Він має розміри 8 x 5 сантиметрів і є обрамований /обведений/ золотистою лінією. На середині щитика є золотого кольору букви "СУМ", також укладені у формі тризуба. Внизу під буквами є розміщені дубові листки золотой барви і жолудь бронзової барви.

Велику емблему СУМ мають право носити ті члени Юнацтва СУМ, які вже склали III-ий іспит Молодшого Юнацтва на ступінь Звідуна й дали "Обітницю" та перейшли до лав Старшого Юнацтва. Старше Юнацтво носить цю велику емблему на лівому рукаві сорочки однострою, посередині поміж ліктем і горішнім швом сорочки.

Отож, добре приглянься, як виглядають обидві емблеми СУМ - мала та велика, і старайся гарно нарисувати їх з пам'яті. Склавши іспит на ступінь Звідуна й "Обітницю", Ти перейдеш до рядів Старшого Юнацтва й будеш носити на рукаві сорочки однострою велику емблему СУМ.

П'ята іспитова вимога така: хто складає III-ий іспит Молодшого Юнацтва СУМ, той:

5. ВМІЄ СПІВАТИ УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ГИМН, ВМІЄ НАМАЛЮВАТИ ТА ОЗНАЧИТИ ФОРМИ Й КОЛЬОРИ УКРАЇНСЬКОГО ГЕРБУ І ПРАПОРА ЗНАЄ, ЯК ТРЕБА ПОВОДИТИСЯ ПІД ЧАС ВИКОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ГИМНУ, ПІДНОШУВАННЯ І ЗНІМАННЯ ПРАПОРА З ЩОГЛИ ТА ВМІЄ ВІДДАТИ ЙОМУ ПОЧЕШТЬ.

Якщо Ти не полінуєшся, а уважно прочитаєш від 25-ої аж до кінця 28 ої сторінки першого підручника з "Матеріалами до I-го іспиту Молодшого Юнацтва" і від 27 до 30 сторінки другого підручника з "Матеріалами до II-го іспиту Молодшого Юнацтва", то докладно довідаєшся, що це є національний гімн, які слова українського національного гімну, як виглядає герб і прапор України, які в них кольори тощо. Довідаєшся і начишся також, як треба поводитися, коли співають або грають національний гімн і як віддавати почесьть національному прапорові, коли його несуть, вивішують чи здимають із щогли. На поданих сторінках є теж рисунки українського герба /наголос давай на букву "а"!/ і українського прапора /наголос на першу букву "а"!/.

6. МАЄ ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО УКРАЇНУ ТА ВМІЄ ПОКАЗАТИ НА МАПІ:

а/ Положення України та її границі з сусідніми державами, важливіші ріки, низини, гори, височини, півострови, озера, моря і міста України, в /знає про природні багатства України і де вони знаходяться, г/населення України та її більших міст.

І знову Ти мусиш узяти собі для допомоги згадані вже два підручники з матеріалами до іспитів Молодшого Юнацтва. У першому з них Ти довідаєшся про столицю і разом найбільше місто України—Київ, про дві найбільші ріки України—Дніпро й Дністер, та інші про моря і гори України. Про це все написано широкі пояснення на сторінках першого підручника/ іспит на ступінь Отрока/. На сторінка другого підручника /іспит на ступінь Вістового/ знайдеш ще більше відомостей: про положення і границі

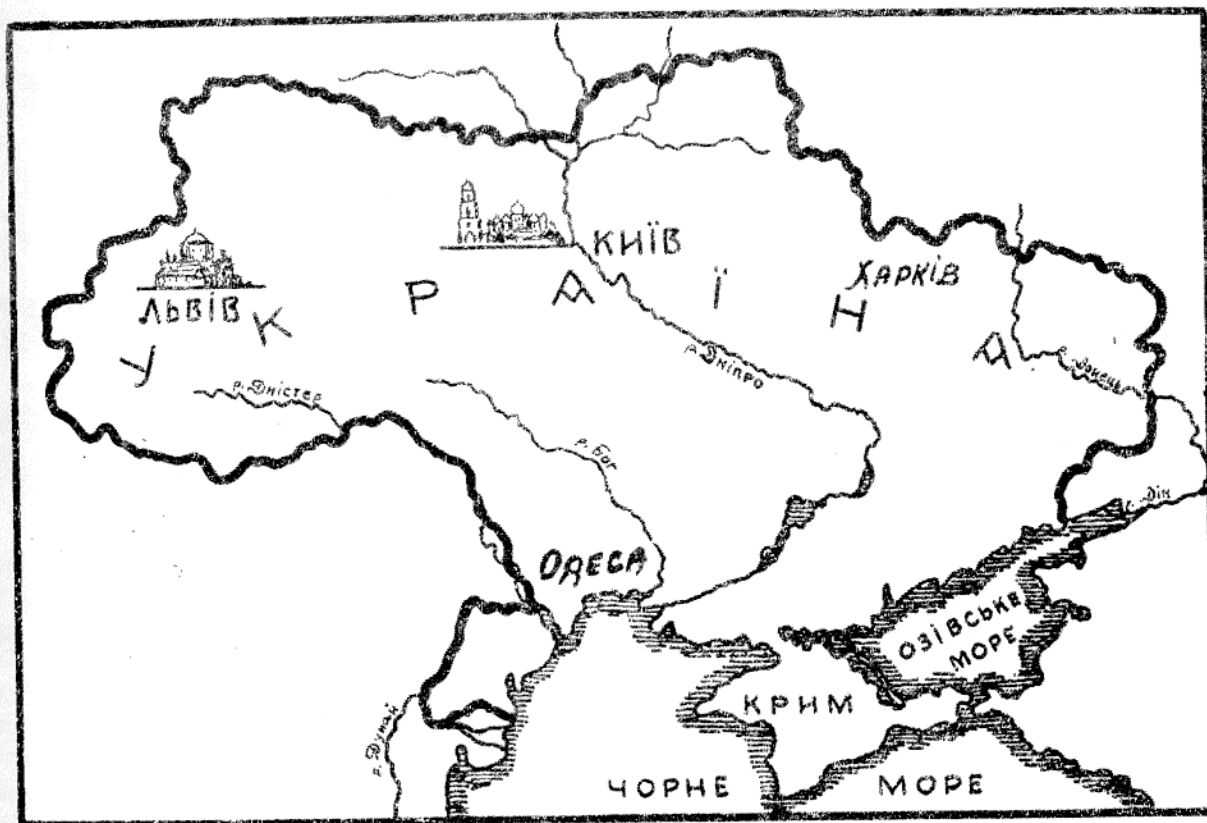
України, її важливіші ріки, про гори й моря та міста, кількість населення і природні багатства України. Якщо ще пильно прочитаєш те, що даємо в цьому третьому підручнику, матимеш достатньо матеріалу для відповідей під час іспиту на ступінь Звідуна. Одночасно Ти завершиш своє знання, яке Ти повинен мати про Україну як молодший Юнак, У рядах Старшого Юнацтва Ти пошириватимеш це знання ґрунтовніше й глибше.

Твоя Батьківщина Україна — це країна, яка лежить на Сході Європи між 43 ст. і 53 ст. північної широти та 21 ст. і 46 ст. східньої довжини. Її територія /це латинське слово й означає: обшир землі/, себто вся її земля розкинулася від низини над середнім Дунаєм і від рік, які вливаються у Вислу на заході, майже до Каспійського моря на сході, далі від Поліської низини на півночі аж по південні береги Криму. Ця територія має вигляд чотирикутника і простягається із заходу на схід майже на 2.000 кілометрів /понад 1.200 миль/, а з півночі на південь майже на 1.000 кілометрів понад 600 миль/.

ПОЛОЖЕННЯ УКРАЇНИ.

На цій землі живе український нарід від пам'ятних часів. Найстарші рукописи і книги чужих, сусідніх із Україною, народів а також греків, арабів та інших, подають, що український нарід жив у Карпатах, над ріками Буг, Дністер, Прут, Прип'ять, Дніпро, Бог, Дін, над Чорним морем і ген аж під Кавказом. Предки українського народу жили на землях України кілька тисяч років перед народженням Ісуса Христа.

Отже, українська земля — споконвічна батьківщина і власність українського народу.

Але положення України не є дуже корисне. Інші народи в Європі чи на дальших континентах могли віками втримувати свої землі, свої самостійні держави тому, що мають дуже добрі для захисту природні границі: моря, великі ріки, високі гори, покриті льодовиками тощо. Тим часом Україна - це немов велика, багата й родюча нива, неогороджена, при битому шляху, доступному для всяких заможних ворогів. Сотні років на Україну нападали різні азійські кочовики, дикі орди і нищили її. Український народ завзято боровся проти цих наїзників. Одночасно він, не пускаючи тих орд на свої землі, боронив перед ними інші європейські країни і держави. Ті держави могли через те жити спокійно й розвиватися та міцніти, а Українська Держава втрачала сили, слабла. З цього послаблення почали користати безпосередні сусіди України - поляки й москалі, які намагалися раз назавжди загартувати українські землі. І проти цих ворогів завзято й довго боровся український народ. Однак, сили його вичерпувалися і тому Москва перетворила Україну на свою колонію і забирає та вивозить з неї не тільки всі скарби, що єї на українській землі і під нею, але вивозить у далекі пустирі й на холодну північ велику кількість українського населення. Все таки український народ не перестає боротися проти московських окупантів, щоб визволитися від них.

ГРАНИЦІ УКРАЇНИ З СУСІДАМИ

Границі або кордони /це французьке слово й означає якусь межу, границю чогось/ є державні або політичні, й етнографічні. Слово

"етнографія" походить з грецької мови й означає "народознавство". Отже етнографічні границі чи кордони - це межі земель чи землі, на якій живе якийсь нарід. Різниця між політичними - державними й етнографічними межами є така, що політичні можуть бути більшими або меншими, ніж границі етнографічні. Для прикладу: землі, на яких здавен-давня жив і живе український нарід, мають більші етнографічні границі, ніж теперішні політичні границі України. Чому? Бо деякі українські етнографічні землі, як Лемківщину, Надсяння /себто, землю над рікою Сян/, Холмщину і Підляшшя, Москва відступила Польщі, при Чехо-Словащині залишилася українська Пряшівщина, до Білорусі попали українські землі з містами Пинськ, Турів, Берестя та ін. А найбільше етнографічних українських земель загарбала Московщина: південну частину Вороніжчини й Курщини, частину Донецького басейну та цілу Кубанщину.

Знову ж політичні або державні границі Московщини, її большевицької імперії є дуже багато разів більші, ніж етнографічні землі, на яких живе московський нарід. Поглянь тільки на мапу Советського Союзу - його границі сягають аж до Тихого Океану біля Азії.

Які є українські границі з сусідами України? На півдні границею є два моря: Чорне й Озівське. Отже, тут Україна не має дуже близьких сусідів. Південно-західня границя України починається від гирла Дунаю. Гирло - це та частина ріки, яка вливається до моря. Знайди на мапі Дунай і його гирло та посувай пальцем вздовж Дунаю аж знайдеш ріку Прут. Так іде південно-західня границя України. Тут сусідами України є Румунія і Молдавія, яка належить до московської імперії. Від Пруту границя України іде трохи на північний схід і доходить до річки Когильник, звідси звертає на схід до Дністра, іде лівим берегом цієї ріки до міста Могилів. Вище Могилева границя переходить з Дністра на ріку Прут і в околицях міста Чернівці звертає на південь. Опісля ця границя переходить Буковину й Карпати, входить в долину ріки Тиси і заходить в околицю міста Севлюш. Тут на південний схід від Севлюша кінчається українська границя з Румунією і починається сусідство України з Мадярщиною. Українсько-мадярська границя іде весь час долиною ріки Тиси до міста Чоп. Біля міста Чоп починається границя з Словащиною. Спершу ця границя іде у північному напрямі попри місто Ужгород, а відтак коло ряду міст аж до місцевості Липник. Тут починається сусідство з Польщею. Границя українських земель з поляками виходить з-під гір Татрів і перебрдить над рікою Сяном до Холмщини, далі вздовж ріки Буг аж до ріки Наври. Біля місцевості Лісна кінчиться границя України з Польщею і починається границя з Білоруссю. Ця границя завертає звідси на схід. Вона йде попри озеро Вігонівське і вздовж ріки Прип'ять до Дніпра, відтак вгору Дніпром до таких міст, які називаються Лоїв і Мглин.

Біля цих місцевостей починається границя України з Московщиною. Вона є найдовша і найбільш повигинана. Коло Новохоперська /шукай цієї місцевості/ починається границя України з донськими козаками. Вона тягнеться на південь попри місцевість Шахти до Озівського моря на схід від Таганрогу. Другий південно-східний відтинок української границі з землями донських козаків іде через місцевість Тихоріцьк до Кубані. Звідси границя іде до головного хребта Кавказу, проходить вздовж нього трохи на захід, відтак завертає на південь і коло місцевості Джубга доходить до Чорного моря.

Довжина всіх границь України з її сусідами виносить приблизно 7.500 кілометрів, себто майже 4.700 миль. Ціла поверхня українських земель або території має 954.000 квадратних кілометрів, себто 350.000 миль.

На всіх цих гарних і багатих землях живе український нарід. А велика кількість українців живе теж і поза Україною. Вони поселилися колоніями, які густо розсіяні на схід від України, по через цілу Азію, аж до Тихого Океану. Там над рікою Амур є велика територія заселена українцями. Вона називається "Зелений Клин"

Усіх рік України є, як довідаєшся з попередніх підручників, 22.000. З них найбільші: Дніпро, Дунай, і Дністер. У першому підручнику знайдеш пояснення про ці ріки та назви інших. Подано там також допливи Дніпра з правого і лівого боку. Допливи — це ріки, які допливають, вливаються в якусь більшу ріку. В другому підручнику є пояснення про інші ріки України.

А тепер ще про допливи Дністра. Бистрий Дністер, який випливає з Бескиду в Карпатах, пливе по Підгір'ю і Поділля і вливається до Чорного моря лиманом. Що це є лиман, прочитай у попередніх підручниках.

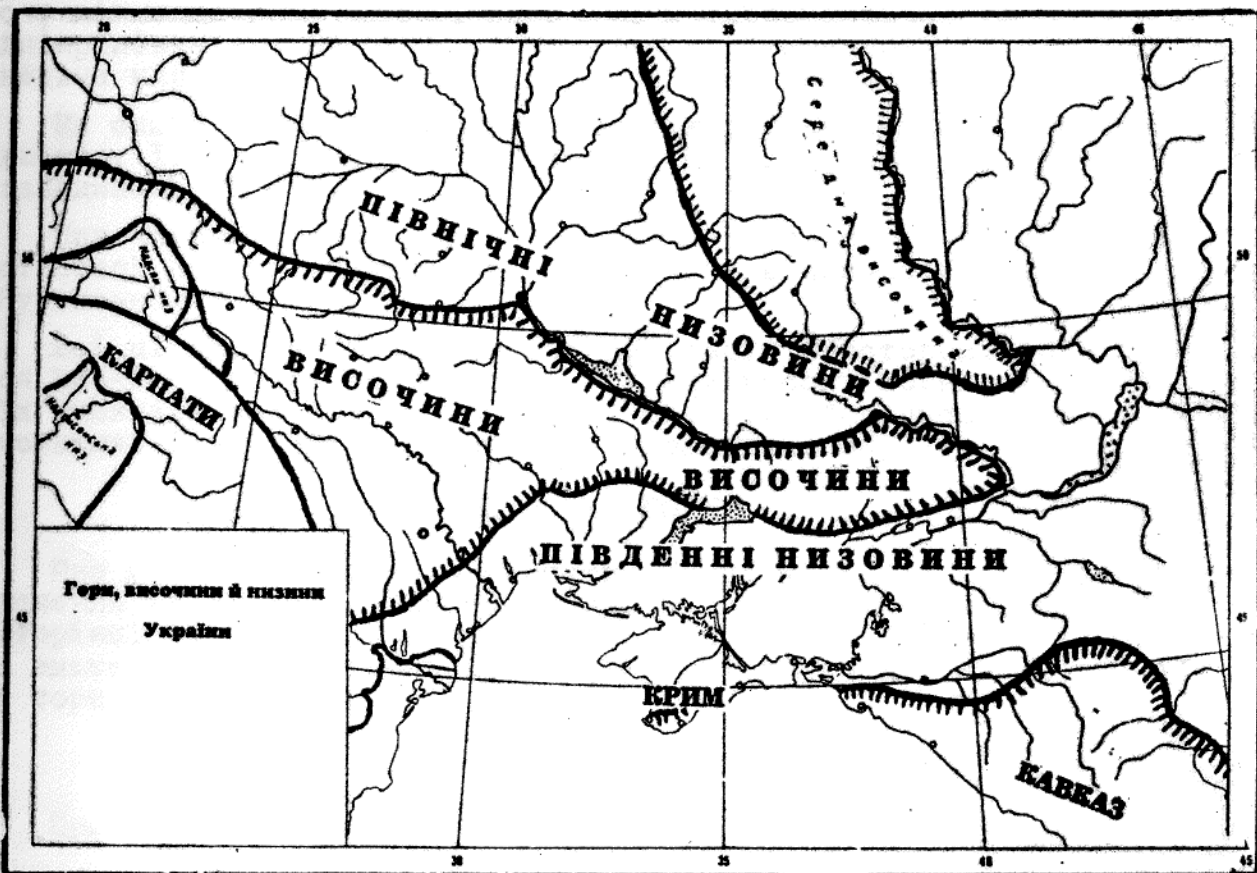
З правого боку до Дністра вливаються такі ріки і річки: Стрий, Свіча, Лімниця, Бистриця, а з Басарабії Реут і Бик. З лівого боку Дністер має такі допливи: Стривігор, Верещиця, Гнила, Липа, Золота Липа, Стрипа, Серет, Збруч, Смотрич, Ущиця, Лядава, Мурахва, Русава, Ягорлик і Кучурган.

НИЗИНИ І ВИСОЧИНИ УКРАЇНИ.

Наша Україна — це край переважно рівнинний. Не раз можна проїхати і сотню миль, і не видно ні гір, ні навіть горбів. Більше, ніж дев'ять десятих частин усієї території України — це великі низини або пологі /не стрімкі чи не круті/ височини. Тільки одна десята частина українських земель покрита горами. Про гори, які є

в Україні, знайдеш відомості в попередніх підручниках. Тут подамо дещо про низини і височини України.

Височин в Україні багато і вони займають великі простори. Найдалі на захід є височина, яка називається Розточчя. Воно починається коло Львова і тягнеться аж до міста Томашева на заході /Холмщина/. На схід від неї є Волинська і Подільська височини. На південь від Подільської простягається Покутсько-Басарабська височина, а на схід від Подільської простягається Придніпрянська височина.

Зараз коло неї є височина, яка називається Запорізька гряда, а за нею Приозівська, яка лежить при Озівському морю. На сході України є височина Слобожанська /там, де є Харківщина/ і Донецька височина. Ця височина ще називається Донецький Кряж.

Кряж – це звичайно залишки /рештки/ гір, що їх протягом довгих тисячоліть зруйнували атмосферичні впливи – дощі, спеки, морози, вітри, повені і т.п. І там, де тепер є Донецький кряж, перед десятиками тисяч років були високі гори.

Кряжем називають також невисокий одноцілий гірський хребет.

Що це є височина? А що низина? Про це дамо деякі пояснення.

Поверхня землі буває рівна або нерівна. Простір землі, який є рівний, немов стіл, або лише трішки хвилястий, називається рівнина. Рівнини звичайно є над морем. Не раз вони є і далеко від моря, але все таки положені не дуже високо понад його поверхнею. А висоту різних місць на землі поверхні міряємо завжди від поверхні чи рівня моря або океану.

водою, а все таки вони сполучені з цілістю суші хоч би маленькою шийкою. Такі великі виступи суші називаються півострови. При берегах Чорного моря є один більший півострів, який називається Крим.

А частинт сіші, облиті з усіх боків водою і не пов"язані з сушею навіть шийкою, називаються острови. При берегах морів України островів є дуже мало. На Дніпрі є деякі не дуже великі острови, на яких колись була побудована Запорізька іч. З них найславніші: Хортиця, Томаківка і Базавлук.

Так само мало в Україні більших озер. Озеро постає тоді, коли вода розсілиться у природну заглибину землі. Так постає великий природний збірник стоячої води. Звичайно до озера вливаються потоки або ріки. Вода з озера відпливає завжди одним струмом: потоком, рікою або підземною корою. Вода в тих озерах, які мають відплив, є така ж солодка, як і в ріках. Це є річкові озера. Але є ще також озера, з яких вода ніколи не відпливає. Тому їх вода є солоня, не раз більше, ніж у морі.

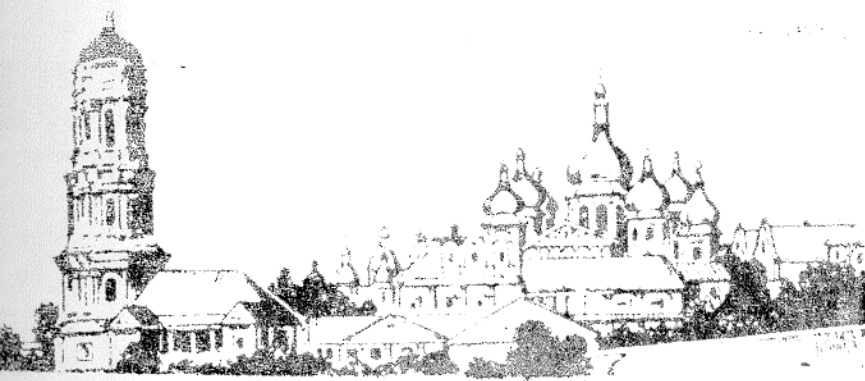
Озера бувають скрізь - навіть у горах, як Карпати чи Кавказ, на височинах і на низинах.

Найбільшими природними озерами в Україні є такі: озеро Свितязь, поверхня якого займає 27,5 квадратних кілометрів, Пулемецьке озеро, Турське, Біле й Орихівське. Всі вони є на Поліссі. Вода в них прісна, себто не має соли, солодка. На Донбасі є три солоні озера: Ріпне, Сліпне і Вейсове, а на Криму озера Сасик і Саське. З озер, які є в Карпатах і які є невеликі, але дуже глибокі /таке озеро "морське око"/, найвизначнішим є озеро Синьвідське.

Про моря України докладніше написано в двох попередніх підручниках з матеріалами для іспитів Молодшого Юнацтва СУМ.

МІСТА УКРАЇНИ

У У попередніх підручниках Ти знайдеш також описи деяких міст України. В першому підручнику є багато матеріалу про столицю і найкраще місто України - Київ. Цей матеріал знайдеш на сторінках 32, 33 і 38. А в другому підручнику описано такі міста України: Київ, Харків, Дніпропетрівське, Одеса, Львів, Чернівці, Ужгород, Кам"янець Подільський, Полтава, Чернігів. Тепер подамо Тобі назви й короткі описи ще деяких міст нашої Батьківщини.

БІЛА ЦЕРКВА- місто невелике, сьогодні воно начислює понад сто тисяч мешканців. Перші історичні вістки про Білу Церкву появились в 16-му сторіччі. Під час визвольної війни гетьмана Б. Хмельницького в цьому місті збиралися козацькі полки. Сьогодні місто має розвинену промисловість - різні фабрики, як кравецька, шевська, виробу меблів, цегли та ін. Є в Білій Церкві великий парк на берегах ріки Росі і в ньому багато рідких пород дерев.

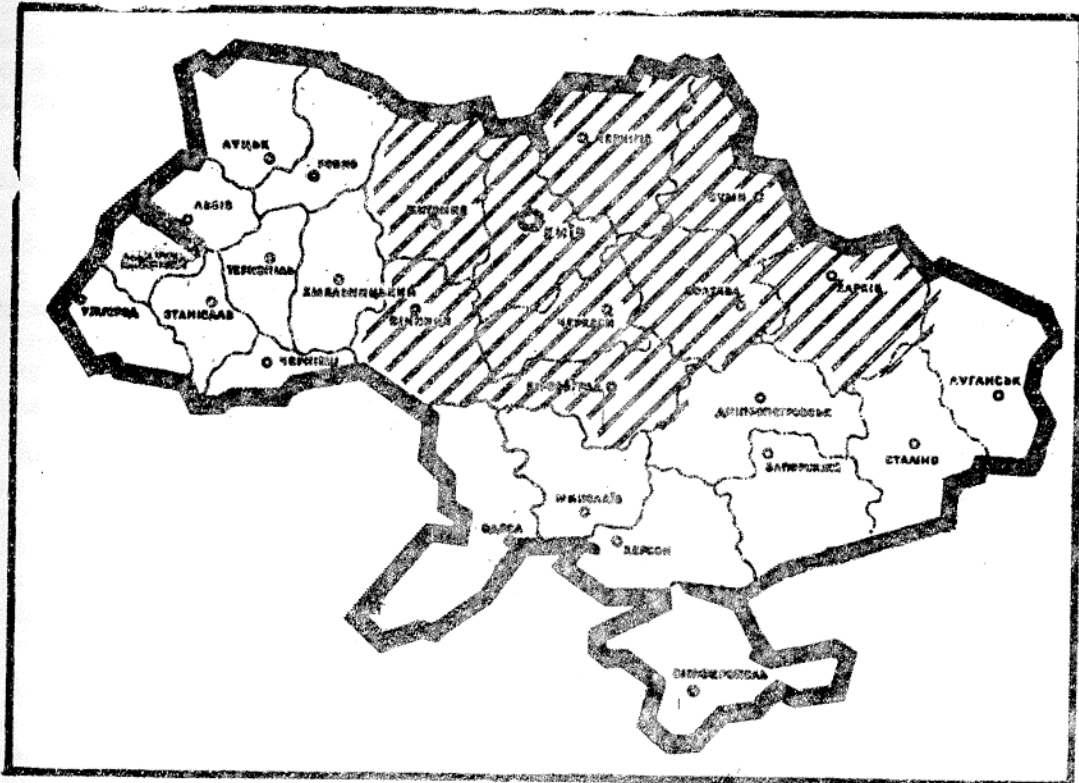
Місто ЧЕРКАСИ постало в 14-му сторіччі і скоро стало головним осередком козацтва. До половини 17-го століття в Черкасах перебували українські гетьмані. Сьогодні в Черкасах є розвинена промисловість фабрична та створено осередок культури. В Черкасах був два рази Шевченко і тут написав кілька своїх поезій. Два роки тому в Черкасах було 130 тисяч мешканців.

Одним із найстарших міст в Україні є місто Чигирин, яке лежить над річкою Тясмин, що вливається до Дніпра. Воно було за гетьмана Хмельницького його столицею. В Чигирині у 1843 році був Шевченко і тут намалював кілька образів з видами Чигирина та відомий образ "Дари в Чигирині".

Чи знаєш такий вірш Тараса Шевченка, який починається словами: "Чигирине, Чигирине, все на світі гине..."? Прочитай його у "Кобзарі".

Місто УМАНЬ славне повстаннями українського народу проти своїх гнобителів - поляків. Велике повстання було в травні 1768 року /отже попереднього року минуло вже з того часу двісті років/, яке називається в історії "Колівщина". Його підняли гайдамаки, а їх провідником був Максим Залізняк. Сьогодні в Умані розвивається сільсько-господарська промисловість. Населення в Умані було п'ять років тому 53 тисячі.

КОРСУНЬ - тепер це місто називається Корсунь-Шевченківський. Це стародавнє українське місто, лежить над рікою Рось і було збудоване ще за часів Київської Держави.

Мапа областей й обласних міст України

Під Корсунем 1648 року гетьман Хмельницький розбив велику польську армію і цілком її знищив. Сьогодні Корсунь є невеликим містом. Десять років тому в ньому жило всього 12 тисяч мешканців.

БАТУРИН сьогодні є не дуже великим селом, яке має приблизно 4 тисячі мешканців. Лежить воно над рікою Сейм, недалеко від залізничної станції Бахмач. Колись це була славна гетьманська столиця, в якій від 1669 до 1708 р. жили лівобережні гетьмани. Був Батурин гетьманською столицею за часів славного гетьмана Івана Мазепи. Але в 1708 році, коли Мазепа, разом із шведським королем Карлом XII вирушив війною проти Московщини, москалі несподівано напали на Батурин, усіх мешканців, навіть жінок і дітей, повбивали, а місто знищили повністю. Сьогодні в Батурині розбудовується сільсько-господарська промисловість, плекання коней і перерібка молочних продуктів.

Про КОНОТІП кожний сумівець і сумівка напевно знають, бо біля цього міста гетьман Іван Виговський розбив з своїми козацькими полками 30.000-ну московську армію, а її полководців віддав у полон татарам. Вперше про Конотіп згадується в документах 1647 року. Пізніше Конотіп став сотенним містом Ніжинського полку. Сьогодні Конотіп має приблизно 60 тисяч населення і є значним промисловим містом. Тут є електромеханічні й паровозні фабрики, виробляється електричні апарати та машини для видобування кам'яного вугілля. У Конотопі є гарний краєзнавчий музей.

Місто Холм дало назву одній із земель України - Холмщині. Його збудував галицький король Данило й побудував там твердиню яка мала обороняти від поляків найдалі на захід висунені українські землі. Сьогодні Холм є в межах польської держави. Це невелике містечко, мешканці якого до другої світової війни торгували деревом, збіжжям і худобою. Але історичне значення Холма є велике. Слово "Холм" є стародавнього походження і означає те саме, що горб, гора.

У сусідстві Холмщини є інша українська земля - Підляшшя. Найважливішим містом Підляшшя є БЕРЕСТЯ, яке лежить над рікою Буг, тому не раз кажемо Берестя над Бугом. Воно належить до найстарших міст України, бо про нього написано в українському літописі, себто історії, ще в 1019 році. Колись Берестя вело велику торгівлю, сьогодні воно є важливим залізничним вузлом, це значить, через Берестя проходить кілька головних залізничних ліній у різні напрями країни. Має воно також широко розвинену промисловість. У Бересті є понад 80 тисяч мешканців.

Найбільшим містом Полісся є ПІНСЬКЕ /також кажуть Пинськ/, велика пристань над рікою Піною, якою плавають кораблі. Воно має понад 50 тисяч населення. Пінське було значним містом вже у княжі часи, про нього згадується в 1097 році. В 12-му сторіччі це місто було княжою столицею. Тепер Пінське належить до Білорусі, бо так зарядила Москва, яка окупує Україну. В Пінську є багато фабрик, які виробляють сірники, меблі, взуття, одяг тощо.

Найважливішим і найбільшим містом Волині є ЛУЦЬК. Воно побудоване над рікою Стир і колись було княжою твердинею. Стара легенда каже, що ще 698 року тут начальник племені дулібів, який називався Лука, поставив свої шатра і з того пішла назва міста Луцьк. Сьогодні Луцьк є промисловим осередком, в якому є 50 промислових підприємств і фабрик. Два роки тому в Луцьку було 82.000 мешканців.

У Луцьку жила деякий час поетка Леся Українка. В місті чимало стародавніх історичних пам'ятників, між ними старовинний замок з 14-го сторіччя.

При великому автовому шляху, який веде з Києва до Львова, над мальовничою рікою Тетерев лежить велике місто ЖИТОМИР, яке за переказами постало ще в 8-му або 9-му сторіччях. У 1240 р. його дуже поруйнували татари. Сьогодні Житомир має приблизно 150 тисяч населення, є головним містом Житомирської області й великим промисловим осередком, з фабриками музичних інструментів, меблів, панчів і ін. У Житомирі жив колись і працював письменник Михайло Коцюбинський.

Місто ТЕРНОПІЛЬ на західноукраїнських землях було збудоване в 16-му столітті. Перед тим на тому місці були пустирі, зарослі терням, тому його називали "тернополем". З цього, як каже переказ, пішла назва пізнішого міста - Тернопіль. Згодом Тернопіль став важливим залізничним вузлом і промисловим та культурним осередком на Поділлі. Сьогодні, під московсько-більшевицькою окупацією, Тернопіль є головним містом Тернопільської області. В ньому живе 75 тисяч людей. Місто має кілька фабрик, як кравецька, для перерібки м'яса, молока тощо.

Головним містом на Підкарпатті є ДРОГОБИЧ, відоме з того, що там є розвинена нафтова промисловість. Це старе місто, яке належало до земель київських, пізніше галицько-волинських князів. Дрогобич розвинувся пізно, аж у 19-му сторіччі. Тоді біля міста виявлено поклади /родовища/ нафти, земного воску й пального газу. Крім того, в землі на Дрогобиччині є інші корисні родовища: кольорових металів, залізної руди, сірки та інших. Населення Дрогобича і сьогодні працює в нафтовій та хемічній промисловості, у фабриках паперу, перерібки дерева, виробу цементу, вапна, цукроварнях і т.д. Всіх мешканців є в Дрогобичі 60.000.

Місто ГАЛИЧ, яке лежить над рікою Дністер, сьогодні є власиво маленьким містечком, у якому живе 5 тисяч мешканців, що займаються деревообробною, легкою і харчовою промисловістю. Але давніше, в 10 - 12 століттях воно було велике й могутнє, як княжа столиця. До найбільшого розквіту це місто дійшло за князів Ярослава осьмомисла й Данила Романовича. Тоді було воно столицею Галицько-Волинської держави. Досі ще залишилися руїни колишнього княжого замку, який стоїть на невисокому пагорбку. Археологи, які робили розкопки, виявили, що в ті часи у Галичині були ливарні металів, ковальські, гончарні і ювелірні майстерні, виробні скляних і кістяних речей тощо.

У степовій смузі південної України, на правому березі Дніпра лежить місто Х е р с о н, від якого назву дістала ціла найближче земля - Херсонщина і Херсонська низина. Місто було засноване майже двісті років тому, у 1778 р., як твердиня для обогони проти турків і татарів. Була в ньому також будівельня кораблів-верф. На початку нашого століття Херсон став великою пристанню, з якої вивозили збіжжя і сільсько-господарські продукти. Крім того, Херсон став осередком для будови кораблів. Сьогодні Херсон є великим осередком промисловости. Він має 250.000 населення.

Колишня невелика місцевість Олександрівськ, яка постала, разом із твердинею Олександрівск, над Дніпром у 1770 році, сьогодні називається З а п о р і ж ж я і є великим промисловим містом.

Кількість його населення перевищує 600.000 душ. Місто є широко розбудоване й називають його містом енергетики та металу. Тут є теж машинобудівельна і харчова промисловість. У 1927 р. у Запоріжжі збудовано на Дніпрі велику греблю та електривню, яка називається "Дніпрогес". Гідроелектричний - по-українському водноелектричний, себто така станція, де з допомогою води, водяних турбін витворюється електричний струм. Цей струм з "Дніпрогесу" дає майже всій Україні електричну енергію.

Головним містом України на Криму є С и м ф е р о п і л ь . Воно є збудоване на схилах гір, які тягнуться над рікою Салгир. Колись на тому місці, де тепер є Симфоропіль, було стародавнє місто скитів, що називалося Скитський Неаполь. Нині в Симфорополі є промислові підприємства - будують машини та електричні приладдя. Населення в Симфорополі є майже 250.000.

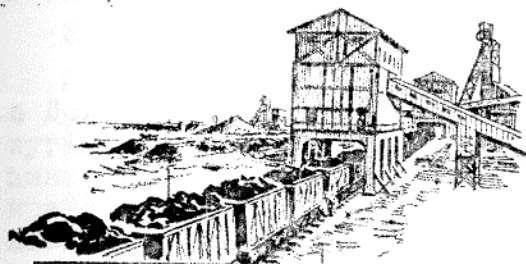
Місто Л у г а н с ь к - це одно з найперших і найголовніших міст Донецького басейну, де почалася вугільна і металургійна промисловість України. Луганськ досить молоде місто, бо щойно в 1796 році на березі ріки Лугані оло села Кам"яний Брід збудовано першу в Україні виливарню гармат. Туди почали сходитися робітники, поселюватися біля відливарні і так почало творитися місто. Згодом у Луганську збудовано майстерні для направи /ремонту/ залізничних паровозів і вагонів. Поселення робітників названо Луганськом щойно у 1883 році. На початку нашого, себто 20-го сторіччя у Луганську вже було 16 фабрик та 39 ремісничих підприємств. Сьогодні Луганськ має різні роди промисловости, де виробляється сталеві рури, льокомотиви, різні двигуни /мотори/, рядіятори тощо. Є також підприємства для виробу взуття, меблів, перерібки харчових продуктів і будівельних матеріалів. Луганськ має майже 400 тисяч мешканців.

ПРИРОДНІ БАГАСТВА УКРАЇНИ

Україна - це дуже багата країна. Головним її багатством є родюча земля, яку називаємо чорнозем /наголос на друге "о"/. Чорнозем постав тоді, коли в давні- давні часи з півночі на південь посувався льодовик. Той льодовик, немов велетенський плуг, здирав перед собою урожайний шар землі і посував його наперед. Коли ж льодовик стопився, на землях України залишився той урожайний шар землі глибиною у кілька метрів. Цей шар землі називається "лес". Отож, земля України дає дуже великі врожаї і не потребує багато мінеральних добрив, щоб родити. Це й тепер, хоч Україна вже має велику промисловість, себто фабрики й заводи, вона займає важливе місце щодо хліборобства. Ти знаєш, що Україну називали чужинці "житницею Європи" /магазином із збіжжям/, бо її хлібом -пшеницею, житом та іншими хліборобськими продуктами годувалися інші народи, які спроваджували їх з України.

Має Україна також дуже великі підземні багатства або корисні копалини /це слово походить від "копати", видобувати щось із землі/. Найбільше Україна має таких копалин, як залізна, марганцева і титанова руда, кам"яне і руде /буре/ вугілля, нафта, підземні гази до палення, вапняки, з яких добувається вапно, крейда, сіль, торф будівельні матеріали тощо.

Залізна руда або порода має в собі залізо, але змішане з іншими металами, камінною породою і т.д. Його треба очистити. Тому, коли викопують залізну руду із землі, її топлять у спеціальних печах і дістають чисте залізо.

Марганцева руда має в собі марганець /наголос дай на перше "а"/ Марганець /інша назва "манган"/ - це крихкий, що легко ламається, метал сріблясто-білої барви. Його додають до сталі, щоб була ще міцніша.

Титанова руда має в собі метал титан. /наголос треба дати на букву "а"/. Цей метал використовують, стопивши з іншими металами, при будівництві ракет, кораблів і літаків, бо він міцний і досить гнучкий.

Україна має дуже багаті поклади або родовища кам'яного і рудого вугілля. Це вугілля утворилося з велетенських дерев, які росли на нашій Батьківщині мільйони років тому. Якась природня причина - буря або повінь повалила ті дерева й накрила піском, намулом, землею. Тому, що не було доступу повітря, ті дерева не погнили, а немов скам'яніли. Коли тепер викопують ці скам'янілі дерева, ними

палють /топлять/ у печах, паровозах і т.п. Чорне вугілля дає більше жару, ніж руде чи буре вугілля, бо в рудому є більше різних домішок. Руде вугілля залишає багато попелу і жухелю або жухелиці. /ще кажуть: шлак/. Жухіль - це кам'яні й металеві домішки, які не згорають, коли палимо вугіллям.

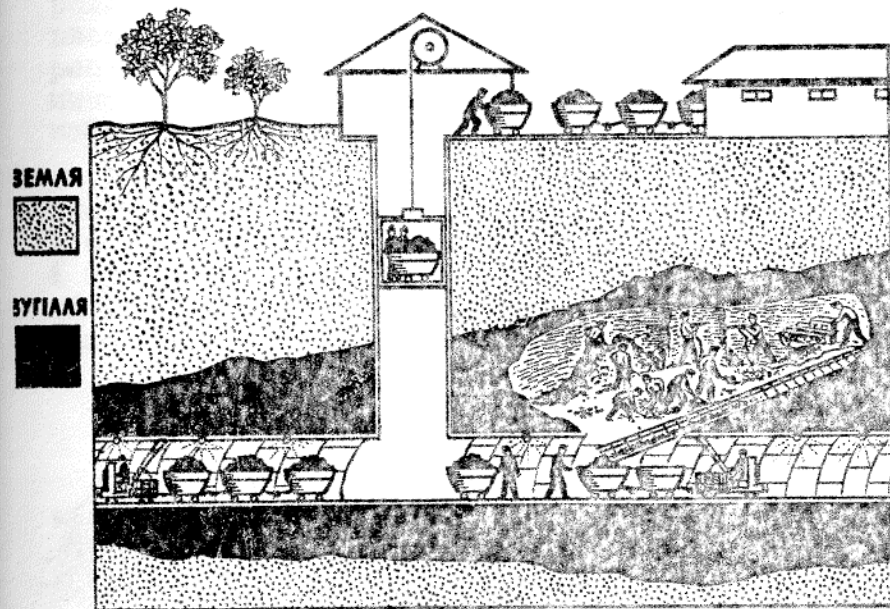
Торф - це також корисна копалина. Вона створилася з напівзгнилих як мох, осока, очерет та ін.

болотяних рослин і домішки піску, глини тощо. Торф служить до різних цілей: його копають у вигляді невеликих цеглинок, висушують і палють ним; з нього виробляють газ до палення, карболь /феноль/-уживається в медицині, віск, оцтову кислоту, спирт тощо.

Знаходяться в Україні також родовища золота й срібла, живого срібла або ртуті, міді, нікелю та інших дорогих металів.

Родовища залізної руди є у таких районах, як: Криворіжжя, Керч, Кременчуг, у Донецькому басейні, на Підкарпатті і в Карпатській Україні.

Марганцеву руду добувають у Дніпропетрівській області коло міста, що називається Марганець. Тут є найбільші в цілому світі ро-

довища марганцевої руди. Є ще поклади марганцю на лівому березі Дніпра, невеликі біля Криворіжжя, та на Закарпатті.

Мідь добувають на Донеччині, в Херсонщині і на Кавказі, а також у деяких районах Тернопільщини, біля міста Рівного і на Закарпатті.

Нікель є в околицях Дніпропетрівського і Кіровограду.

Покладів кам'яного вугілля є в Україні дуже багато, найбільше в Донецькому басейні і на землях між Львовом і Волинню. Найліпше вугілля є на Донеччині. Одначе, з нього користає найбільше Москва, бо большевики вивозять всі цінніші скарби України до своєї країни, або продають закордон. Кам'яне вугілля вживають для залізниць, кораблів, фабрик, як пальне, і для того, щоб хемічно діставати з нього різні інші продукти: олії, сахарину, медикаменти тощо.

Буре вугілля добувають головно на Правобережжі, але його родовища є майже в кожній області України. Воно служить переважно як паливо для місцевого населення і для невеликих електривень та фабрик.

Торф добувають на Поліссі - Волинська, Рівенська і Житомирська області та на півночі Київської і Чернігівської областей.

Другим головним підземним скарбом України є нафта. Головні її родовища є в Карпатах і на Підкарпатті, у Станіславівщині і в Бориславі та Дрогобичі. Там є найбагатші родовища нафти в цілій Європі. Є ще також поклади нафти на Буковині й Закарпаттю, на Сумщині /місто Суми/ і на Полтавщині. Тут знаходиться так звана біла нафта, дуже високої якості.

Природні газы, які служать, як паливо для промисловости і господарства, знаходяться в чотирьох районах України: на Підкарпатті, в околицях міст: Дашава, Калущ і Косів, на Харківщині, Полтавщині і при Озівському морі, у місті Мелітопіль. Недавно відкрито ще поклади земного газу на Криму і в трьох областях: Дніпропетровській, Запорізькій і Сумській.

Україна має теж багато соли. Колись українські чумаки їздили возами, запряженими волами, над Чорне та Озівське море й тут добували чи купували сіль. Сіль добували з морської води. А саме: загороджували частину плиткого прибережного моря греблею, вода на сонці випаровувала, а сіль

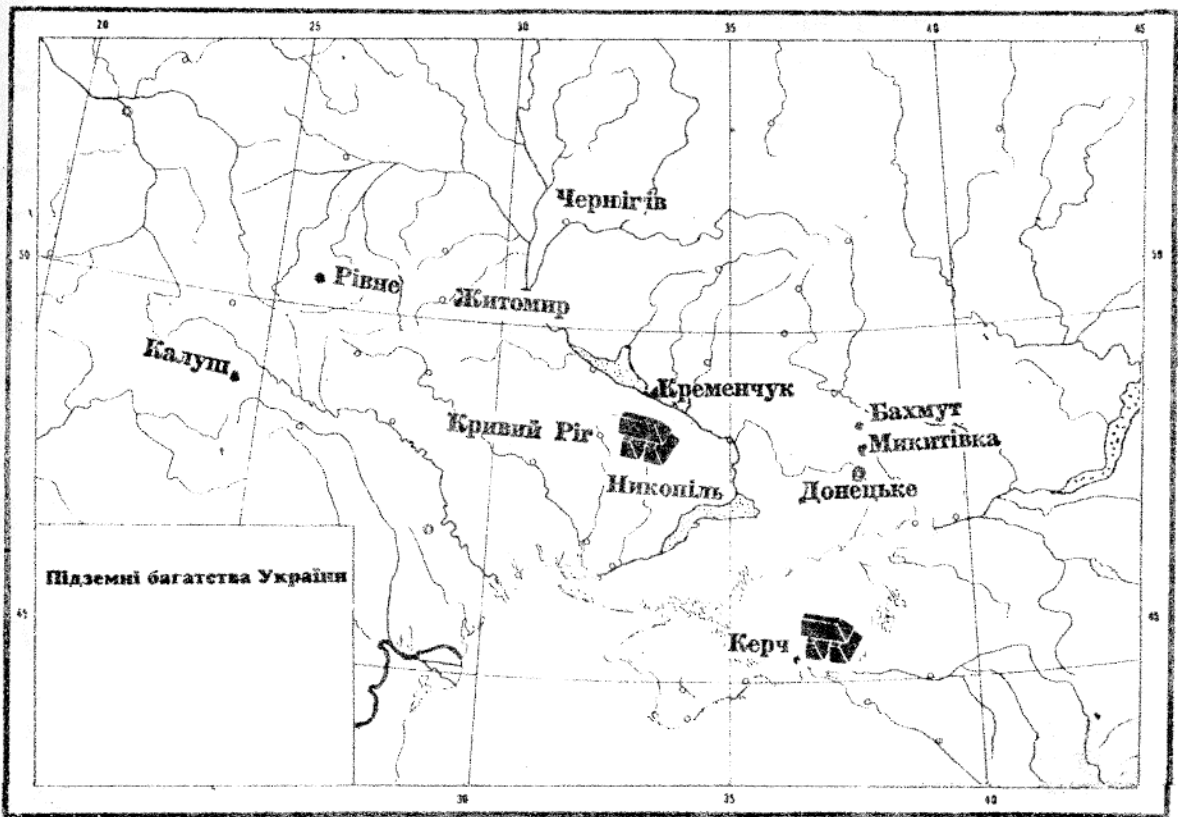
залишалася на дні. Чумаки розвозили сіль всій майже Україні та доставляли і сусідам.

Тепер кухонну сіль добувають на Донеччині, де є найбільші на Сході Європи родовища. Джерела соли є і на Підкарпатті, і за Карпатами, також на Сумщині і Полтавщині.

Крім цих найважливіших копалин, Україна має ще багато інших підземних скарбів. До них належать: фосфори, боксити, каолін, графіт, озокерит, сірка та ін. Фосфорит - це мінерал, з якого ви-

робляється штучні добрива, щоб земля добре родила збіжжя. Боксит це така глина, з якої добувають алюміній; каолін - біла глина, при-гожа до виробу керамічного посуду /тарілок, філіжанок тощо/. Графіт-мінерал, з якого виробляють олівці. Озокерит - це поукраїнському земний віск. З нього роблять штучний віск.

Будівельними матеріялами називаємо: дерево, камінь, вапно та ін. З камінних будівельних матеріялів найкращими в Україні є сірий гра-ніт, що знаходиться у Житомирщині й у Запорізькій області, червоний граніт з Хмельницької, Тернопільської та Житомирської областей, лябрадорит /камінь зеленувато й сірувато-білої барви з гарними блакитними, синіми та зеленими "жилками"/, що його добувають голов-но на Житомирщині та в кількох інших сусідніх областях і вживають до прикраси стін, фронтонів будинків тощо. До будівельного й про-мислового матеріялу належить камінь - мармур, родовища якого є на Закарпатті і на Волині.

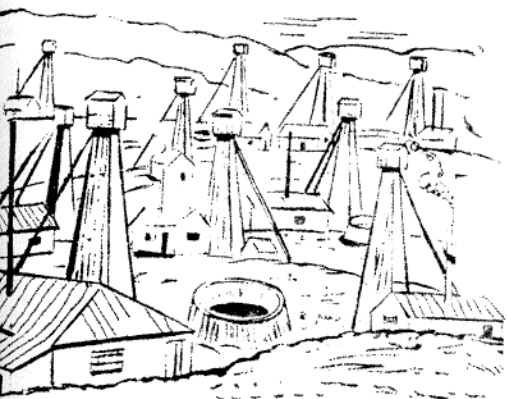

В Україні є також дорогоцінні камені, як топази, агати, опалі, гранати, турмаліни й інші. Топаз - це самоцвіт, себто дорогоцін-ний камінь, без кольору, або блакитної, жовтої, червонуватої чи малинової барви; агат - мінерал із різноколіровими смужками, якого уживається до прикрас. Опаль - самоцвіт молочної барви; гранат - самоцвіт темносиньої барви, а турмалін - прозорий самоцвіт, який поляризує /випромінює в усіх напрямках/ світло. Всі ці дорогоцінні камені знаходяться на Житомирщині, на Криворіжжі й в Приозівській височині.

Крім цих скарбів, в Україні є ще багато мінеральних джерел. Це

води, в яких є розпущені мінерали, що лікують різні людські хвороби. найважливіші мінеральні джерела є на Закарпатті, на Підкарпатті, на Полтавщині, у Київщині, Харківщині та інших областях.

Отож, як бачиш, Україна така багата, що коли б вона жила власним, самостійним життям, то належала б до найбагатших країн світу. Вона могла б розвинути таку високу культуру, якою користувалися б усі народи світу. Але покищо Україна в неволі, бо якраз її багатства є великою причиною, чому Москва завжди нападала на неї, щоб поневолити й мати великі зиски.

На наступних сторінках цього підручника знайдеш рисунок тих скарбів, які є в землі України, або які вона вирощує чи виробляє. Пильно вивчай усе, що стосується Твоєї Батьківщини України, щоб Ти колись допоміг їй захити вільним життям. Якщо всі українці, в Україні і на чужині, будуть працювати для України і своїм знанням допомагати їй, а також боронитимуть її, тоді український народ зможе визволитися з московської неволі. До цього і Ти мусиш спричинитися.

Про населення України уже були пояснення в попередніх підручниках і при описах українських міст.

Наступна іспитова вимога: кожний юнак і юначка:

7. ЗНАЄ ЗАГАЛЬНО ПРО 15 ВИЗНАЧНИХ ПОСТАТЕЙ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ, З КОЖНОЇ ДОБИ ПО ДЕКІЛЬКА.

навчаючись у школі українознавства, Ти пізнав історію України і бачиш, що ця історія ділиться на кілька частин або епох. Тисячу ро-

ків тому існувала велика й сильна княжа Держава, згодом була Козацька Держава під керуванням гетьманів. Коли ж та Держава послабла через постійні напади різних ворогів, Україна була в неволі аж до 1917 року. У тому році постала Українська Народня Республіка. Однак й вона не могла оборонитися проти ворогів, які з усіх боків напали на неї і не дали зміцнитися. З півночі йшли москалі-більшевики, з півдня армії московсько-царських генералів і румунів, із південного заходу мадярські війська, а з заходу польські. Після трьох років героїчної боротьби Українська Держава перестала існувати, але український народ не припиняв боротьби за волю аж до другої світової війни. У 1941 році він через Організацію Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери проголосив відновлення Української Держави. За самостійність цієї держави протягом довгих років боролася Українська Повстанська Армія під проводом генерала-хорунжого Романа Шухевича -Тараса Чупринки.

Та два загарбники — москалі й німці не допустили до того, щоб Україна жила вільним життям. Тому ще й тепер український народ бореться проти окупантів—московського й польського, які забрали українські землі.

Історія України ділиться, отже, на княжу й козацьку добу, часи визвольних змагань і повстань боротьби. В кожній з тих діб або епох були славні мужі, люди, які відзначилися своїм розумом, хоробрістю, великими прикметами характеру, політичним і державницьким хистом. Про них усіх ми учимося, щоб наслідувати їх і працювати та боротися за щастя і славу України так, як вони працювали і боролися. Тому й Ти, приступаючи до III-го іспиту Молодшого Юнацтва на супінь Звідуна, повинен знати про визначних осіб нашої історії з кожної її доби. Цього домагаються іспитові правила, бо кожний сумівець і сумівка повинні знати історію України. Хто не знає цієї історії, той не є справжнім українцем.

Для того, щоб допомогти Тобі у відповіді на 7-му іспитову вимогу, подаємо короткий опис життя і праці деяких історичних постатей, які заслужилися для України. Ти повинен знати про них бодай загально, тому уважно прочитай їхні життєписи. Крім того, пригадай собі описи інших видатних дочок і синів українського народу, імена яких записала історія, бо вони жили і працювали для України. Не обмежуйся лише тими посталями, яких описи даємо в цьому підручнику, а сам з власної охоти поцікався іншими.

З кожної доби української історії вибираємо по кілька славних постатей. Починаємо від найдавніших часів.

КНЯЗЬ, ЩО ЦІЛЕ ЖИТТЯ БУВ ЛИЦАРЕМ.

Князь Ігор і княгиня Ольга мали одного сина — Святослава, який став київським князем, коли йому було 15 років життя. Він був дуже відважний і хоробрий і вже змалку добре володів зброєю. Ціле своє життя і часи князювання він провів не в Києві, у княжих палацах—хоромах, а в походах, у полі, разом із своєю дружиною — вояками, які дуже любили його. Бо князь Святослав жив так просто, як і вони: він не возив із собою навіть найконечніших речей, ані казана, щоб варити їжу, ані шатра, щоб у ньому переночувати. Святослав їв просту страву: нарізував тонкі шматки м'яса, пік їх на вогні ватри і споживав. А спав на землі, підклавши під голову сідло свого коня.

Коли ж князь Святослав вибирався в похід проти ворогів, чи йшов здобувати нові землі України, то насамперед вислав своїх післанців і перестерігав противників: "Іду на вас!" Так наказував йому закон лицарської чести. А вороги, почувши таку пересторогу, боялися, бо

були переконані, що князь Святослав має з собою багато війська і тому впевнений у свою перемогу.

Князь Святослав народився 942 року, а почав князувати ще за життя своєї матери княгині Ольги в 957 році. З того часу аж до своєї передчасної смерті Святослав постійно воював. Насамперед він побив хозарів, які мали свою державу над рікою Волгою і нападали на Україну та нищили її землі. Опісля він побив народи й племена, що жили на підкавказькій землі, яка звалася тоді Тмуторокань. Сьогодні ця земля називається Кубань і на ній живуть кубанці, нащадки давніх запорізьких козаків. Згодом князь Святослав побив болгарів, які мали свою державу над Дунаєм.

Ще перед тим цісар Візантії Никифор Фока попросив був князя Святослава про військову допомогу проти болгарів. Сьогодні Болгарія є не дуже великою державою, до того ж є залежною від московських большевиків, але в той час, коли Україною правив князь Святослав, вона була такою сильною, що наклала данину на грецького цісаря. Святослав вирушив з військом проти болгарів і побив їх, а після смерті болгарського царя Петра залишився в місті, яке називалося Переяславець і лежало над Дунаєм. Святослав хотів перенести до того міста свою столицю і не вертатися до Києва. Поширення влади українського князя на дальші землі давало забезпечення для самої України.

Однак інші вороги нашої Батьківщини - печеніги, які жили в степах і завжди нападали на українські землі, скористувалися нагодою, що Святослава з військом не було в Україні й пішли походом на Київ. Кияни вислали до Святослава посланців, щоб він рятував їх. Святослав зразу вирушив проти печенігів і прогнав їх у степи. Та знову не хотів залишитися в Києві, бо тягнуло його до Переяславця. Тільки на прохання своєї матери княгині Ольги він залишився до її смерті в 969 році.

Поховавши величаво свою матір, князь Святослав передав владу у Києві своєму синові Ярополкові, а самий вирушив до Болгарії. Тим часом, однак, грецький цісар погодився з болгарами і разом з ними виступив війною проти Святослава. Та військо Святослава розбило ворогів. Святослав пішов на Царгород і грецький цісар мусів погодитися на мир.

Однак після якогось часу грецький цісар знову зібрав велике військо і вирішив прогнати Святослава з Болгарії. Він оточив військо Святослава під містом Доростолом. Спершу українські дружинники перелякалися такої великої кількості ворогів, але князь Святослав заохотив їх вони хоробро кинулися до бою. "Нема вже нам де подітися! - сказав князь Святослав до своєї дружини. - Тож мусимо стати до бою і не посоромити української землі. Краще нам полягти, бо мертві сорому не мають. А втечемо, буде нам сором на віки!"

Після битви грецький цісар замирився з Святославом, який вирішив повернутися до Києва. Та греки були зрадливі. Вони намовили печенігів напасти на військо Святослава тоді, коли він повертатиметься Дніпром. Біля Дніпрових порогів печеніги зробили засідку й напали на кількісно невелику дружину князя. Довго й хорбро боролися князеві дружинники, захищаючи князеве життя, але ворогів було більше. Печеніги повбивали всіх дружинників. Поляг і князьлицар. Стародавній переказ каже, що печенізький ватажок

казав відрубати мертвому князеві голову і з черепа зробити чашу на вино.

Той хоробрий і лицарський князь Святослав закінчив своє войовниче життя. Загинув молодю: мав тридцять літ життя, але його слава не загинула. Історія надала Святославу назву Хоробрий.

КНЯЗЬ - "САМОДЕРЖЕЦЬ ВСІЄЇ УКРАЇНИ"

Коли княжа Київська Держава почала втрачати сили й значення через ворогування між собою князів і через напади різних орд та суздальсько-московських князів, на західніх землях України постала сильна Галицька, пізніше Галицько-Волинська Держава. Одним із мудрих, хоробрих і досвідчених князів був Роман, син князя Мстислава, який княжив на Волині. В 1199 році князь Роман прилучив до своєї держави Галичину й так постала одна галицько-волинська Держава. Хоч з усіх сторін загрожували сусіди - поляки, мадяри, литовці, а з сходу азійські орди половців, князь Роман зумів їх приборкати, звільнив від половців Київські землі, які приєднав до своєї держави, і поширив своє князювання майже на всю Україну. за ці заслуги історія назвала його "самодержцем всієї України", а історик писав про Романа так: він кидався на поганих

В'їзд князя Романа Мстиславича до Києва

/це значить на половців та інших ворогів, які не були християнами/, як лев був сердитий, як рись, губив їх, як крокодил, переходив через їхні землі, як орел, а хоробрий був, як тур". Український нарід любив князя Романа й згадував його у піснях. Ти напевно знаєш гагілку, яка називається "Воротар"? У цій гагілці є такі слова: "Воротар, воротарчику, відчини ворота," щоб прийняти "людей князя Романа, нашого пана". Українська письменниця Катря Гриневичева написала про князя Романа, який загинув у боях з поляками 1205 року, дуже гарну повість "Шестикралець". У козацьких піснях—думах шести-кральцями називали орлів.

ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ КОРОЛЬ.

Князь Роман Галицький, який загинув у боях з поляками 1205 року, залишив двох маленьких синів — Данила й Василька. Після довгих років поневірянь і боротьби за престіл свого батька, старший син Данило засів у Галичині аж у 1228 р. Йому було 26 років життя, коли він розпочав останню війну за галицький престіл. Цю війну він провадив 15 літ, бо мадяри, інші князі й навіть галицькі бояри не хотіли погодитися на його княження в Галичині. Врешті Данило переміг усіх противників і почав упорядковувати свою державу. Він будував міста й укріплення, спроваджував різних ремісників і купців, ширив торгівлю і промисл.

Але його працю перервав напад татарів, які прийшли з Азії, зруйнували в 1240 р. Київ і пішли на Галичину. Правда, татари через три роки покинули Україну і повернулися в свої степи, але Україна мусіла платити їм податки. Князь Данило мусів їздити до хана татарської орди й дістати від нього дозвіл княжити у Галичині. Данило відчував приниження, що мусів просити у ворога дозволу, тому він повернувшись до своєї столиці, почав відбудовувати зруйновані міста, будувати нові й збирати військо, щоб пізніше перемогти татарів.

Князь Данило збудував два гарні міста - Львів на честь свого сина Льва, і Холм. Місто Холм він дуже любив, зміцнив його та побудував оборонну вежу. Для того, щоб здобути для себе союзників, Данило звернувся до папи в Римі й просив його проголосити хрестоносний похід проти татарів. Папа прислав Данилові королівську корону і Данило коронувався на першого українського короля 1253 року в місті Дорогичині. Але поміч від папи не прийшла. Коли татари довідалися, що король Данило підготовляється до війни з ними, загрожити йому, що зруйнують всю Україну, і вимагали знищити збудовані мури й вали міст та укріплень. Не маючи нізвідки допомоги, король Данило мусів розкинути укріплення. Ця невдача так зажурила короля Данила, що він захворів і в 1264 році помер у Холмі.

КОШОВИЙ, ПРО ЯКОГО Й ДОСІ СПІВАЮТЬ ПІСНІ

Ти напевно знаєш пісню, яка починається словами: "Гей на горі, там жєнці жнуть..."? Може навіть умієш її співати? Ні? Якщо належиш до сумівського хорового гуртка, попроси диригента, щоб навчив Тебе і інших друзів цієї гарної і веселої пісні. Бож у ній є і такі слова, що позаду козацького відділу війська, яке йде "до-під гору, долом-долиною", йде на коні козарюга, який нібито "проміняв жінку за тютюн і люльку, необачний". Вже знаєш, про кого це співається? Про славного кошового, себто найвищого керівника Запорізької Січі, гетьмана Конашевича-Сагайдачного.

Петро Конашевич народився в Галичині, а юнаком виїхав на науку до міста Острів, де була славна Академія, що її заклали князь Константин Острозький. У цій Академії Петро пробув вісім років і здобув собі назву "Сагайдачний", бо дуже цільно стріляв з лука, потрапляючи ворону на лету. А тому, що в той час стріли носили в спеціальній подовгастій пушці, перевішеній через плече, яка називалася "сагайдак", то від того пішла назва Сагайдачний.

Після науки в Острозі, Петро Конашевич виїхав на Січ у 1614 році. Він дуже скоро виявив велику мудрість, освіченість і хоробрість, тому через два роки козаки обрали його на кошового отамана. Сагайдачний робив козацькі походи на Туреччину і татарів у Криму, здобував їхні міста, визволяв з неволі бранців-невільників і забирав великі скарби. Скоро слава про козацькі походи і сміливість козаків поширилася по світі. Тоді навіть польський король, який у той час правив Україною з допомогою польської шляхти, почав просити Сагайдачного дати йому поміч проти москалів, а пізніше проти турків. Зібравши 20 тисяч козаків, Сагайдачний пішов на Москву, щоб допомогти польському війську, і розбив московську армію. А в 1620 році, коли Туреччина вислала на українські і польські землі 300 тисяч свого війська, щоб зруйнувати їх, гетьман Конашевич-Сагайдачний знову пішов з допомогою. Козаків було 40 тисяч, трохи менше поляків, але вони зупинили турецьку армію під містом Хотином.

Козаки з такою хоробрістю боролися, що завдали туркам дуже багато втрат.

Одначе, під Хотином гетьман Сагайдачний був тяжко поранений. Через ці рани він помер у Києві 1622 року.

Але не тільки добрим полководцем, хоробрим лицарем і мудрим військовиком був гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний. Він був добрим політиком і державним мужем. Сагайдачний дбав про Україну й український нарід, боронив його перед польськими кривдами, піклувався про те, щоб козаки дістали належні їм права, дбав про розвиток українських церков і шкіл. Сагайдачний - це перший із визначних українських гетьманів, який намагався зміцнити сили України і її війська, щоб визволитися з-під польського панування. Але польський король, який користав з допомоги козаків, ніколи не дотримав своїх обіцянок і не давав козакам належних прав, а навпаки - хотів знищити козацтво.

УХОДИНИК XVII в.

ГЕТЬМАН, ЯКИЙ ХОТІВ ЗВІЛЬНИТИ УКРАЇНУ ВІД МОСКАЛІВ

Після смерти великого гетьмана Богдана Хмельницького, козаки вибрали гетьманом його сина Юрася Хмельницького. Одначе Юрась був ще юнаком, мав тільки 17 років життя, тому не міг керувати державою. Він зрікся булави і на його місце став гетьманом генеральний писар гетьмана Хмельницького Іван Виговський.

Гетьман Іван Виговський був дуже розумною, високою освіченою і вторпною людиною. Він завів лад і порядок серед козацтва й українського населення, карав за непослух і бешкети, але заслужених людей, які широким чином служили Україні, шанував і нагороджував. З цього були невдоволені москалі, які на підставі договору в Переяславі налізли в Україну і хотіли переіменувати її на свою провінцію. Москалі й почали підбурювати темних, несповідомих українців проти гетьмана Виговського. Вони широким чином проігравали неправду, що він є, мовляв, поляком, а не українцем, що хоче запродавати Україну Польщі тощо. І багато несповідомих людей та простих козаків повірили в ці наклепи й почали бунтуватися проти гетьмана Виговського. Але гетьман скоро утихомирив бунтівників, а опісля задумав звільнити Україну від опіки москалів. Він уклав договір з Польщею, яка погодилася, щоб Україна була самостійна, мала своє військо, скарб, свого гетьмана і тп., але визнавала зверхність

польського короля. При тому Польща погодилася допомогти гетьманові Виговському в його війні з москалями.

У 1659 році гетьман Виговський видав відозву до українського народу і нагадав йому всі кривди, що їх до того часу завдала Україні Москва, хоч у 1654 році вона присягала на вільність українського народу. Гетьман закликав нарід до боротьби. Козацькі війська під проводом самого гетьмана вирушили проти Москви і під Конотопом розбили велику московську армію, багато взяли у полон і здобули велику добычу.

ЗАПОРОЖЕЦЬ XVIII в.

Але польські війська, які мали дати поміч гетьманові, почали знову заводити свій лад в Україні, щоб подавньому панувати над нею. Не маючи жодної допомоги, гетьман Виговський зрікся гетьманської влади. Поляки, які думали, що Виговський все ще підбурює український нарід проти них, бо в Україні почали вибухати селянсько-козацькі повстання, схопили Івана Виговського, вивезли до Варшави, там засудили його на смерть та розстріляли в 1664 р. Так загинув один із наймудріших українських гетьманів, який бажав Україні волі й боровся з усіх сил, щоб прогнати ворогів з рідної землі.

ГЕТЬМАН, ЩО ЙОГО ЗВАЛИ "ОСТАННІМ КОЗАКОМ"

Часи після смерти великого гетьмана Богдана Хмельницького український нарід називав "Руїною", бо козацька держава була поділена на дві частини по двох боках Дніпра: правобережну й лівобережну. Одну з них захопили поляки, другу – москалі. Постало немов би дві окремі держави, якими правили два гетьмани. Через те й велися майже незнастанно війни, що знищували й послаблювали цілу Україну.

Правобережний гетьман Павло Тетеря, який прихильником поляків, хотів забрати ще й лівобережну частину України, тому пішов на неї війною разом із польським військом. Але козаки знали, що поляки знову переминять Україну на свою колонію тож не радо йшли за Тетерею. Після невдачного походу Тетеря зрікся гетьманської булави й козаки обрали гетьманом Петра Дорошенка. Це сталося в 1665 році.

Петро Дорошенко був з прадіда козаком його дід був гетьманом на Запоріжжі, а батько був козацьким полковником. Сам П. Дорошенко визначився у різних війнах. Український нарід любив його, бо він був дуже чесний, не шукав користі для себе, а готовий був усе своє життя, майно і кров віддати за Україну.

Петро Дорошенко бачив, що і Польща, і Московщина є ворогами України, тому почав шукати союзників, щоб звільнити нашу Батьківщину

від поляків і москалів. Тому, що Туреччина була тоді сильною державою і мала добре військо, Дорошенко вирішив поєднатися з Туреччиною. Після того турецький султан дав військову допомогу українському гетьманові Дорошенкові. Козаки з союзниками прогнали поляків з Поділля і в 1672 році облягли Львів. Правобережна частина України стала окремою державою у спілці з Туреччиною.

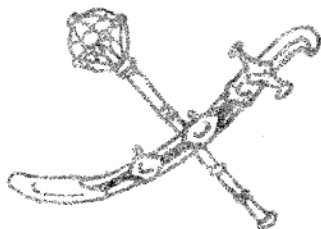

Але турки не дотримали умов союзу. Вони почали поводитися в Україні так, немов би це була їх країна. Дуже ворожо вони ставилися до християнської релігії і зневажали всі українські святощі. Тому нарід почав нарікати на гетьмана Дорошенка за його союз із "невірними". Та Дорошенко не зважав на ті нарікання, бо його єдиною метою було визволити всі українські землі й створити одну сильну козацьку державу. Однак під намовою москалів, які мали великі впливи на Лівобережжі, цей плян

гетьмана Дорошенка не вдавався. Тому, щоб не бути причиною домашньої війни між українцями правобережньої і лівобережньої частин України, Дорошенко склав свою гетьманську булаву 1676 році.

Москалі вивезли Петра Дорошенка на свої землі аж до Ярополча біля Вятки і там він помер 1698 року.

Український нарід називав Петра Дорошенка "останнім козаком", бо він був останній з тих колишніх запрожців, що ціле своє життя воювали шаблею проти ворогів України. Після того, як Петро Дорошенко перестав бути гетьманом, на правобережній частині українських земель вже до кінця Гетьманщини не було ніякого славного гетьмана.

ТОЙ, ЩО УКЛАВ ПЕРШУ КОНСТИТУЦІЮ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Після смерти гетьмана Івана Мазепи, козаки, які перейшли були з ним до Молдавії, обрали новим гетьманом Пилипа Орлика. Він був генеральним писарем і найвірнішим другом покійного гетьмана Мазепи, разом із ним укладав пляни визволити Україну від москалів і разом мусів залишити Україну після програної битви під Полтавою.

Гетьман Пилип Орлик

Новий гетьман зразу узявся упорядковувати державні справи України. На військовій нараді в 1710 році складено першу конституцію України, себто основні державні закони. На підставі тієї конституції головною законодавною владою, це значить такою, яка ухвалює закони, як сьогодні парламент держави, мала бути головна рада. До тієї ради мали належати: генеральна козацька старшина, полковники і по одному козакові від кожного полку. Виконавчу владу - обов'язок припильновувати, щоб ухвалені закони були виконані,

мав гетьман, подібно, як тепер президент держави з своїм урядом-міністрами. У той час такими міністрами мала бути козацька генеральна, себто найвища, старшина. Державний скарб мав бути окремий, а окремий на утримання гетьмана і старшини. Обов'язком гетьмана було дбати, щоб на звичайних козаків і селян не накладали великих податків, панщини і важких робіт, щоб усі були рівні перед законом, щоб опікуватися вдовами і сиротами по загиблих козаках. Для Запорізької Січі конституція запевнювала давні козацькі права.

Отож, Україна була однією з перших європейських і заморських країн, яка конституцією забезпечувала права українського народу і його війська. В інших тодішніх державах цього не було.

Гетьман Пилип Орлик старався приєднати союзників для боротьби з Москвою і дістав допомогу від турків і татарів. Війська гетьмана вирушили в Україну і дійшли аж до міста Біла Церква. На вістку про те, що гетьман Орлик визволяє Україну з московської неволі, скрізь на правобережній частині України почали вибухати народні повстання. До головної битви між турками й москалями прийшло в 1711 році над рікою Прут. Турки перемогли москалів, могли забрати у полон і самого царя Петра, але він підкупив турецького пашу й урятувався. У мирному договорі московський цар зобов'язувався відтягнути свої війська з правобережної частини України, яка і так не була під його владою. Гетьман Орлик ще раз пробував визволити Лівобережжя, але не зміг.

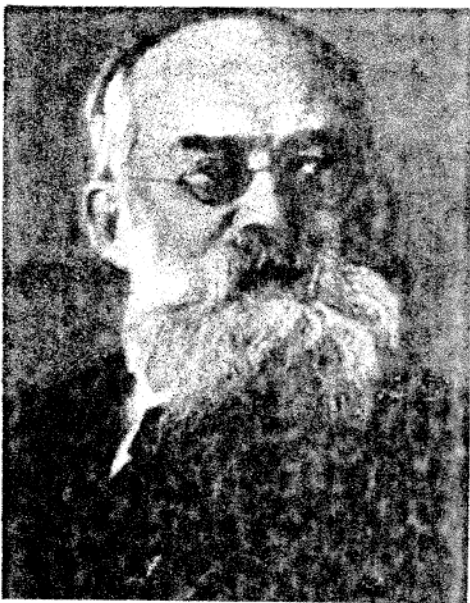
Не маючи вірних союзників, гетьман Орлик виїхав з Молдавії і вже до кінця свого життя залишився поза Україною. Він їздив по цілій Європі і намагався приєднати різні держави до війни з Московщиною, але його заходи були даремні. Лівобережна частина України залишилася під владою Московії, а правобережна - під Польщею. Гетьман Пилип Орлик ще раз вернувся до Молдавії і помер у місті Ясси 1742 р. Його син Григор також хотів визволити Україну, але не знайшов помочі в західних держав.

Ці постаті, що про них Ти тут прочитав, творили українську історію у минулих століттях, коли існувала княжа, а потім козацька Українська Держава. Як бачиш, різні славні українські мужі дбали про те, щоб Україна була вільна, мала власну державу й сильне військо. Вони не шкодували своєї праці, навіть життя для власного народу, тому історія записала їхні імена для дальших поколінь.

Але і найновішій нашій історії є люди, які здобули собі не меншу славу, ніж згадані попередники. До них належать і постаті з часів визвольних змагань України в 1918-20 рр., а також славні борці з часів перед і під час другої світової війни. Подаємо деякі приклади.

ВІН ПИСАВ І ТВОРИВ ІСТОРІЮ СВОГО НАРОДУ

МИХ. ГРУШЕВСЬКИЙ

З науки в школі українознавства Ти напевно знаєш, що найбільшим українським істориком у новіших часах був професор Михайло Грушевський, який написав десять томів історії України від найдавніших часів до 1658 року. Напевно знаєш і про те, що проф. М. Грушевський сам став історичною постаттю нашої Батьківщини і творив її історію, бо в 1917 і 1918 рр. він очолював Уряд вільної Української Держави, а згодом став Президентом Української Народньої Республіки. А якщо Ти ще недокладно знаєш про це все, то уважно прочитай те, що тут про цього великого мужа буде написано.

Народився Михайло Грушевський 29-го вересня 1866 року в місті Холмі, в родині учителя-педагога, де панували українські традиції і де діти виховувалися в українському дусі. Тому, що Холмщина в той час була під царсько-московською окупацією, його батько переїхав учителювати аж до Грузії. Там молодий Михайло вступив до гімназії в місті Тбілісі /Тифліс/ і закінчив науку з відзначенням. Вже під час гімназійної науки він дуже цікавився історією і докладно простудіював усі доступні тоді твори з українознавства і головно з історії України. Опісля він записався на історично-філософичний факультет /відділ/ Київського університету. Як 25-річний студент, Михайло написав велику наукову працю "Історія Київської Землі від Ярослава Мудрого до кінця 14-го віку" і за неї одержав золоту медаль. Скінчивши з відзначенням університетські студії, Михайло Грушевський здобув звання магістра історії і на запрошення українців з Галичини виїхав у 1894 році до Львова, де став професором історії України в університеті.

Крім праці в університеті, Михайло Грушевський працював в Науковому Товаристві імені Шевченка, як його голова, і розбудував цю установу на справжню Академію Наук. При тому він не обмежувався науковою працею, але займався теж культурно-освітньою діяльністю, заклав журнал "Літературно-Науковий Вістник" та видавництво "Українсько-руська Видавнича Спілка". Від 1904 р. Михайло Грушевський почав брати щораз жвавішу участь у науково-культурному та громадсько-політичному житті східніх земель України, куди переніс і журнал "Літературно-Науковий Вістник". В різних містах України проф. М. Грушевський заклав кілька книгарень, а в Києві створив "Українське Наукове Товариство"; друкував і редагував також різні часописи.

Коли вибухла в 1914 році перша світова війна, проф. М. Грушевський перебував з родиною на відпочинку в горах Карпатах. Не маючи змоги повернутися до Києва безпосередньо, він спершу поїхав до Відня, відтак до Італії, а звідтіля через Румунію повернувся в Україну.

Однак в Києві його арештували москалі і вислали спершу на Сибір, а потім до Москви. Коли вибухла революція в Росії і царя скинено, проф. Грушевський приїхав 27-го березня 1917 року до Києва і став головою Української Центральної Ради, яка стала Урядом незалежної Української Держави. Йому, як історикові й прем'єрові, а пізніше Президентові Української Народної Республіки, ми завдячуємо те, що в той час Уряд України видав закони, якими визначено державним гербом тризуб, блакитно-жовтий прапор і українські гроші - карбованці, гривні та шаги.

Не зважаючи на те, що на вільну Українську Державу ішли з усіх боків вороги й треба було важко боротися, проф. М. Грушевський з усіх сил працював для добра України, як голова держави і науковець. Після того, коли Україну загарбали москалі-більшевики й поляки, проф. М. Грушевський виїхав до Галичини, опісля до Відня, де знову почав працювати як науковець. Але життя на чужині не подобалося проф. Грушевському. Йому здавалося, що краще повернутися в Україну й там працювати для добра українського народу та писати далі історію. Тому проф. Грушевський попросив тодішній, наставлений Москвою у Києві, "уряд України про дозвіл повернутися на Батьківщину.

Большевики радо погодилися на цей помилковий крок колишнього Голови Української Держави й дали йому видатне місце в Київській Академії Наук. Однак вже в 1931 році москалі повели на нього нагінку й наказали йому покинути Україну та виїхати до Москви. Та проф. Грушевський жив у великій біді, хоч далі писав і працював науково. Його здоров'я погіршало і він виїхав на Кавказ, де його мали нібито лікувати московські лікарі. Але несподівано проф. Грушевський помер 24-го листопада 1934 року. Тіло його перевезено до Києва і поховано на Байковому цвинтарі.

Як великий науковець, проф. М. Грушевський залишив нам понад 1800 різних друківаних праць. Англійці пропонували йому катедру професора історії в Оксфордському університеті, його ім'я стало широко відоме серед визначних науковців та істориків у цілому світі.

Серед наукових праць проф. Грушевського для нас найціннішим є його десятитомова "Історія України" та п'ятитомова "Історія української літератури". Через ці твори вічно житиме пам'ять про великого науковця-історика, який своє велике знання віддав для українського народу.

ОБОРОНЕЦЬ ПРАВ ЗАХІДНІХ ЗЕМЕЛЬ УКРАЇНИ.

Перша світова війна, яка почалася в 1914 році, принесла короткотривалу волю для західних земель України. Галичина, яка так само, як Буковина, Закарпаття та Басарабія, належала до австро-угорської монархії, постановила використати історичну нагоду й здобути для себе волю. Коли восени 1918 року вже було видно, що австро-угорська держава розвалиться, українська молодь Галичини кинула гасло:

Геть з Австрією, хай живе Українська Самостійна Держава! Щоб здобути цю державу, взяли спершу Українські Січові Стрільці, а попри них старші українські політики. Серед тих політиків був і Євген Петрушевич.

*д-р Євген Петрушевич
Диктатор ЗУНР*

Євген Петрушевич народився 3-го червня 1863 року в містечку Бузьк славному ще за княжих часів. Закінчивши студії права у Львові, д-р Е. Петрушевич став адвокатом у Сокалі, де виявив дуже велику суспільно-громадську діяльність. Через свою працю між народом він здобув собі велику популярність і його обрано послом до Віденського парламенту, а рік пізніше до крайового сейму Галичини.

У тих державних інституціях д-р Євген Петрушевич визначився, як поважний політик, який присвячував свої сили й знання на те, щоб вибороти від австрійського уряду більші права для західньоукраїнських земель.

Коли ж у жовтні 1918 року українці скликали до Львова Українську Національну Раду, яка мала кермувати всім українським самостійницьким рухом, д-р Петрушевич став один із видатніших її членів. Українська Національна Рада проголосила західні землі самостійною Західньо-Українською Народньою Республікою і доручила сотникові Дмитрові Вітовському перебрати від австрійців військову владу в країні. Це сталося 1-го листопада 1918 року. Але поляки почали зразу війну з українцями, бо хотіли загарбати для себе західні землі України.

Після трьох тижнів важких боїв за Львів, Уряд ЗУНР покинув місто і виїхав до Станиславова, де 3-го січня 1919 року проголосив закон, що Західньо-Українська Народна Республіка стає частиною цілої Української Народньої Республіки з столицею Києвом. Акт злуки відбувся 22-го січня 1919 року. Одначе, тому що Українська Галицька Армія мусіла відступати перед силами поляків на схід, усю владу над західніми землями України перебрав, як диктатор, д-р Е. Петрушевич. Після переходу УГА за ріку Збруч на східні землі України, диктатор Петрушевич і члени його уряду виїхали до Відня.

Тут д-р Евген Петрушевич ще довгі роки намагався дипломатичними засобами боронити права західних українських земель. Але тому, що він почав переговорювати з більшевиками, щоб знову виступити збройно проти Польщі, його пошана серед Українського народу дуже зменшилася, бо московські більшовики були найлютішими ворогами всього українського народу і його самостійности.

Помер д-р Евген Петрушевич 29-го серпня 1940 року в Берліні, не діждавшись побачити знову рідного війська, тепер уже Української Повстанської Армії, яка боролася проти всіх ворогів цілої України: проти москалів, німців, поляків і румунів.

ДО СМЕРТИ ВІРНО СЛУЖИВ БОГОВІ Й УКРАЇНІ.

ПРЕЗИДЕНТ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ
О. Д-Р АВГУСТИН ВОЛОШИН

Ще за життя його називали "Батьком українського відродження" на тому клаптику української землі за горами Карпатами, яку називають Срібною Землею або Карпатською Україною. Бо він поклав такі великі заслуги для українського народу в усіх ділянках життя на Закарпатті, як ніхто інший. Він був одночасно слугою Бога й відданим сином українського народу, виховником молоді та письменником і педагогом. Хто ж це такий?

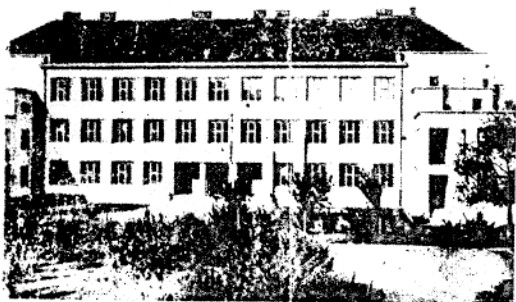
Це отець Августин Волошин, священник і пізніший Президент вільної на дуже короткі хвилини Карпатської України, яка після віків чужої неволі проголосила, наперекір усім ворогам, свою самостійність.

Августин Волошин народився в Колеччині на Закарпатті 17-го березня 1874 року. Він студіював у богословській семінарії в Ужгороді, опісля на теологічному факультеті та в високій педагогічній школі в мадярському місті Будапешті.

У 1900 році о. Августин Волошин був професором учительської семінарії в Ужгороді, а пізніше її директором аж до 1938 року. У тій школі під його керівництвом виховувалися учительські сили, які пізніше спричинилися до розбудження національної свідомости й освіти на Закарпатті.

Отець А. Волошин протягом довгих років був дуже активним працівником у культурному й видавничому житті українців Закарпаття, публікував шкільні підручники, редагував українські часописи та був головою численних культурних і господарських установ краю. Крім того о. Волошин брав жваву участь у політичному житті й домагався більших прав для українців Закарпаття, які спершу були в мадярській, пізніше в чеській неволі. Пробував свого пера, як драматург, і писав побутові драми з народного життя, підписуючись як А. Верховинський.

Колиж восени 1938 року Гітлер спричинився до розподілу Чехо-Словацької держави на Чехів, Словачину й Карпатську Україну з автономними правами, о. Волошин став прем"єром карпатсько-українського уряду, ще залежного від чехів. Але в березні 1939 року населення Карпатської України обрало послів до власного сойму, який ухвалив основні закони і 15 березня обрав президентом самостійної Карпатської України отця Августина Волошина. Того ж самого дня мадяри напали на молоду державу війною. Коли Гітлер через свого представника радив Урядові Карпатської України піддатися мадярам без бою, о. Волошин сказав: "Битися до останнього, не піддаватися!... Коли б ми піддалися, ми свою Україну вкрили б вічною ганьбою. Коли ж ми згинемо у боротьбі, увінчаємо її славою. Наша кров буде посівом нових героїв. Україна певно повстане!"

Будинок, де 15 березня 1939 р.
радив Сойм Карпатської України.

Завзято й хоробро боролися вояки Карпатської Січі, але ворогів було більше, бо з півдня ішли мадяри, з півночі польські деверсанти, а в країні ставили спротив чехи. Мадяри зайняли Карпатську Україну й о. Волошин виїхав до Праги, де знову зайнявся науково-педагогічною працею. Але, коли в травні 1945 року до Праги прийшли московські большевики, вони ув"язнили о. А. Волошина і вивезли до Советського Союзу, де його замучили. Одначе пам"ять про нього, про "Батька" українського відродження на Срібній Землі, великого борця за Бога й Батьківщину живе й житиме вічно, доки в Карпатській Україні живуть українські люди.

+ + +

Сьогодні розуміють усі українці цей революційний зрив Карпатської України. Бо всі події, що довели до березневого акту, проходили в соборницькому дусі. І саме тому радісний гомін волі найменшої і найдовше та найтяжче гнобленої окупантами частини України знайшов такий могутній всеукраїнський відгомін. По всьому світі, де тільки жили в той час українці, події в Карпатській Україні викликали таке піднесення і такий творчий ентузіязм, що раптом Срібна Земля стала для всіх українців тією святою землею, куди прямували вони нестримно з усіх кінців світу, щоб там під знову піднятим національно-державним прапором боротися "за свою вимріяну державу". До Карпатської Січі поспішала молодь і давні випробовані бойовики з Галиччини і Буковини, Волині і Холмщини та Лемківщини, Підляшшя і Кубані європейської і заокеанської еміграції, а навіть із Зеленого Клину, немов Запорозці в лави "Запорізької Січі на поклик "В похід".

ЛИЦАР З БОЯРСЬКОГО РОДУ.

Його батько не раз згадував, що рід Шухевичів є старинний, сягає аж у часи княжих бояр. І малий Роман, син судді Йосифа, призадумувався над цими словами батька й бажав стати таким, якими були його славні предки. В пізніші роки свого життя він досягнув своєї мети і справді став гідним нащадком стародавнього боярського й лицарського роду.

Народився Роман Шухевич 7-го липня 1907 року в Краківці на західно-українських землях і ще юнаком виявив великі здібності. Гімназійну науку він закінчив з відзначенням, після чого, не зважаючи на інші зайняття і революційну діяльність, відбув університетські студії і дістав звання інженера. Під час науки він формував свій характер, усім цікавився навчаючись усього, що було корисне. Він був завзятим спортсменом, а попри те любив музику й дуже гарно грав на фортепіані, завзято танцював, належав до молодечої організації Пласт, де з запалом управляв мандрівництвом. Далекі прогулянки по горах Карпатах, плавання по українських ріках, альпіністика, себто здобування високих і крутих гірських шпилів, біги – все це було улюбленим заняттям юнака Романа.

А вдачу мав прекрасну – веселий, жартівливий і товариський, для кожного він мав привітне слово, кожного з'єднував собі дружньою усмішкою і товариською допомогою в біді чи іншій потребі. "Він для кожної і кожного з нас мав ласкаве слово, кожній і кожному сказав щось привітне, щось заохочуюче, – так описує Романа Шухевича одна змагунка, яка разом з ним вправляла на спортивній площі "Сокла-Батька" у Львові. Ми знали, що він найкращий між нами, що він найгідніший вести нас і, коли б він був подав команду, ми були б пішли за ним і під кулі. Це був полководець і провідник вояків. Коли його голос задзвенів командою, ми всі почувалися одною цілістю..."

Але попри свою науку й інші молодечі зайняття Роман Шухевич цікавився іншою працею. Як уся тодішня українська молодь у Галичині, Роман Шухевич бачив, що вороги знущайються з українського народу, що Україна в неволі, розділена між чотирьох окупантів – москалів, поляків, румунів і чехів. Тому він ще в гімназії став членом Української Військової Організації – УВО, де скоро відзначився своєю відвагою і холонокровністю. А для того, щоб набути військового знання, Роман пішов до війська, пізніше закінчив свою військову освіту старшинськими курсами за кордоном. Його досвід, відвага, бистра орієнтація і глибока думка скоро висунули Романа в ряди провідних членів УВО, а згодом ОУН. Він став керівником бойової референтури й підготував кілька сміливих збройних виступів проти представників польської влади. В той час його організаційним псевдонімом, себто прибраним ім'ям, було прізвище "Дзвін". І хоч поляки знали, що Роман належить до таємної української організації, вони ніколи не могли спіймати його на якійсь провині проти польських законів. Бо Роман Шухевич був дуже второпний і розважливий та вмів затерти всякі сліди революційної підпільної праці.

Одначе, польська поліція все таки арештувала Романа й заслала його до концентраційного табору в місцевості Береза Картузька на Пліссі.

Вийшовши з табору, Роман Шухевич пішов на Закарпаття, де разом з полковником Михайлом Колодзінським і поручником Зеноном Косаком, які теж були визначними членами ОУН, зайнявся організацією війська для оборони Карпатської України. Після славних боїв за незалежність і волю Карпатської України, Роман Шухевич, який тоді був поручником і мав псевдонім "Шука", щасливо повернувся до Кракова, де став членом Революційного Проводу ОУН під проводом Степана Бандери.

І знову Роман Шухевич почав творити українські військові відділи. Коли в червні 1941 року почалася війна між німцями й москалями-більшевиками, Роман Шухевич пішов разом з Українським Легіоном, щоб звільнити Україну від большевицької неволі. Одначе, німці, не хотіли щоб постала вільна українська держава, ані щоб творилася українська армія, тому скоро розв'язали Український Легіон, а його старшин українців, між іншим й Романа Шухевича, арештували й повезли до Львова. Та проворний і сміливий Роман утік по дорозі й знову повернувся до праці в ОУН, ховаючись перед оком гітлерівської поліції. Весною 1943 року Надзвичайний Великий Збір членів ОУН обрав Романа Головою Проводу ОУН на українських землях тому, що Провідник Степан Бандера був уже ув'язнений німцями. Одночасно Роман став Головним Командиром УПА. А в червні 1944 року підпільний уряд України-Українська Головна Визвольна Рада призначила Романа Шухевича Головою Генерального Секретаріату, це значить прем'єром міністрів. У той час Роман Шухевич мав такі прибрані прізвиська: як Голова Проводу ОУН в Україні, він називався "Тур", як Головний Командир УПА - Тарас Чупринка, як прем'єр Уряду - Р. Лозовський.

З того часу ще протягом довгих 7 років Роман Шухевич, якому УГВР надала військову рангу генерала-хорунжого, боровся з своєю армією проти німецько-гітлерівських і московсько-більшевицьких окупантів України, боровся, як лицар, і як лицар загинув 5-го березня 1950 року в бою. За свої заслуги він дістав від УГВР скромні відзначення: Золотий Хрест заслуги і Золотий Хрест Бойової Заслуги 1-ої класи.

Большевики ув'язнили були жінку Романа Шухевича, а малих дітей Юрка і дочку Наталку забрали до притулку. А коли Юркові було 15 років, його засудили на 10 років ув'язнення за те тільки, що його батько боровся проти Москви за волю України. Двадцять довгих років просидів Юрко Шухевич у московських тюрмах і концентраційних таборах, але не відрікся свого славного батька. За його стійкість Юрка називали "Вовчням Сибіру".

Минуло вже понад 20 років, як у лісі біля села Білогорща на Львівщині загинув у кривавому бою генерал-хорунжий Тарас Чупринка - Роман Шухевич. Про нього, про його працю і боротьбу за волю України Ти повинен завжди пам'ятати. Читай описи про його життя, старайся бути таким, як був він - шляхетним і лицарським. Цим Ти віддаш пошану великому Героеві наших найновіших часів.

8. ПРОЧИТАВ І ВМІЄ ПЕРЕПОВІСТИ КОРОТКИЙ ЗМІСТ 5-ОХ УКРАЇНСЬКИХ ІСТОРИЧНИХ ОПОВІДАНЬ І 5 УКРАЇНСЬКИХ КНИЖОК ІНШИХ ЖАНРІВ ЮНАЦЬКОЇ ЛЕКТУРИ.

На це питання Іспитової Комісії Ти мушиш уже сам відповісти, бо у цьому підручнику не знайдеш відповіді. Протягом тих років, які Ти досі провів у СУМ, Ти повинен був якнайбільше читати українських книжок. Якщо ж у Тебе немає багато часу, щоб прочитати більшу книжку, мушиш читати бодай короткі оповідання. Бож тепер під час іспиту Ти повинен знати зміст, це значить коротко переповісти те, що написано в оповіданні. Крім того, Ти повинен знати зміст 5-ох українських книжок "інших жанрів юнацької лектури". Жанр - це французьке слово й означає "рід" у літературі чи мистецтві. Є жанр епічний - це романи, повісті, оповідання; жанр ліричний - поетичні твори, й жанр драматичний - п'єси, які ставиться на сцені.

Отже, пригадай собі зміст 5-ох різних українських книжок. Чи Ти читав, наприклад, "Лис Микита" Івана Франка? Або якісь казки чи оповідання, але не на історичну тему, а з звичайного життя? Зміст подавай коротко, але так, щоб той, хто слухає Тебе, міг зрозуміти, про що пишеться в оповіданні.

Дев'ята іспитова вимога: юнак і юначка:

9. ЗНАЄ ЖИТТЄПИС ТАРАСА ШЕВЧЕНКА, ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА ІВНА ФРАНКА і знає загально про їх творчість та вміє напам'ять по одному поетичному творові згаданих поетів /короткі вірші/.

Досі Ти так багато вже вчився про Тараса Шевченка, Лесю Українку та Івана Франка, що, може, деколи й не хочеш слухати про їхнє життя і вірші, себто про творчість. Якщо так робиш, то це дуже зле. Названі поети - це наші найбільші люди. Тараса Шевченка називаємо Пророком України, а Лесю Українку та Івана Франка - найбільшими по Шевченкові поетами. Їхні твори - поезії, оповідання, драми досі передруковуються і кожне покоління українців читає їх. Так роблять усі культурні народи. Наприклад, Англійці часто читають твори Шекспіра й стараються навіть вивчати їх напам'ять. Найпочитнішою книжкою в цілому світі є святе Євангеліє, хоч його читають у кожній церкві щонеділі. Для нас, українців, такою книжкою є Шевченків "Кобзар", а також твори Лесі Українки й Івана Франка.

Життєписи цих великих людей знайдеш у збірнику "Матеріяли до II-го Іспиту Молодшого Юнацтва" на сторінках 57 - 60, а зразки коротких віршів знайдеш в окремій частині - додаткові до цих підручників з матеріялами до іспитів Молодшого Юнацтва.

Крім того, у своїй домашній бібліотеці, старайся мати повні видання творів цих найвизначніших українських письменників і поетів, які напевно пригодяться Тобі ще не раз в житті. У вільні хвилини читай їх і вдумуйся в глибокі думки висловлені в цих творах, які завжди є актуальні.

Наступна іспитова вимога каже, що юнак і юначка:

10. ВМІЄ СПІВАТИ ПО ТРИ ПІСНІ: СТІЛЕЦЬКІ, ПОВСТАНСЬКІ,
НАРОДНІ ТА МОЛОДЕЧІ — ЮНАЦЬКІ.

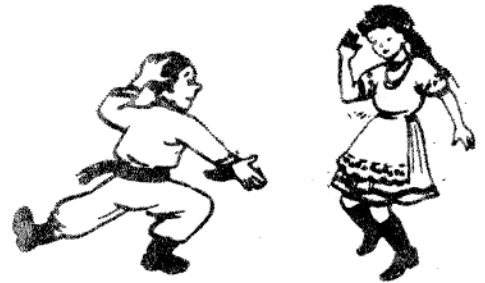
Український нарід склав стільки гарних пісень, як, мабуть, жоден інший нарід у світі. В цих піснях він оспівав свою велику й славу історію, своє життя і побут, свою журбу й смуток, радість та прагнення. Здається, що нема такої української людини, яка б не знала бодай деяких українських пісень. Ти також повинен учитися якнайбільше пісень і співати їх у гурті, разом з іншими друзями. Дуже корисно є записатися до хору й виступати під кермою доброго диригента, який навчить гарні мелодії. А в таборі повинні завжди дунати українські пісні: жартівливі, повстанські, стрілецькі та юнацькі, в яких оспівується життя і праця української молоді.

Приклади пісень з нотами знайдеш у третій частині підручника з матеріалами до сумівських іспитів.

Наступна іспитова вимога пов'язана трохи з попередньою. Вона каже, що юнак і теж юначка:

11. ВМІЄ ТАНЦЮВАТИ ДВА УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ТАНЦІ.

Весела пісня заохочує до танцю. Тобі напевно подобалися українські народні танці, що їх виводить танцювальний гурток Твого Відділу чи Осередку СУМ? Ці танці є вже відомі численним чужинцям, які захоплюються українським національним одягом, одягом, легкістю багатством рухів і граційности українських танцюристів. Тож обов'язково мусиш вміти танцювати бодай два танки. Навчитися їх не тяжко. попроси, наприклад свого друга, який вміє танцювати, щоб показати Тобі кроки танцю, а найкраще — запиши-ся до танцювального гуртка. Матимеш подвійну користь — навчишся танцювати і Твої рухи стануть гнучкіші, а тіло звинніше.

У дванадцятій точці іспитових вимог кається, що кожний юнак і юначка:

12. ЗНАЄ І МОЖЕ РОЗПОВІСТИ ТА ПОДАСТЬ ДАТУ ДВОХ ВАЖЛИВІШИХ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ РІЧНИЦЬ, напр., 22. Січня – самостійність і соборність України, травень – Свято Героїв, 1-ий Листопад, 30 червня і т.п.

У кожного культурного народу є такі історичні події, про які він ніколи не забуває, хоч би з часу тих подій минули сотні років. Коли приходить річниця цих подій, то її той народ відзначає, пригадує і влаштовує відповідні свята. Святкування переходять від одного покоління до другого. Наприклад, американський народ врочисто відзначає день 4-го липня, як день незалежності ЗСА від Англії.

Український народ також має великі річниці, що їх називаємо національними річницями, себто святами всього народу, всіх українців. У найновішій історії України /а Ти знаєш, що ця історія вже триває понад тисячу років!/ є кілька таких гарних національних річниць. Їх відзначають не тільки старші, а й молодь, влаштовуючи святкові сходи, академії чи ширші здвиги. Цим ми віддаємо пошану тим людям, які брали участь у згаданих подіях, творили їх, а навіть і життя віддали за них. З тих подій вчимося, як треба нам працювати і боротися за великі ідеї. Врешті молодь учиться на прикладі тих подій про славу історію народу, до якого вона належить.

Серед подій найновішої української історії найвизначнішим є День 22-го січня 1918 і 1919 років. Що Ти знаєш про ці дві дати?

22-ГО СІЧНЯ.

Після того, коли український гетьман Іван Мазепа в 1709 році програв битву проти москалів під Полтавою і мусів відступити з України, разом із своїм союзником шведським королем Карлом XII, московські царі загарбали всі східні українські землі й завели в них

неволю, немов у якійсь колонії. Все, що українське, було заборонене – мова, книжки, часописи й школи. Всі багатства України – хліб, підземні скарби та інше ішло до Москви, а народ біднував і мусів тяжко працювати на чужих займанців. Але в 1917 році в московській імперії, яку москалі називають Росією, вибухла національна революція, царя скинено з престолу, а всі підбиті Москвою народи, як Україна, Білорусь, Грузія та інші, відокремилися і почали будувати власні держави республіки з демократичним ладом. Якраз 22-го січня 1918 року український уряд, який називався Українська Центральна Рада, видав Четвертий Універсал, це значить, звернення до всіх, і проголосив у Києві, що Україна є самостійною і від нікого незалежною державою і буде творити свою власну державу.

1-ГО ЛИСТОПАДА

1-го листопада того ж 1918 року у Львові українці також проголосили незалежність українських західніх земель, які були під Австрією. А 3-го січня 1919 року видали закон, що ті землі є частиною однієї самостійної і соборної Української Держави. Що це значить "соборної"? Це слово походить із стародавнього українського слова "собирати", себто збирати до купи, єднати в одну цілість. На підставі того закону всі землі України - східні над Дніпром і західні над Дністром, у Галичині, з'єдналися разом в одну Українську Державу. Цю радісну подію проголошено в Києві 22-го січня 1919 року. І хоч Українська Держава не могла встоятися проти ворогів, які з усіх боків напали на неї: москалі-більшевики, поляки, румуни і мадяри, ту славну річницю 22-го січня 1918 і

1919 року ми досі відзначаємо. Святкування цих річниць пригадає нам, що треба робити, щоб Україна врешті була вільна і соборна, себто, щоб усі її землі були з'єднані в одну державу українського народу.

СВЯТО ГЕРОІВ.

Другою великою річницею в нашій найновішій історії є свято Героїв. Цю річницю відзначаємо в травні, коли є весна, всюди панує радість, спів пташок, цвітуть квіти. Тоді ми з пошаною згадуємо тих, кого називаємо героями. Себто тих усіх українців та українок, які не шкодували свого життя і віддали його в обороні рідної землі, за волю й щастя України, в боротьбі за вільну самостійну і соборну Українську Державу. Для цих Героїв український народ обрав найкращий місяць у році-травень. Бо не треба сумувати й плакати за тими Героями, а радіти, що вони так гаряче любили нашу Батьківщину, що все для неї віддали. Ісус Христос сказав, що найбільшою любов'ю є те, коли хтось свою душу, своє життя покладе за "друзів своїх", це значить, за своїх братів, своїх земляків, за свій народ. Українська молодь у СУМ також плекає любов до України й живе для неї, хоче їй допомогти, а навіть віддати своє життя за неї, коли б зайшла така потреба.

Свято Героїв звичайно відзначаємо в другій половині місяця травня, бо 25-го травня 1926 р. московський агент застрелив в Парижі Головного Отамана Симона Петлюру, а 23-го травня 1938 року від бомби іншого московського агента згинув полковник Євген Коновалець, який у 1918-ті роки zorganizував був у Києві дуже добре українське військо - Січові Стрільці, а в 1920-ті роки оснував підпільну Українську Військову Організацію - УВО, пізніше Організацію Українських Націоналістів - ОУН і керував нею до своєї смерти.

30-ГО ЧЕРВНЯ

Про важливу подію в день 30-го червня 1941 р. Ти напевно знаєш. Коли 22-го червня того року німці пішли війною на московсько-більшевицьку імперію, Організація Українських Націоналістів вислала тисячі своїх членів у похід на українські землі, щоб вони проголосили від імени українського народу незалежну Українську Державу. Ті члени ОУН, які скоро прибули до Львова - Ярослав Старух, Роман Шухевич, Ярослав Стецько та інші, скликали на збори поважних громадян міста й там вирішено проголосити незалежність українських земель, з яких утекли большевики. 30-го червня через львівську радіовисильню проголошено текст відновлення самостійності Української Держави, який зачинався такими словами: "Волею українського народу Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери проголошує відновлення Української Держави, за яку поклали свої голови цілі покоління найкращих синів України..."

Після цього проголошення, яке називаємо "Акт відновлення Української Держави", створився у Львові тимчасовий український уряд, що його з доручення Степана Бандери очолив Ярослав Стецько, як прем'єр. Пізніше у Києві мав повстати постійний уряд України, обраний цілим українським народом.

УПА

Але німці не погодилися на відновлення Української Держави, бо Гітлер, який тоді очолював німецьку державу, хотів винищити українців і поселити в Україні німців та зробити з України німецьку колонію. Тому німецька поліція, що її називали "гестапом", ув'язнили Провідника ОУН Степана Бандеру, опісля Ярослава Стецька та багато визначних членів ОУН і кількох членів українського уряду. Німці дуже нищили Україну, розстрілювали людей, висилали молодь на тяжкі роботи до Німеччини, забирали весь хліб, худобу, все, що дає українська земля. Тому український нарід виступив проти них, як проти ворога. ОУН почала творити збройні відділи, з них у 1942 році постала Українська Повстанська Армія - УПА. На чолі цієї армії став генерал-хорунжий Тарас Чупринка - Роман Шухевич.

УПА боролася проти німців і проти москалів-большевиків, боронила український нарід і тією боротьбою потверджувала, що Україна не хоче бути в чужій неволі, а прагне жити своїм вільним життям, мати свою власну державу, яку відновлено 30-го червня 1941 року.

Наступна іспитова вимога - кожний юнак і юначка:

13. ВМІЄ РОЗКАЗАТИ ПРО УКРАЇНСЬКІ РІЗДВЯНІ Й ВЕЛИКОДНІ ЗВИЧАЇ ТА ЗНАЄ КОЛЯДУВАТИ, А ДІВЧАТА ШЕДРУВАТИ І ВИВОДИТИ ГАГІЛКИ,

Кожний нарід має свої стародавні звичаї, що їх він зберігає на протязі цілих століть і передає з одного покоління до другого. Тому часто кажемо: традиційні звичаї. Слово "традиційний" є латинського походження і по-українському означає те саме, що "переданий", "переказаний".

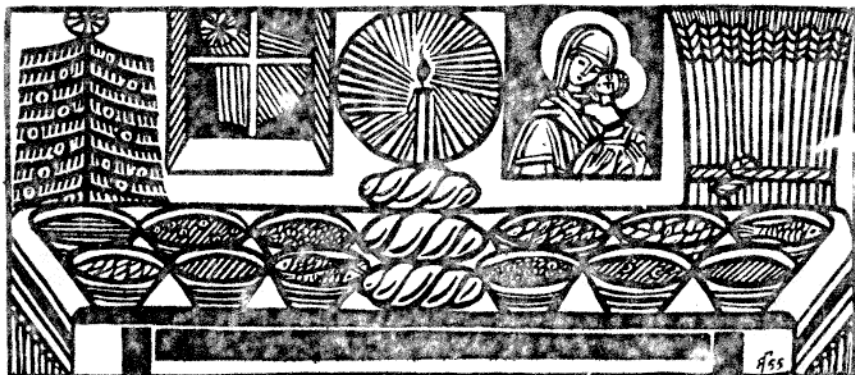

Український нарід має дуже гарні й стародавні звичаї. Деякі з них сягають тих часів, коли наші предки були ще понами й поклонялися силам природи, як сонце, місяць тощо. Опісля ті поганські звичаї ввійшли до звичаїв, що їх принесло християнство. Тому всі ті звичаї збереглися до наших часів. Серед тих звичаїв найкращими й найвеличними є звичаї різдвяні та великодні. Ти повинен знати бодай загально про ці звичаї, тож коротко опишемо те, як в Україні, коли ще не було безбожників

більшевиків, святкували два найбільші в році свята - Різдво та Великдень.

Уже кілька днів перед святами Різдва Христового по селах господині робили порядки у хатах, прибирали їх, а господарі поралися на подвір'ї, в стайнях, біля худоби, та в кожному закутку. День перед Різдвом, 6-го січня, ціле село було чистеньке й причепурене, дожидаючи великого свята. Увесь той день не вільно було нічого їсти аж до Святої Вечері. Тому діти з нетерпеливістю ждали, коли на небі засяє перша зірка - знак, що можна сідати вечеряти.

Звичайно в селянській хаті у той день все було вбране по-святчному. Над образами й вікнами висіли нові вишиті рушники, образи святих були прибрані паперовими квітами, сухим зіллям та "голубами", зробленими з шкаралючі яєчок, з яких через маленьки дірки видно білок і жовтки.

Долівка була застелена сіном, а на столі під білою скатертю було теж намощене запашне сіно - на пам'ятку, що Мати Божа поклала маленького Ісуса в ясла на сіно. На столі стояла вже святвечірні страви: кутя/пшениця з маком і медом/, узвар /зварені сушені овочі: яблука, сливи та ін./, вареники, голубці, смажена риба, разом аж дванадцять страв.

Коли зійшла зірка, до хати входив батько із немолоченим снопом пшениці або жита. Цей сніп називався "дідух". Його клали на почесному місці - на покутті, це значить у куті хати під образами святих. Входячи з снопом, батько скидав шапку і ставав на середині хати. Він хрестився тричі і тричі здоровив: "Христос раждається!" себто "родиться". Відтак він бажав своїй родині: "Віншую /бажаю/ вас щастям і здоров'ям із цим Святим Вечором, щоб ми в щасті і здоров'ї ці свята провели й других дочекали. Від ста літ до ста літ, поки нам Пан Біг назначить вік".

Опісля батько, господар брав по трошки з кожної страви й ніс її для худоби в стайні. Бо в Україні вірили, що в Святу Ніч навіть німі тварини можуть розмовляти людською мовою і поскаржитися Богові, якщо їх господар погано з ними поводить.

Відтак усі молилися навколішки і засідали до вечері і їли на-самперед кутю, а далі інші страви. Господар брав трішки куті на ложку й підкидав її вгору до стелі, щоб "бджоли роїлися". Їли Святу Вечерю мовчки, бо не годилося голосно розмовляти або сміятися. Однак можна було легко жартувати й ї усміхатися. Останки вечери залишали на столі, для душ покійників.

На східних землях України малі діти до десяти років життя носили вечерю до своїх близьких, свояків - унуки до діда й бабусі, небіж і небога /небіж - сестрінок чи братанок, небога-сестрінниця або братаниця/, а хрещеники до своїх хресних батьків. За це вони діставали даруночки. Після вечері діти починали бавитися на соломі розстеленій в хаті - "квоктали", щоб квочки висиджували курят, а за це батько чи мати кидали їм цукерки, горішки та дрібні гроші на ласощі. В деяких місцевостях діти зразу по вечері ходили колядувати під вікнами сусідніх хат, за що діставали пиріжки, горіхи деколи й дрібні гроші.

ПЕРШИЙ ДЕНЬ РІЗДВА

Наступного дня раненько всі, навіть старі бабусі та дідусі, дорослі та діти йшли, святочно одягнені, до церкви на Службу Богу. Після цього поверталися додому й обідали смачно, бо вже не було посту. А опісля ішли колядувати. Старші господарі колядували стародавніх колядок, молодь - парубки ходили з "звіздою" чи вертепом, а їх наслідувала й дівчора. Перед другою світовою війною на західних землях України, в Галичині був гарний звичай, що ходили колядувати на церкву, на читальню "Просвіта", на Рідну Школу тощо.

Ці звичаї наші батьки й свояки привезли з собою на чужину. Тому пізнавай ці звичаї, читай про них, або проси батьків, щоб докладно Тобі розповіли про них. Пізніше, коли виростеш і матимеш свою родину, дітей, передаш їм наші звичаї, щоб вони продовжували їх і зберігали. Бо це скарби українського народу, вияв його великої культури.

Зразки колядок знайдеш у другій частині – додатку до матеріалів призначених для іспитів Молодшого Юнацтва. А тепер ще коротко про другий Святвечір, що його в Україні звать "Голодна кутя".

Другий Святвечір припадає на день 18-го січня за старим календарним стилем, у навічєр"я Йордану або Водохрещ. У той день треба дуже суворо постити, не їсти нічого м"ясного, товщів /жирів/, ані набілу – молока, яєць і т.п. Тому й цей Святвечір називається "Голодною кутєю". Свято Йордану або Водохрещі Церква відзначає на пам"ятку охрещення Ісуса Христа в ріці Йордан. Охрестив його св. Іван Предтеча, якого звать також Іван Хреститель.

Як згадано, день перед Водохрещами був піст і ніхто нічого не їв, поки в церкві не посвячено води, навіть не пив звичайної води. Випивши святої води, можна було дещо пісного з"їсти. А вечером, після церковної відправи, всі сідали до Святвечері. На цю вечерю готували кутю, узвар, вареники, голубці та інші страви. Але всі страви були тільки з рослинних продуктів. Риби в цей день також не вільно було їсти

На Щедрий Вечір "проганяли кутю". Дівчата та хлопці виходили на вулицю, били паличками об тини /плоти/, з сміхом і гамором обкидували себе снігом, борикалися тощо. Бо це був останній день радісних різдвяних свят і тому проводили весело. В деяких місцевостях України того вечора щедрували, головно дівчата. Тому й ця іспитова вимога звертається до наших подруг-сумівок і в зобов"язує їх знати українські щедрівки. Приклади щедрівок є подані в другій частині цього підручника

ВЕЛИКОДНІ ЗВИЧАЇ

Свято Воскресіння Христа – Великдень, великий день, було в Україні найкращим, найрадіснійшим святом, більшим, може, ніж Різдво. Бо припадає воно на весну, коли вся природа будиться до нового життя, зима й сніги, а разом із ними біда та холод зникають. З природою відновлюється і людина і з новими надіями продовжує свою працю. До того ж, до християнських звичаїв, пов"язаних з Воскресінням Божого Сина з мертвих, приєдналися і дуже-дуже давні українські вірування і звичаї ще з поганських часів.

Весною наші предки в Україні зустрічали поворот бога Сонця, світлого Дажбога і весну Ладо, вітали їх і співали радісних пісень та виводили хороводи. От ці радісні пісні, звичаї і хороводи залишилися серед нашого народу і він ними відзначає теж Христове свято Воскресіння.

Ти знаєш, що перед Великоднем триває довгий піст, щоб кожний очистив свою душу від гріхів і радісно прийняв велику вістку, що замучений на хресті Христос воскрес. Тож до цього великого дня всі в Україні добре підготувалися. Всюди, як це було й перед Різдом, наводилися порядки, чистота, люди справляли святкову одіж, відновлювали свої хати, господарства тощо. У Великий день, себто кілька днів перед Великодньою неділею піст ставав ще суворіший. Деякі люди нічого не їли, ані не пили води протягом трьох днів. Господині поралися по хатах, пекли й смажили всячину, дівчата писали писанки й крашанки. Слово "крашанка" походить від "красити, краска", себто барва, фарба. Крашанки бу-

ли звичайно однієї барви - червоні, сині, зелені і т.п., а писанки мали по собі різні взори. У Галичині крашанки ще звалися "галунками".

У Великодню неділю дуже раненько всі йшли до церкви й несли зі собою у кошиках чи скатерті свяченепаски, м'ясииво, шинки, писанки й крашанки, масло, сир та інше. Після відправи в церкві, коли пролунало радісне "Христос Воскрес!", відбувалося посвячення пасок.

Господині розкладали свої кошики чи скатертини на траві біля церкви, запалювали свічки й чекали, коли священик у супроводі дяків та процесії /церковних хоругв, що їх несли господарі й молоді хлопці/ обійде навколо й покропить принесену їжу свяченою водою. Після того вони йшли додому, щоб "розговітися", себто з'їсти свяченого. На східніх землях України був звичай, що після того, коли

відспівано "Христос Воскрес" і закінчилася Богослужба, всі христосувалися – цілували один одного й вітали себе словами: "Христос Воскрес". А в цілій Україні в той час, коли читано в церкві св. Євангелію, біля церкви стріляли з моздирів – маленьких гарматок, набитих порохом до стріляння, а також дзвонили в дзвони.

Поснідавши свяченим, молодь чимскорше вибігала з хати під церкву, щоб дзвонити в дзвони. І так через усі три дні Великодня майже без перерви дзвонили дзвони, звіщаючи радісну подію. Дівчата виводили гагілок і співали пісні, а малі діти бавилися і бігали аж доки їм стане духу.

Старші хлопці будували "вежі", молодші теж наслідували їх, грали різні ігри, або чекали на чергу, щоб подзвонити. А старші господарі й господині сиділи в холодку під деревами біля церкви й розважалися розмовами.

Наступного дня у Великодній понеділок був гарний звичай, що хлопці обливали дівчат водою і за це одержували від них писанки. Тому цей день називається теж "обливаний понеділок".

Радісні пісні, забави й ігри тривали протягом усіх трьох днів свят. До цих забав належать гагілки. Гагілки – це пісні, а разом і забави в часі свята весни. Бо звичай виводити гагілки походить з передхристиянських часів. У піснях-гагілках співається про весну, звану Ладю, про золоте зернятко, про те, як ховають зиму й бджоли зачинають свою працю. Кожна гагілка має свою окрему назву, як, наприклад, "Криве коло", "Коструб", "Явір", "Шпак", "Воротар", тощо. Тому, що подруги-сумівки, які складають III-ий іспит Молодшого Юнацтва СУМ, повинні знати бодай декілька гагілок, повинні розпитати своїх родичів про Великодні звичаї, які були в місцевостях їхнього перебування на Україні та записати собі слова і вивчити мельдії тих гагілок, які там співали.

А тепер розглянемо, чого вимагає від Тебе наступна іспитова точка? Вона твердить, що Юнак і юначка:

14. ЗНАЄ МІСЦЕ ПРАЦІ БАТЬКА, ІМ'Я ТА ПРІЗВИЩЕ ДОМАШНЬОГО ЛІКАРЯ І ЧИСЛО ТЕЛЕФОНУ ПОЖАРНОЇ СТОРОЖІ ТА ПОЛІЦІЇ.

Навіщо Тобі знати про це все? Для того, щоб Ти міг оберекти себе, свою родину чи інших від різних нещасть. Якщо Ти знаєш, де працює Твій батько, яка назва тієї фірми чи установи, можеш в разі потреби зразу повідомити його чи закликати, щоб прибув додому. Тому старайся цікавитись тим, де працюють Твої рідні, запиши собі потрібні адреси й числа телефонів. Ти мусиш мати теж адресу свого лікаря, який приходить до Твоєї родини й лікує. Бо в разі якоїсь хвороби, чи нещасливого випадку можеш сам покликати лікаря й вратувати своє життя, чи життя своєї родини.

Адреси пожежної сторожі й найближчої поліційної станції запиши собі в своєму записнику, а також подбай про те, щоб ці адреси були вдома на видному місці, щоб довго не шукати за ними. Часто буває так, що, не знаючи потрібних адрес, люди втрачають у вогні все своє майно, а навіть і життя. Вони не можуть покликати помічі й терплять через власне недбальство.

П'ятнадцята іспитова симога - хто складає III-ий іспит Молодшого Юнацтва СУМ на ступінь Звідуна, той,

15. ЗНАЄ НАЙОСНОВНІШІ ВИМОГИ ДОБРОЇ ПОВЕДІНКИ ВДОМА, В ТОВАРИСТВІ І В ПРИЛЮДНИХ МІСЦЯХ.

Переглянь два попередні підручники з матеріялами до іспитів Молодшого Юнацтва і знайдеш у них потрібний для відді матеріял. У підручнику з матеріялами до 1-го іспиту є написано про добру поведінку на сторінці 17, а в другому на сторінках 11 - 15. Завжди пам'ятай, що гарна поведінка вдома, у прилюдних місцях, у школі, в домівці чи на таборах СУМ, є ознакою культурної людини. Доброю поведінкою з'єднуєш собі любов багатьох людей, вони хвалять Тебе й поважно ставляться до Тебе, хоч би Ти був дуже молоденький. А навпаки, молоді, які не зважають на свою поведінку, часто можуть почути такі неприємні слова, як : "погані, без виховання, недобрі хлопчиська і дівчатиська!".

Як член СУМ, Ти мусиш бути прикладом для інших, тому постійно зважай, як поводишся. Треба тільки трохи труду, а можеш позбутися поганих навичок і розгуканости. Навіть, коли Ти веселий, захоплений якоюсь грою чи спортом, не забувай про те, що Твоя поведінка не сміє нагадувати дикуна.

Шіснадцята вимога до іспиту є:

16. ВМІЄ ПОЯСНИТИ ПОТРЕБУ ПЛЯНОВОГО РОЗПОДІЛУ ЧАСУ ДЛЯ ЗАЙНЯТЬ І ОБОВ'ЯЗКІВ, ДЛЯ ЗАБАВ, ІГОР ЧИ КУЛЬТУРНОЇ РОЗВАГИ.

Людина, яка хоче якнайбільше користати з хвилин свого життя, яке їй дав Господь Бог, знає вартість часу. Вона так розкладає собі зайняття, щоб не прогайнувати дармо навіть хвилини ці хвилини можна використати для науки, розваги, для пізнання нових краєвидів, спортивних зайнять тощо. Одначе, мусиш пам'ятати, що для того, щоб використати час, треба заправлятися змалку. Бо в пізнішому віці можеш бути так само недбалий; лінивий, незарадний, як і замолоду. Отож, уже тепер розумно діли час кожного свого дня. Життя це один із найцінніших Божих дарів. Тому використовуй його, щоб якнайбільше принести користи для інших і для себе. Використовуй, щоб збагатити своє знання і дух.

Приклади, як відповідно розподілити свій час, щоб він вистачив і на сповнення Твоїх обов'язків і на розваги та забави, знайдеш у другому підручнику з матеріялами до іспиту на ступінь Вістового, на сторінках 65 і 66.

Наступна іспитова вимога - юнак і юначка Молодшого Юнацтва СУМ:

17. ВМІЄ ДАТИ ПЕРШУ ДОПОМОГУ В ЛЕГКИХ ВИПАДКАХ: зомління, кровотеча з носа, вміє зав'язати малу рану, витягнути комашку та інше занищення з ока, вміє витягнути скалку зі шкіри та знає, в яких випадках треба покликати лікаря, зглядно мед-сестру.

Як бачиш, від Тебе вимагається, щоб Ти знав, як зарадити лихові, коли трапиться один із вичислених випадків. Ти повинен трохи знати про першу медичну /лікарську/ допомогу.

Буває, що Твій друг під час мандрівки з Тобою, або де інде раптом знепритомніє /кажемо ще: зімліє/. Ти бачиш, як його обличчя блідне, покривається холодним потом, пульс /удари живчика б'ючки/ стає слабкішим, а дихання неглибоким. Що ж робити в цьому випадку?

Якщо Твій друг знепритомнів у кімнаті то насамперед треба його негайно винести на свіже повітря. Бо людина непритомніє тоді, коли в її мозкові порушиться обіг крови.

Коли непритомного друга вже винесено на повітря, треба його покласти на спину /на плечі/ і трохи підняти ноги /щось під:

класти на спину/ і трохи підняти ноги /щось підкласти під ноги, щоб вони лежали вище/. Це треба робити на те, щоб збільшити приплив крові до мозку. Опісля треба розстебнути блюзу знепритомнілого, зняти краватку й розстебнути ковнір сорочки та покропити лице холодною водою. Добре є до носа піднести кусник вати, намоченої в амоніакової воді /сальміяку/, якщо цей лік є під рукою. Коли ж ці всі заходи не допомагають, тоді треба зробити штучне дихання. Але в цьому випадку краще є покликати на допомогу когось старшого, навіть лікаря чи медсестру. Маємо декілька родів штучного дихання. Найбільше вживаними є дві методи: т.зв. "річна метода" і метода "уст до - уст".

ЯК ЗУПИНИТИ КРОВОТЕЧУ З НОСА?

У декого в спеку, або під час ослаблення по довгій хворобі йде кров з носа. Щоб зупинити її, треба посадити хворого в затінку або в прохолодженому приміщенні. Хворий повинен нахилити трохи голову наперед, а не назад. Інакше кров може спливати через їжицю до шлунка і викликати блювоти. Треба хворому розстебнути ковнір сорочки, а до носа і на потилицю /карк/ прикласти холодний оклад /компрес/, це значить, намочену у холодній воді хустку.

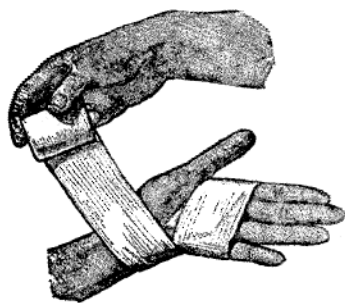
Одначе треба уважати, щоб хворий не дуже нахилив голову вперед, бо від цього збільшується кровотеча. Хворий не сміє теж втягати через ніс холодну воду. Чому? Бо вода вмиває з ушкоджених кровоносних судин у носі кров, яка вже почала густіти.

Якщо б кровотеча з носа не припинилася, мусиш покликати лікарську допомогу. Того, хто втратив багато крові, обов'язково треба покласти в ліжку. Голова його має лежати трохи нижче тулуба /решти тіла/. Добре хворого обкласти грілками /гумові пляшки з гарячою водою/ і давати йому пити солодкий чай, каву чи вино.

ЯК ПЕРЕВ'ЯЗАТИ РАНУ?

Буває деколи, що майструючи щонебудь, Твій друг або й Ти сам пораниш собі руку. Ранка невеличка, але небезпечна - в неї можуть потрапити різні мікроби /заразні/ і викликати зараження крові. Для того, щоб запобігти цьому, треба краї ранки обережно змастити йодом. Одначе мусиш уважати, щоб йод не попав на пошкоджене місце, бо він викличе опіки /поранення/ і ранка заживатиме повільно. Не можна торкатися рани брудними руками, бо можна внести до неї заразки.

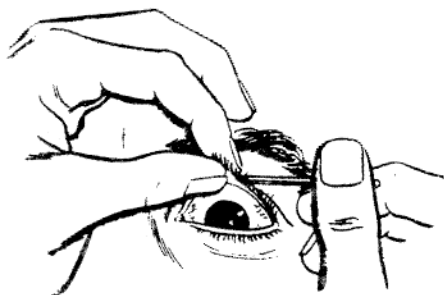
Пов'язувати поранене місце треба биндом, себто такою полотняною стяжкою, яку продають у аптеках чи дрогеріях. Бинд є стерильний, це значить, що на ньому немає жодних бактерій. На ранку прикладається стерильну вату, опісля пов'язується її биндом. Якщо під рукою немає аптечного бинда, можна взяти тоді кусень чистого

м'якого полотна і припрасувати його з обох боків гарячим залізком, щоб знищити бактерії. Опісля це полотно треба змочити йодом і просушити його, щоб він не опік рани. Якщо ранка є, наприклад, на пальці, її об'язується кілька разів биндом, але не надто тісно, кінець биндажа розрізати, обидві частини перекласти навхрест, як на рисунку, щоб можна було зав'язати вузлик.

ЯК ВИТЯГНУТИ ЗАНЕЧИЩЕННЯ З ОКА.

Часто трапляється, що вліті, під час мандрівки, забави на вільному повітрі, в таборі або таки в місті до ока попаде якийсь зане- чищення – дрібнесенька мушка, малесенький шматочок вугілля чи сажі, піщинка з порошу. Знаєш, може з досвіду, яке це прикрє. Око є дуже вразливе і негайно реагує на таке занеочищення. Повіка зразу змикається, набігають сльози й Ти мимоволі кліпаєш. Деколи це помагає, бо, кліпаючи повікою, Ти пересуваєш те, що залетіло до нього, а сльози споліскують його в куток ока й на віі.

Але буває, що ні сльози, ні кліпання повікою не помагають. Тоді треба взяти чистеньку хустинку до носа, чи шматок м'ягенького полотна, і скласти так, що був подовгастий, вузький ріжок. Цим ріжком обережно треба витягнути занеочищення. Коли помагаєш другому, насамперед пальцями підведи повіку його ока, щоб побачити, де сидить занеочищення – мушка, порошок. Тоді легенько, щоб не вразити очної галки, ріжком хустинки поведи по оці. Звичайно мушка приліпається до хустинки і її зразу можна витягнути. Якщо ж до ока попала порошина чи сажка, треба її відвести ріжком у куток ока й там вибрати.

СКАЛКА В ПАЛЬЦІ.

Коли необережно потягнеш рукою по якійсь негибльованій дошці чи шматку дерева, можеш заскалити її. Це значить, що в руку залізе малесенька трісочка, або, як кажемо, скалка – тонесенька частина дерева. Це неприємна річ, бо місце, де сидить скалка, при дотику болить, а часами буває так, що в ранці твориться гній /матерія/ і може бути зараження крови. Отож скалку треба негайно витягнути. Якщо частина скалки вистає із шкірки, то скалку легко пальцями витягнути. Якщо ж скалка сидить глибоко в шкірі, мусиш допогти собі інакше. Візьми тоненьку гостру шпильку або голку й обережно роздвбай шкіру навколо скалки, щоб можна було побачити її. Тоді протисни голкою скалку й старайся виснути її з ранки. Але тому, що деколи

треба роздубати шкіру аж до крові, мусиш спершу голку знезаразити, здезинфекувати її. Це найкраще зробити над полум'ям вогника або спиритусової машинки. Бо коли на голці будуть мікроби, заразиш ранку.

+ + +

Цих кілька порад, стануть Тобі в пригоді й Ти сам собі поможеш. Але, може, трапитися, що такі випадки будуть грізніші, небезпечніші. Наприклад, Ти чи Твій друг пораните собі руку чи іншу частину тіла так, що не можна буде звичайною перев'язкою зупинити крові; звихнете чи зломите ногу або руку. Що ж тоді діяти? Треба негайно покликати допомогу - лікаря або бодай медсестру. Якщо ж випадок трапиться в такому місці, де немає лікаря чи медсестри, тоді мусиш звернутися до когось із старших і попросити його про допомогу. До таких тяжчих випадків належать: поранення жили /вени/ або б"ючки /артерії/, коли кров б"є цівкою, струменем і є ясно-червоної барви; тяжкі опіки шкіри, укуси тварин і гадюк, сонячний удар, непритомність, у тяжкому стані, коли хворому не можна допомогти згаданими вже засобами, поранення електричним струмом, отруєння газом тощо. Ці всі та інші випадки вимагають лікарської або медичної допомоги.

Наступна іспитова вимога - хто складає іспит на ступінь Звідуна, той:

18. ЗНАЄ НЕБЕЗПЕКИ ВІД РОСЛИН І ЗВІРЯТ У СВОЇЙ ОКОЛИЦІ ТА ВМІЄ ЇМ ПРОТИДІЯТИ.

Хоч яка природа гарна і ми втішаємось нею, деколи мусимо берегтися її. Бо, наприклад, у лісі чигають різні небезпеки для людини: отруйні рослини, тварини, що можуть загрожувати, плазуни тощо.

Тому треба бути обережним, головно під час мандрівок, чи забав у таких місцевостях, де ці рослини й звірята існують. В різних країнах є різні небезпеки. Отож, уважай, щоб не попасти в біду. Ніколи не зривай і не пробуй їсти ягід, яких назви не знаєш. Часом такі овочі є дуже приманливі, гарно виглядають, є сочисті й яскравої барви, але в них буває велика отрута. Не збирай також грибів, якщо не знаєш, чи вони придатні для їжі; є багато таких грибів, що дуже схожі на справжні, їжомі гриби, але мають в собі отруту.

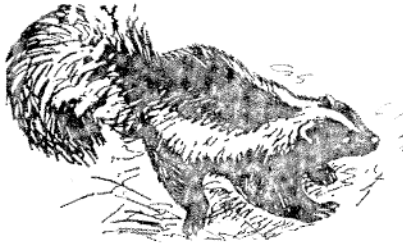
Не рви трави чи зілля, якщо назви їх Тобі невідомі. Можеш мати ранку на руці, в неї зайде сік із зірваної рослини, який вміщає в собі отруту чи речовину, що роздразнить рану.

Блекота чорна.

Не заходи сам у гущавину незнамого лісу, бо можеш натрапити на тварин, які є небезпечні для людини. Правда, вовків чи інших великих хижаків немає в європейських лісах. Однак в такій гущавині може чатувати на дереві рись або дика кішка, які є дуже кровожадні й небезпечні; вони навіть перші нападають на людей. В американських і канадських лісах є

ще ведмеді, інші великі звірята, які можуть загрожувати життю. Між ними є й така невелика тварина, яка правда, не має небезпечних зубів і пазурів, але дуже неприємну зброю. Цією твариною є так званий

сканк - вонючка або смердюх, невечіке звірятко, яке обороняється перед небезпечкою так, що випорскує з свого тіла смердючу рідину. Подібні звірята жили в Україні але в дуже давні часи, ще в так званий міоценовій добі.

Серед рослин в Америці небезпечними є: поїзен овк, поїзен айві та поїзен сумак. Як пізнати цю рослину і як берегтися перед нею, про це довідаєшся з Твого журналу "Крилаті", число 6 за червень 1969 року.

В лісах чи на степу, прерії можна зустрінути гадюк, укуси яких є смертельні. Тому ніколи не сідай на траву, не роздивившись спершу, чи немає там захованої серед листя або трави гадюки. Найкраще мати зі собою довгу палицю чи патик і насамперед ним розгорнути траву, де хочеш сісти. Звичайно гадюка перше не нападає на людину, але роздразнена, або загрожена кидається і кусає.

Наступна іспитова вимога - юнак і юначка:

19. ЗНАЄ ДЕЩО ПРО ОСНОВНІ РОДИ ТЕРЕНУ/ЛІС, ПОЛЕ, ГОРИ, МОЧАРІ ТОЩО/ ТА ВМІЄ ПОВОДИТИСЯ В НЬОМУ ПІД ЧАС МАНДРІВКИ, ГРИ І ТАБОРУВАННЯ.

Як приємно почути, коли під час таборування на Оселі рознесеться вістка: "Завтра вибираємося у мандрівку!" Бо ж не раз надокучить одноманітність таборового життя: збірки, впоряд, апелі тощо. А мандрувати так прекрасно! Можна пізнати нові місцевості, побачити незнані красиви, zaznати веселих пригод.

Але крім приємностей, кожна мандрівка має і погані сторінки. Деколи вона добре дасться Тобі занаки, головно тоді, коли не підготуєшся до неї, або коли Ти не є заправлений фізично до ходу й різних невигод.

Бо природа не завжди розстеле перед мандрівниками тільки зелені килими піль, лук і протоптані лісові стежки. Земля під ногами мандрівників дуже часто

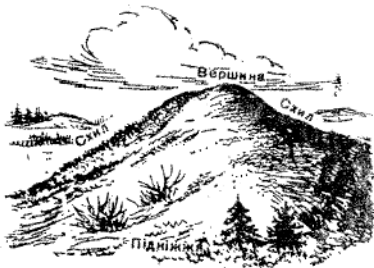
мінється. То вирине перед Тобою високий пагорб, то простелеться крутий схил – долина. Колючі чагарники /гушавники кушів з колючками/, жовтаві, немов покриті іржою, болота, в яких грузнуть ноги, глибокі річки й бистрі потоки, чигають на тих, що вибралися в мандрівку. Тож для того, щоб усе це перемогти, подолати, треба мати спритність, силу і спостережливість.

Ось у своїй мандрівці Ти з друзями дійшов до чагарника. Це невеликі куші, серед яких багато таких, як ожина, малини, тернина, з гострими колючками. Мусите вважати, щоб боляче не поколотися. Тоді треба одягнути на себе ще якусь одягу, навіть грубий светер, рукавів не підкочувати. Іти треба "гусаком", себто, один за одним. Відгинаючи перед собою галузки, мусиш уважати й обережно заскоро не відпускати гілки, бо вона може вдарити до обличчя того, хто йде за Тобою. Під час мандрівки завжди треба пам'ятати про других.

Вам стало дихати важче, ніхто з вас не сміється, ані не жартує. Всі мовчать і тільки посапують. Бо всі ви виходите на крутий, стрімкий пагорб. Чим

крутіший схил пагорбка, тим обережніше треба йти. Щоб було легше йти, треба ступати цілою підшвою ніг, передки стіл розвести на боки, а не до середини. Така хода менше втомлює. Добре теж через кожний десяток метрів робити поворот той, хто іде попереду, робить зигзаг – так легше вийти на гору, менше відчувається стрімкість горба чи гори. Неабияк допоможе Тобі палиця із загостреним кінцем. Спираючись на неї, зменшуватимеш натиск тіла на ноги.

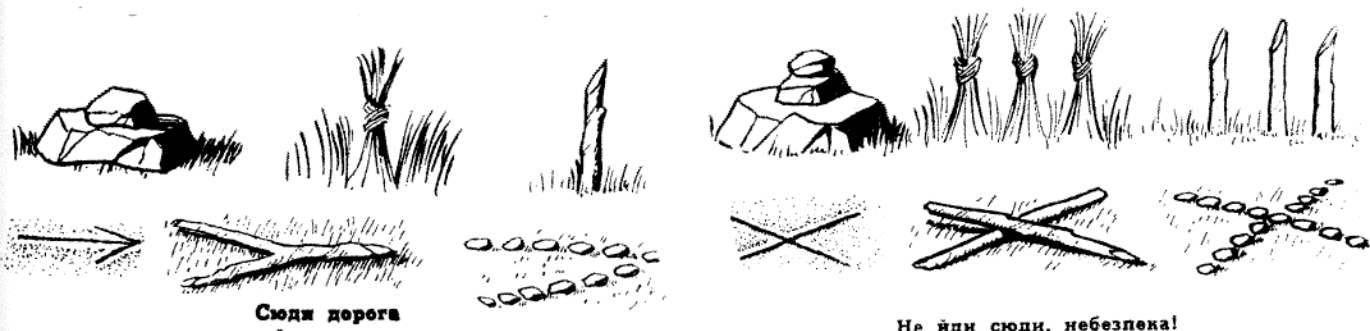
Горб.

Нарешті Ти з друзями вийшли на верх пагорба. Перед вами розстелилася прекрасна долина, покрита зеленою, перетята синьою стрічкою ріки. В далечині видніє ліс. У дальшій мандрівці надтрапляте на ще одну невелику перешкоду: до річки вливається невеликий потічок – струмок. Через нього хтось перекинув тонку колоду, тож не всі ви зважуетесь переходити через неї, щоб не втратити рівноваги й не впасти у воду. Тому треба зробити так: найспритніший з вас повинен узяти до рук кінець міцного шнурка, сідає на колоду, немов на коня, і, посуваючись з допомогою рук, переправляється на другий берег. Всі інші тримаються один за одним другого кінця шнура. Той, що вже дістався на протилежний берег, натягає шнур і всі його друзі спокійно переходять по вузькій "кладочці" – колоді.

Неглибокий потік, мілку й спокійну річку можна спокійно перебести. Треба тільки вибрати найзручніше місце: берег річки повинен бути пологим, себто плоским, а ширина ріки якнайбільша, – там і мілко і течія слабша.

Коли Тобі доведеться у мандрівці пробиратись через болото, мушиш стрибати з купини на купину. Але треба дуже уважати, щоб не попасти у "вікно". Це є найгрузькіше і найглибше місце в болоті. Воно завжди покрите яскраво-зеленою рослинністю. Ідучи болотом, поперед себе тримай обома руками довгий дрючок, жердину. Якщо б Ти ненароком попав у трясовину, жердина допоможе Тобі втриматися на поверхні, поки друзі не подадуть Тобі свої палиці.

Ідучи лісом, уважай, щоб не збитися з дороги. Бо може, хтось із друзів притомився, іде помаліше і відіб'ється від гурту. Тому треба робити помітні сліди: визначити напрям сухими гіллячками, яскравими камінцями тощо.

Коли ж у мандрівці прийдеться заночувати під шатрами, вибирай відповідне місце. Найкраще є отаборюватися біля лісу, якщо ще є близько вода. Деревина захищатимуть шатра від вітру, вода потрібна щоб приготувати вечерю, сніданок чи навіть обід, коли мандрівники зупиняться на довший відпочинок. Добрий мандрівник завжди вибирає місце для свого шатра поблизу сосни чи ялини. Бо під ними і сухіше, і комарів /москотів/ менше.

Наступна іспитова точка така: юнак і юначка:

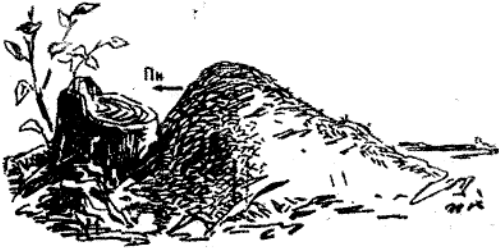
20. ВМІЄ ВИЗНАЧИТИ СТОРОНИ СВІТУ З ДОПОМОГОЮ КОМПАСУ І ЗА КОНСТЕЛЯЦІЯМИ ЗІР /ВЕЛИКИЙ І МАЛИЙ ВІЗ, ОРІОН ТОЩО/, З ДОПОМОГОЮ ПОРОСТІВ І МОХУ НА ДЕРЕВАХ ТОЩО.

Багато матеріялу до відповіді на цю іспитову вимогу знайдеш у другому підручнику "Матеріяли до іспиту Молодшого Юнацтва на ступінь Вістового". Добре прочитай сторінки.., а навчишся, що це є компас, як ним користуватися, як порадити собі, коли немає компаса, як визначити сторони світу.

Маючи мапу /карту/ і компас, а навіть лише годинник, можеш зорієнтуватися, куди Тобі треба йти. Тільки

мусиш знати, як цими приладами користуватися. Якщо мандруєш удень, коли світить сонце, легко визначити сторони світу. Про це сказано багато в другому підручнику з матеріялами. Але як орієнтуватися на мандрівці, коли день похмурий, або вночі? Для цього є багато способів.

У похмурий день, коли сонця немає, старайся знайти сторони світу з допомогою самої природи. Наприклад, ідучи, Ти спостеріг біля дерева мурашник — купу піску з сосновим чатинням /шпильками/, по якому метушаться запопадливі мурашки. Затям собі, що це один із знаків для орієнтації: мурашник завжди знаходиться з південного боку дерева, пенька чи куща. Мурашки дбають, щоб їхня "хатка" була тепла, затишна. Крім того, південний бік мурашника є плоский, а північний — стрімкіший.

Інші орієнтаційні знаки: на стовбурах сосон і ялин з південного боку, який більше нагрівається від сонця, є більше живиці /смоли/, а з північного частіше росте мох або лишайник /сіруватої барви піврослина півгриб, що росте на дереві/, які ховаються від сонця. На берегах кора є біліша з південного боку.

Якщо в мандрівці потрапиш на заболочену місцевість, де є болота, можеш і тут знайти покажчик, як орієнтуватися в безсонячний день, де є сторони світу. На купинах болота, порослих травом, ростуть теж чорниці /чорні, круглі ягоди, що їх звать також афинами/.

Перед досягненням ці ягоди є зелені, тільки де-не-де, а саме на південних схилах купин деякі з них скорше червоніють.

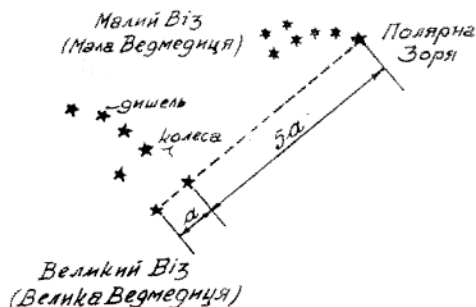
Є й ще такі знаки: голівки соняшника завжди повернуті в бік сонця і ніколи не дивляться на північ.

Знаючи ці всі знаки, можеш визначити сторони світу навіть тоді, коли немає сонця.

А як орієнтуватися поночі? Якщо ніч зоряна, можна легко знайти північ. Знаючи, де знаходиться північна сторона світу, визначиш інші сторони: південь буде в протилежному боці від півночі, праворуч — схід, ліворуч — захід.

У цьому іспитовому питанні названо таке слово, як "консте́ляція зір". Що це означає? Слово "консте́ляція" латинське і по-українському кажемо "сузір'я". Це є уклад зір на небі, які творять ніби окремі групи. Для нас тепер найважливішими є три консте́ляції або сузір'я: Великий Віз або Велика Ведме́диця, Мала Ведме́диця або Малий Віз і третя – Оріон. З допомогою цих трьох консте́ляцій, сузір, себто укладів зір, можемо визначати північну сторону світу.

Насамперед мусиш знайти на небозводі той уклад зір, який називаємо Великий Віз або Велика Ведме́диця. В цьому сузір'ї є сім зір. Якщо добре приглянешся до рисунка, а вніч на зоряне небо, побачиш групу зір, укладених у вигляді воза: чотири зірки творять "колеса", а три "дишель". Недалеко Великого Вона є Малий Віз. Шукай його на небі.

У цьому сузір'ї є також сім зірок: чотири "колеса" і три в "дишлі". Якщо Ти поведеш лінію від задніх "колес" Великого Вона п'ять разів даку довгу, як відстань від колес, то натрапиш на останню зірку "дишля" Малаго Вона. Це і є Полярна або Північна зірка. Вона вказує просто на північ.

Отже, коли Ти вже вмієш пізнавати, де є Полярна зірка, можеш легко визначити сторони світу. Всі зорі і сузір'я вночі крутяться навколо, тільки Північна або Полярна зірка непорушно стоїть на півночі.

Ще одно сузір'я допоможе Тобі визначити сторони світу, себто зорієнтуватися вночі, де знаходишся. Це сузір'я, що його називають Оріон. Може знаєш, звідки пішла ця назва? Старогрецький переказ каже, що Оріон – це був славний мисливець, який перевищував своїм щастям мисливським саму богиню ловів Артеміду. Із заздрощів Артеміда забила Оріона, але інші боги забрали його тіло і перемінили на сузір'я.

В Україні це сузір'я називають "Косарі", "Чепіги" або "Полиця", не полиця, на якій щось кладуть, а частина плуга.

Виглядом своїм сузір'я Оріон нагадує чоловіка з мечем і поясом. Три зірки в одному ряді творять "пояс", близько них внизу є три інші зірки – "меч". Дві зорі по правому й лівому боці пони́жче "меча" – це "ноги" Оріона, а дві зірки між раменами творять "голову". Приглянся добре до цього рисунка.

Якщо Ти, тримаючи палицю проти небозводу, сполучиш нею середню зірку "пояса" Оріона з середньою його "голови", то лінія у продовженні Твоїї палиці протне дві великі зірки й натрапить на третю Полярну зірку. Отже Оріон є недалеко Малаго Вона.

Одначе наші друзі сумівці в Південній Америці, Австралії та Новій Зеландії не можуть визначувати сторін світу з допомогою Полярної зірки, бо в їхніх країнах її не

видно. Замість Полярної зірки на небі згаданих країн світить так званий Південний Хрест. Він показує на південь. Коли Ти поведеш оком у тому самому напрямі, як іде довше рам"я хреста, але на відстань три рази довшу, знайдеш точку, що є точно півднем. У протилежному напрямку буде північ.

Цих кілька вказівок, як орієнтуватися, себто визначити сторони світу, а тим самим знайти положення, де знаходишся під час мандрівки, допоможуть Тобі дати достатню відповідь на запитання Іспитової Комісії.

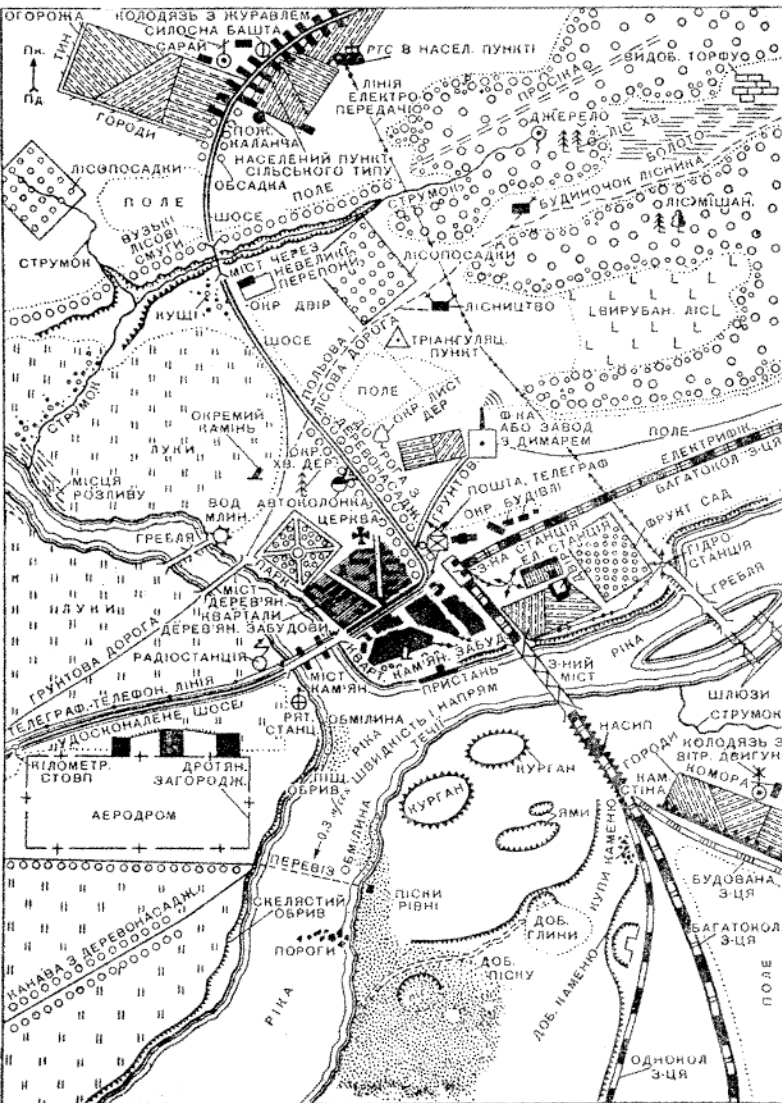
Двадцята іспитова вимога - кожний юнак і юначка:

20. ЗНАЄ ОСНОВИ КАРТОГРАФІЇ І ВМІЄ ЧИТАТИ ПОЛЬОВІ МАПИ.

Що це значить "картографія"? Це складене слово з "карта"/мапа/ і грецького "графо" = пишу. Отже це наука про рисування топографічних мап, а також географічних.

Знати картографію - це значить добре читати карту, пізнавати на ній місцевості, бачити їх такими, якими вони в дійсності є. Все це потрібне для того, щоб Ти міг правильно визначити місце свого перебування щодо напрямків світу і місцевих предметів, щоб безпомилково міг обрати правильний шлях, якщо Ти мандруєш, чи знаходишся в чужій місцевості. Дивлячись на карту, мандрівник, вояк а навіть кожен сумівець повинен легко розпізнавати фабрики, мости, шляхи, ліси ріки, навіть садки і городи.

Насамперед Ти повинен знати, що кожна карта має відповідну поділку або масштаб. Наприклад, коли на карті позначено: 1:200.000см., то це значить, що одному см. відстані на карті відповідають 200.000 см. на даній місцевості. Отже, це відповідає в дійсності двом кілометрам.

Такий вигляд має місцевість на топографічному плані. Запам'ятайте топографічні знаки, які тут зображено. Їх треба знати, щоб читати топографічні плани і карти.

На цих картах позначено дуже докладно все, що потрібно для скорої орієнтації: не лише головні шляхи, але й інші дороги, доріжки, навіть стежини, а також міста, села, хутори, окремі предмети тощо.

В Америці є добрі одноцалеві карти генерального штабу. Їхнє мірило /масштаб/ показує, що один цаль /2,54 сантиметра/ на карті відповідає 1 милі /1609,33 метра/ в терені. На цих картах ліси, ріки, дороги, будинки та ін. є позначені умовленими знаками. На наступній сторінці подано зразки цих знаків. Якщо запам'ятаєш їх, зможеш читати карту.

Наступна іспитова вимога - Юнак і юначка:

22. ВМІЄ ВІДЧИТАТИ 10 СЛІДІВ / ЛЮДИНИ, ЗВІРЯТ, ПТАХІВ І РІЗНИХ ТРАНСПОРТОВИХ ЗАСОБІВ / НА СНИГУ, НА ШОСЕ, НА ЛІСОВИХ ДОРІГАХ ТОЩО ТА ВИЗНАЧИТЬ НАПРЯМ ЦИХ СЛІДІВ.

..На це запитання є вже деякі пояснення в другому підручнику: "М теріяли до II-го іспиту Молодшого Юнацтва СУМ на ступінь Вістового". Тут подаємо Тобі зразки ще деяких інших слідів. Одначе Ти повинен сам спостерігати за слідами, запам'ятовувати їх, цікавитися їхнім напрямом. Цим способом виробиш у себе кмітливість, бистроту спостереження, а це пригодиться Тобі в дальшому житті.

Двадцять третя іспитова точка вимагає від того, хто складає III-ій іспит на ступінь Звідуна, що він:

23. РОЗКАЖЕ ПРО ПРАЦЮ САМОДІЯЛЬНОГО ГУРТКА, ДО ЯКОГО НАЛЕЖИТЬ, І ПРО СВОЇ УСПІХИ В НЬОМУ.

Мабуць, немає такого Відділу чи Осередку СУМ, у якому не було б Самодіяльного гуртка. Сумівці та сумівки добровільно гуртуються для того, щоб з власної охоти чимсь займатися, щось діяти. З цього й походить назва "Самодіяльний гурток" - самі діють. Одні з них вчатьсЯ деклямувати або виступати на сцені з якоюсь п'есою, інші творять танцювальний, хоровий гуртки, ще інші вивчають гру на бандурі, мандоліні тощо. Напевно й Ти належиш до одного із гутків самодіяльності, може, вже маєш якісь успіхи, досягнення. Тому не важко буде Тобі

під час іспиту на ступінь Звідуна розказати про свою працю в Само-діяльному гуртку. Як можна підготуватися до такої розповіді, допо-може Тобі другий підручник з матеріялами до іспиту II-го на ступінь Вістового. Прочитай вказівки, надруковані на 90-ій сторінках, а зможеш знайти добру відповідь на цю іспитову вимогу.

Остання іспитова вимога ще раз підкреслює важливість знання про природу. Подібні запитання Ти міг мати під час I-го іспиту Молодшо-го Юнацтва на ступінь Отрока та під час II-го на ступінь Вістового. Яка ж це вимога? Ось яка: юнак і юначка:

24. **НАЗВЕ Й ОПИШЕ ТРИ РОСЛИНИ АБО КВІТКИ, ТРИ ДЕРЕВА, ТРИ ПТАХИ І ВІСІМ ТВАРИН ТА СКАЖЕ, КОТРІ З НИХ РОСТУТЬ, ЗГЛЯДНО ЖИВУТЬ В УКРАЇНІ.**

Можеш запитати, навіщо аж стільки запитань про природу: рослини, дерева, птахи, тварини? А якщо ще пригадаєш собі, що в попередніх двох підручниках з матеріялами до сумівських іспитів подано аж 48 описів про рослини й тварини, і що Ти мусиш їх вивчати, то напевно будеш невдоволений. Адже ж до описаних уже рослин і тварин у цьому підручнику прийдуть нові описи, тож вийде просто ціла ботаніка і зоологія!

Гніздо очеретянки.

Твоє невдоволення чи гнів неоправда-ні. Бо якщо добре застановишся над тим, яке значення має природа для людини, сам побачиш, що правда не по Твоєму бо-ці.

Людина є частиною природи, що її сот-ворив Господь Бог. Вона має своє призначене місце серед інших сотворінь і разом з ними творить одну цілість. Не раз чуємо або читаємо тривожні слова різних учених про те, що людина вже за-багато відійшла від природи, не гармонізує з нею, а нищить її, а через те поста-ло чимало лиха для самих людей, їх життя, тіла і душі. Життя в природі і серед природи ушляхетнює людську душу, учить людину шанувати ті закони, що їх дав нам Бог, приносить для людей здо-ров"я тіла і духа. Тому й Спілка Ук-

раїнської Молоді, яка піклується українською молоддю, намагається виховати її на чесних, шляхетних і мудрих людей, завжди підкреслює важливість знання про природу, зглиблення її законів, співжиття і співпраці з нею.

Отож, не нарікай на те, що, мовляв, забагато треба вчитися і зна-ти, а старайся набути якнайбільше знання. Для допомоги Тобі подамо ще кілька описів рослин, як квітки, дерева й, птахів і різних тва-рин. Тому, що в іспитовому запитанні є вимога до Тебе - вказати, котрі з рослин і тварин ростуть чи живуть в Україні, постарайся сам знайти відповідь; у цьому підручнику знайдеш тільки описи.

Риж - це рослина, яка належить до родини збіжжя. Стебло її ви-соке від 60 до 150 сантиметрів. Батьківщиною рижу є В'єтнам.

Цю рослину почали управляти в Південно-східній Азії вже чотири або й п'ять тисяч років тому. Звичайно риж садять на полях, залятих водою, бо він мусить мати багато вологости. Зерно рижу має багато поживних складників і служить, як у нас хліб головною поживою для мешканців майже пів світу. З соломи рижу виробляють тонкий і дуже цінний папір, міцні шнури, торбини /корзини/ та капелюхи. Тепер риж плекають і в Україні, на її півдні і на Криму.

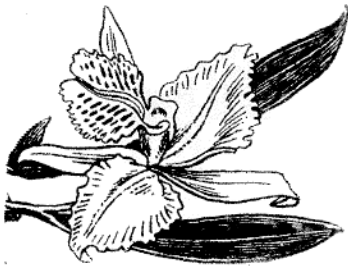

Бавовник - належить до таких рослин, як мальва, що росте в Україні біля хат. Це високий до півтора метра кущ, який цвіте жовтим квітом. Ці квіти на протязі дня змінюють колір - стають рожеві, а навіть фіолетні /лілові/. Розцвітають вони вранці, а опадають над вечір. Після того твориться невелика коробочка з насінням, яке вкрите білими волосками /волоконнами/. З насіння бавовника витискають олію, а волокно очищують і тчуть з нього різні тканини. Ці тканини називають бавовняними, а саме волокно - бавовною.

Бавовник росте в Індії і Китаї, але його плекають тепер у 50 країнах. В Україні нема бавовника.

Орхідея - це квітка, яка належить до епіфітів. Епіфітами називаємо такі рослини, які не живуть соками інших рослин, головно дерев, але тільки живуть на ствбурах, гілках або листках дерев. Орхідеї живуть у тропічних /рівнинкових/ лісах і бувають дуже гарних різноманітних кольорів. Тому ці квіти дуже цінені садівниками і є дорогі. Коли насіння орхідеї приміститься десь між листками дерев, воно кільчить і випускає корінці. Ці корінці висять у повітрі є обгорнені ніби губкою, сріблитою і пухкою тканиною. Ця тканина всисає воду, яка тече під час дощу по дереві, і живить нею квітку.

В Україні є по лісах два роди орхідей: любка або нічна фіялка і зозулинець /зозулячі слізки/.

Корковий дуб - це вічнозелене дерево, яке росте в Іспанії, Італії і південній Франції та в Тунісі, Альжирі і Марокко. Високе є воно і на 20 метрів, а грубе на два метри. Його стовбур покритий грубою корою.

Коли корковий дуб має 15 до 20 років життя, цю кору здирають і з неї роблять корки до пляшок та інші речі. Хоч із здертою корою, дерево не гине.

Після 9 до 12 років на ньому виростає нова кора, яка є ще краща. З цієї другої кори корки є ліпші, ніж з першої. Найкращий корок є тоді, коли корковий дуб має від 50 до 150 років життя. Він живе до 400 років. Жолуді коркового дуба є подібні до жолудів звичайного. Корковий дуб вирощують на побережжі Чорного Моря біля гір Кавказу.

Тис - це дерево з породи ялин і сосон. Листочки немов шпильки, в тиса є вічно зелені, уставлені в два ряди /дивись на рисунок/. Тис росте дуже повільно і його вік доходить до 3 - 4 тисяч років. Це дерево поширене в Європі, Північній Африці й Північній Америці. Середина тисової деревини є темно-червоною барви. Деревина дуже тяжка, майже не гниє, тому її використовують у виробництві меблів, при будові машин і підводних човнів.

Тис ягідний (гілка).

В Україні тис росте в горах Карпатах і на Криму. В Карпатах він заховався серед густих лісів, подалі від людських осель. Тис - це небезпечне дерево: його шпильки і насіння є дуже отруйні. У давні часи з його гілок виготовляли отруту, якою українські воїни намащували свої стріли.

Колись в Україні було дуже багато цих дерев, але їх винищено. Про тисове дерево співається часто в українських піснях, наприклад, у пісні про Довбуша. З цього дерева робили міцні двері та домашню обстановку. Тепер є ще невеликий тисовий лісок біля Княздвора в Галиччині. Його проголошено заповідником; себто заборонено вирубувати тисові дерева чи якнебудь їх нищити.

Оливне дерево або оливка - росте на всьому Середземному узбережжі. Вперше почали плекати оливку в Палестині. З її овочів витискають дуже добру олію - оливу. Оливне дерево є високе на 5 до 6 метрів і має вічнозелені листки. З деревини оливи роблять дуже гарні меблі. Росте оливне дерево довго, його вік сягає двох тисяч років.

Оливка культурна.

В Україні ростуть ці дерева на південних узбережжях Криму. В одному з кримських ботанічних садів є оливка, яка має вже понад 500 років.

+ + +

А тепер розкажемо дещо про птахів.

Друзі з Америки бачили не раз, як біля квіток літають невеличкі сотворіннячка, схожі на прекрасних, різноколових метеликів. Вони мерехтять, немов самоцвіти, в сонячних проміннях. А які барви! Здається, що біля квіток сає райдуга /веселка/.

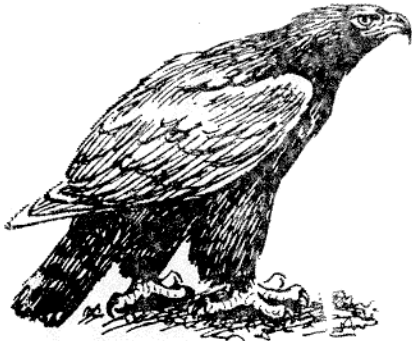

Колібрі райстохвостий.

Ці сотворіння - це пташки, які називаються колібри. /Ця назва не відміняється: у всіх відмінках кажемо "колібри", той колібри і т.п./.

Колібрі належить до найменших птахів на цій землі. Довжина пташки разом із її дзьобиком і хвостом, сягає звичайно від 6,5 до 22 см. А найменший з колібри, що має назву "колібри - джміль", важить 0,2 гр. Ніжки в колібри невеликі, й слабкі, мають чотири пальчики з довгими кігтями. Дзьобик у колібри довгий, тонкий. Ним він п'є нектар, себто солодкий сік із квіток. Цим нектаром колібри живиться і вигодовує малят. Швидко махаючи крилами /30 до 50 разів на одну секунду/, колібри тримається на одному місці біля квітки і висмоктує з неї сік. Гніздо колібри будує на гілці або на листку дерева.

В українських піснях часто можеш почувти про таких птахів, як орли і соколи. Козацькі думи-пісні називають орлами і соколами хоробрих і сміливих козаків, кошових отаманів, видатних козацьких провідників. Бо й орли, і соколи належать до гарних, сміливих і сильних птахів, не миряться з неволею, а гніздяться не так, як інші птахи, на деревах чи у кущах, а високо на скелях, під вільним небом.

Степовий сокол

Сокол буває невеликий, довжина його тіла не перевищує 60 см., а вага 3 кілограмів. Але це сильний і спритний птах з гострими крилами і невеликим хвостом. Сокол ловить здобич у повітрі. Побачивши якогось іншого птаха, чи гризуна, сокол кидається на нього стрілою і ловить. Тому колись в Україні соколів приучувано /освоювано, щоб не лякалися людини і служили їй/ і полювали з ними на дрібних звірів чи птахів. Полювання з соколами було поширене за княжих і козацьких часів.

В Україні є 8 родів соколів. Гніздяться вони на скелях і урвищах, а в рівних смугах землі на високих деревах. Між цими родами є соколи: боривітер, кібчик, сапсан і кречет.

/На рисунках побачите один з родів орлів і соколів, які живуть на Україні/.

Пелікан або несит-баба - це великий водний птах. Буває довгий на 180 сантиметрів, майже два метри, а важить навіть 13 кілограмів.

Пелікан кучерявий.

Дзьоб у пелікана дуже великий, з гачком на кінці і з еластичним шкіряним мішком під долішньою щелепою.

Пелікани бувають рожевої, білої, сірої або бурої барви. Гніздяться цілими громадами на узбережжях морів, великих озер і річок з уміркованим і гарячим кліматом. В Україні вони зустрічаються, як залітні птахи; це значить, які залетіли з інших країн. Прилітають в Україну пелікани: рожевий і кучерявий з гирла Дунаю.

Пелікани - дуже цікаві птахи. Вони гуртом ловлять рибу і пізніше діляться здобиччю. Запас риба носять під час ловлі в мішку, що під дзьобом.

Давніше вірили, що самичка пелікана роздирає свої груди й кормить малят своєю кров'ю. Це тому так вірили, бо пелікани звичайно мають похилену голову й дзьоб впирається об груди. На підставі цього повір'я Церква прийняла пелікана, як символ - знак жертви. Ісус Христос віддав Свою кров, щоб урятувати Божих дітей - усіх людей.

У попередніх підручниках знайдеш опис різних тварин, які живуть в Україні. Тепер подаємо описи й таких, що є і що їх нема в нашій

Батьківщині.

Ось поглянь на рисунок: на грубій гилляці якогось дерева причаїлася тварина, схожа на великого щура /пацюка/. Хвіст у неї довгий і, як у пацюка, голий, себто не покритий шерстю. Що це за звірина така? Це – опосум, якого звать ще торбункою, бо в нього на тілі є шкіряна торбина, в якій опосум-самичка доношує народжених малят.

Опосум вірджинський, що поданий на рисунку, є довгий до 45 сантиметрів, а хвіст 40 сантиметрів. Живе він у південносхідній частині 3"єднаних Стейтів Америки і в Мексику. На цю тварину полюють мисливці заради її цінного хутерка.

Під час дозвілля можеш завдати друзям таку "загадку": "Літає, а не є птахом. Що це таке?" Коли ж друзі не відгадають, Ти поясниш: "Це кажан або лилик, нетопир ухац!"

Кажан або лилик, як кажуть на західноукраїнських землях, а в зоології нетопир ухац, – належить до одної-єдиної групи ссавців, які літають у повітрі. Їхні ноги з бігом мільйонів років перетворилися на крила, між якими є шкіряна болонка, що дозволяє літати. Пальці в кажана закінчуються гострими кігтями. Цими кігтями він зачіпається донебудь об виступ муру чи дерева, обгортається оболонкою крил і засипає, на весь день. Висить він вниз головою і нагадує стару, складену парасолю. Вночі кажани прокидаються і, немов сови, без шуму, дуже тихесенько вилітають шукати їжі. Гнізд вони не будують, а

приміщуються на старих горищах /стрихах/, вежах, у печерах тощо. Коли самичка народить маленьке, воно тримається її тіла своїми кігтями і з нею увесь час перебуває.

Зір у кажанів дуже слабкий, але розвинений слух. Літаючи, кажани орієнтуються з допомогою ехолоту. Кажан видає звуки такої високої або низької частоти коливань, що їх людське ухо не чує. Це є так звані інфра – та ультразвукові хвилі. Ці хвилі відбиваються від зустрічних на дорозі кажана, коли він літає, предметів і повертаються до його вух. Так кажан знає, чи є перед ним якась перешкода, або чи є комаха, на яку він полює. Кажани годуються різними нічними комахами, тому є дуже пожиточні.

Живуть кажани /а є їх аж 550 різних видів! у країнах з поміркованим і тропічним кліматом. В Україні є їх 24 види.

Наші подруги й друзі сумівці, які таборують на сумівських Оселях у ЗСА, часто мають у своїх ідальнях непроханих гостей: отаких прекрасних звірятток, як подане на рисунку. В Америці це звірятко називають "чіпмак" навіть українці, бо не знають його української назви. А називається воно по-українському б у р у н д у к. Описи про цього бурундука можна знайти в цікавій пригодницькій книжці покійного письменника Івана Багряного п.н. "Тигролови".

Бурундук і має своєю батьківщиною тайги північної Європи і північної Азії по Камчатку. Американський "чіпмак" є дуже близьким його свояком, тому ми й будемо називати їх спільною назвою: бурундуки.

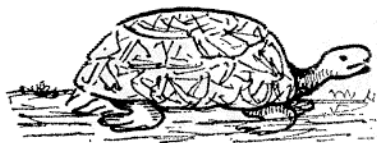
Бурундук є довгий до 17 сантиметрів, а хвіст - до 12 см. Вздовж спини /плечей/ тягнуться 5 чорних смуг на жовто-вохристому тлі решти тіла. Вохра або охра - це фарба жовтого чи червоного кольору. Живе бурундук у чагарниках, перелісках та на галявинах /полянах/, де риє нори для житла. Живиться він насінням шпилькових дерев, зерном, грибами, ягодами й комахами. А на сумівських оселях смакує не раз і рештками морозива /"Айс-крім"-ом/. Бурундук робить собі харчові запаси на зиму, які складає в магазинах своєї нірки.

Одначе, треба бути обережним із цим гарним звірятком. На його тілі живуть різні галапаси, кліщі /такі павучки/, які можуть заразити дуже небезпечною хворобою - запаленням мізку. Отже, не слід брати до рук спійманого бурундука.

Напевно не раз під час мандрівки Ти чув такий закид провідника до когось із учасників походу: "Лізеш, як черепаха!" Одначе, якщо Ти дуже добре плаваєш, то можеш на такий закид гордо сказати: "Але й плаваю, як черепаха"!

Бо черепаха - це земноводне сотворіння - живе і в воді і на суші. На суші ходить помалу, але у воді прекрасно пливає, є звинна і може здігнати рибу та вхопити її, як здобич.

Черепаха належить до плазунів, себто тварин, які плазують, повзають по землі. Є дуже багато видів і родів черепах. З них найголовніші: черепаха болотяна, річкова і морська. А деякі роди живуть на землі, у пустинях, степах і навіть на високих горах. М'ясо великих черепах їдome. Черепахи, які живуть у водах, живляться рибою, раками і

іншими водяними тваринами; наземні черепахи живляться рослинами. Але черепахи є дуже витривалі на голод - можуть голодувати і шість років.

Черепаха покрита роговим панцером, який хоронить її перед во-рогами. В разі небезпеки черепаха ховає голову, подібну до гадючої, хвіст і ноги під панцер і чекає, поки лихо промине. Розмножується з яєць, що їх самичка складає у піску чи землі, вигребавши перед тим відповідну нору. Черепаха живе майже в усіх частинах світу.

У 6-му числі журналу "Крилаті" за червень 1969 року надруковано цікаву загадку з запитанням: "Кому рідня?" Там на рисунку зображено три тварини: жирафу, зебру і третю, яка схожа і на жирафу і на зебру. Може, знаєш, як ця тварина називається, де живе і з ко-трою з двох інших тварин вона споріднена?

Окапі.

Ця тварина, яку бачите на рисунку, називається о к а п і і живе в Африці, в Конго та в Уганді. Це дуже рідкісна тварина, споріднена з жерафою. Вона має меншу ший, ніж жерафа, великі вуха, хвіст закінчений китицею до-вгої шерсти. Барва її шкіри є каштаново-бура, а на норах і заді є чорно-білі смуги. Полюють на окапі через м'ясо і шкіру.

Домашня кітка є приємним і досить лагідним сотворінням, якщо Ти для пустого жарту не тягнеш її за хвіст. Але її близький свояк, який належить до родини котячих, навіть без тягнення за хвоста може бути для людини дуже небезпечний. Цим свояком нашої кішки є ягуар.

Ягуар.

Довгий він буває і на два метри, і на 75 см. високий. Ягуар – це хижак, себто, звір, який живиться іншими тваринами, м'ясом. Хутро з нього /шкіра/ гладенька, блискуче, барви червоно-жовтої, на якому є розкидані чорні кільця і плями. Живе ягуар у південній і північно-західній частині Північної Америки. Улюбленими місцями його перебування є узбережжя річок лісових та узлісся, порослі чагарником і очеретом. Полює на здобич уночі і ввечері. На ягуара полюють, бо хутро його є досить цінне. З нього виробляють дамські хутра.

В описі про ягуара сказано, що він є свояком домашньої кішки. А знаєш, що кітка – невелика, а ягуар досить велика тварина. А тепер подивися на іншу пару свояків: довгий на 2 і пів метра ссавець, який живе у морях, є свояком такої велетенської тварини, як могутний кит. Як називається цей свояк?

Це – дельфін звичайний або білобочка. Хоч живе у морі, не є рибою, а ссавцем. Тіло його має вигляд торпеди, довжиною до 2,5 метра, спина чорна, живіт і боки білі. В паці дельфіна знаходиться 250 зубів, якими він притримує зловлену рибу, що нею живиться.

Дельфін звичайний.

Дельфіни живуть у багатьох морях нашої землі та океанах. У Чорному Морі живе дельфін звичайний – білобочка.

Дельфін є дуже швидкою твариною, пливе зі швидкістю поспішного поїзду. Живе цілими зграями, полюючи на риби, при чому порозумівається з іншими дельфінами з допомогою різних звуків. Це весела й лагідна тварина, дуже товариська та второпна. Є багато випадків, коли дельфіни допомагають людям, навіть рятуючи їх, коли комусь трапиться нещастя на морі. Але дельфіни в Чорному Морі також терплять від людей. На них завзято полюють заради їхньої шкіри, м'яса та товщу /жиру/.

Це росомаха – звір-хижак з родини куніць. Довгий буває до 90 см., високий до 45 см. Паща видовжена з округлими вухами, хвіст кудлатий. Шерсть у нього каштаново-бура, з жовтою смугою по боках, лапи чорні.

Росомаха живе в лісах Європи, Азії та Північної Америки. В минулому столітті жила і в Україні, але тепер винищена. Живиться росомаха дрібними тваринами,

птахами і гризунами. Це жорстокий, кровожадний звір, якого рід виводиться з давніх-давніх часів, ще з далеких епох.

